

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Херсонський державний університет

Факультет дошкільної та початкової освіти

Кафедра філології

Затверджено

Вченою радою ХДУ

Протокол № 11 від 17.06.2013 р.

Нагрибельна І.А., Сугейко Л.Г., Мельничук Ю.Ю.

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
МЕТОДИК УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ**

**Навчально-методичний посібник
для студентів вищих навчальних закладів
напряму підготовки «Початкова освіта»**

Херсон

2013

Авторський колектив:

Нагрибельна І.А., Сугейко Л.Г., Мельничук Ю.Ю.

Рецензенти:

Голобородько Є.П., член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки та психології Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти»;

Пентиліук М.І., доктор педагогічних наук, професор кафедри мовознавства ХДУ, Відмінник освіти України, заслужений діяч науки і техніки України.

Самостійна робота студентів під час вивчення методик української та російської мов: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта» / І.А.Нагрибельна, Л.Г.Сугейко, Ю.Ю.Мельничук. – Херсон: ХДУ, 2013. – 147 с.

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(протокол 1/11-5583 від 15.04.2014 р.)

Затверджено Вченою радою ХДУ (протокол № 11 від 17 червня 2013 р.)

Погоджено НМР ХДУ (протокол №6 від 12 червня 2013 р.)

Затверджено на засіданні лабораторії педагогічних досліджень та інноваційних технологій (протокол № 4 від 28 травня 2013 р.)

Схвалено НМР факультету дошкільної та початкової освіти (протокол № 6 від 20 травня 2013 р.)

Обговорено на засіданні кафедри філології (протокол № 9 від 13 травня 2013 р.)

ЗМІСТ

Передмова.....	5
РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ».....	6
1.1. Тематична самостійна робота.....	6
Тема 1. Методика навчання української мови як педагогічна наука.....	6
Тема 2. Методи навчання грамоти.....	9
Тема 3. Наукові основи методики навчання грамоти.....	10
Тема 4. Букварний період навчання грамоти.....	13
Тема 5. Післябукварний період навчання грамоти.....	15
Тема 6. Наукові основи методики розвитку мовлення молодших школярів.....	17
Тема 7. Лексичний рівень роботи з розвитку мовлення.....	20
Тема 8. Методика роботи над словосполученням і реченням.....	22
Тема 9. Рівень тексту в розвитку мовлення молодших школярів.....	23
Тема 10. Формування і розвиток навичок читання.....	26
Тема 11. Особливості роботи над творами різних родів і жанрів.....	27
Тема 12. Уроки класного читання.....	28
Тема 13. Формування читацької самостійності молодших школярів.....	29
Тема 14. Урок української мови.....	30
1.2. Варіанти контрольних робіт з каліграфії.....	31
1.3. Варіанти контрольних робіт з методики навчання української мови.....	39
Тема 1. Навчання грамоти.....	39
Тема 2. Методика розвитку зв'язного мовлення.....	43
Тема 3. Методика вивчення мовної теорії.....	46
Тема 4. Методика класного та позакласного читання.....	50
1.4. Підсумковий контроль з каліграфії.....	54
Тестові завдання. Варіант 1.....	54
Тестові завдання. Варіант 2.....	58
1.5. Підсумковий контроль з методики навчання української мови.....	62
Тестові завдання. Варіант 1.....	62
Тестові завдання. Варіант 2.....	75
1.6. Термінологічний словник-довідник з методики навчання української мови.....	88
РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ».....	100
2.1. Тематична самостійна робота.....	100
Тема 1. Из истории развития методики обучения русскому языку как второму в школах Украины.....	100
Тема 2. Учебник как основное средство обучения русскому языку.....	101
Тема 3. Особенности обучения в период устного практического курса.....	102
Тема 4. Развитие диалогической и монологической речи учащихся.....	104
Тема 5. Методика обучению чтению по-русски в условиях украинско-русского двуязычия.....	105

Тема 6. Контроль и оценивание знаний, умений и навыков по русскому языку учащихся начальной школы.....	107
2.2. Варіанти контрольних робіт.....	109
Тема 1. Методика обучения русскому языку младших школьников в школах с украинским языком обучения.....	109
Тема 2. Развитие речевого слуха и произносительных умений младших школьников.....	111
Тема 3. Система работы по изучению орфографии.....	113
Тема 4. Методика работы по формированию словообразовательных и грамматических умений. Методика работы над элементами синтаксиса и пунктуации.....	116
Тема 5. Методика обучения чтению.....	118
Тема 6. Методика развития связной речи при обучении русскому языку.....	120
2.3. Підсумковий контроль.....	122
Тестові завдання. Варіант 1.....	122
Тестові завдання. Варіант 2.....	129
2.4. Словник-мінімум лінгводидактичних термінів з методики навчання російської мови.....	136
Список рекомендованих джерел.....	147

ПЕРЕДМОВА

Процес реформування сучасної вищої освіти та реалізація вимог системи кредитно-модульного навчання вимагають підготовки висококваліфікованого, компетентного фахівця початкової школи. Про необхідність формування такого спеціаліста, здатного бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці та водночас озброєного ефективними методами й засобами навчання, наголошують закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Державна програма «Учитель».

Особливості нинішнього етапу становлення української вищої освіти зумовлені інтеграцією в європейський освітній простір, що співвідноситься з вимогами, які розповсюджуються на вищі навчальні заклади, що приєдналися до Болонського процесу.

Спираючись на основні положення Болонської декларації, виокремлюється певна специфіка в системі організації навчання у вищій школі. Вона полягає в тому, що переміщується акцент з процесу викладання на процес навчання майбутніх фахівців; збільшується час для позааудиторної самостійної роботи за рахунок зменшення аудиторної. Перехід до кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вишах зумовлює суттєве посилення ролі самостійної діяльності студентів. Означена форма навчання спрямована на самостійне засвоєння матеріалу, набуття професійної компетентності. Тому значна кількість навчального матеріалу переноситься на самостійне опрацювання студентами. Основним чинником успішної лінгводидактичної підготовки майбутніх учителів початкової школи в умовах обмеженої кількості аудиторних годин є підвищення мобільності в навчальному процесі, готовність до самостійної фахової освіти. Самостійна робота з означених курсів базується на комплексному підході до модульної побудови програми підготовки фахівців і максимальному системно-методичному забезпеченні навчального процесу.

У теорії і практиці вищої освіти накопичено значний досвід, що може стати основою модернізації системи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Процес професійної освіти майбутніх учителів початкової школи до навчання української та російської мов потребує системної методичної підготовки. Якісною складовою означеного процесу є самостійна робота студентів з курсів «Методика навчання української мови» та «Методика навчання російської мови», тому виникає потреба в організації та ґрунтовному змістовому наповненні блоку тем, що виносяться на самостійне опрацювання.

Важливим компонентом професійно-методичної підготовки студентів до навчання фахових дисциплін є підсумковий та тематичний контроль якості знань, що передбачає перевірку набутих методичних знань, умінь і навичок майбутніх учителів молодших класів.

Пропонований навчально-методичний посібник «Самостійна робота студентів під час вивчення методик української та російської мов» для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта» містить два розділи: «Зміст самостійної роботи з дисципліни «Методика навчання української мови» та «Зміст самостійної роботи з дисципліни «Методика навчання російської мови». У кожному розділі представлена тематична самостійна робота, варіанти контрольних робіт (за тематикою) та підсумковий контроль у вигляді тестів. Термінологічний словник-довідник з методики навчання української мови містить найуживаніші терміни, якими має вільно володіти майбутній фахівець початкової школи. Усвідомлення ролі інтерферентного мовного середовища, що впливає на формування професійного мовлення майбутніх учителів, викликало потребу в укладанні словника-мінімуму лінгводидактичних термінів, який передбачає переклад фахової термінології.

Навчально-методичний посібник стане у пригоді студентам педагогічного профілю підготовки, викладачам педагогічних навчальних закладів різного рівня акредитації.

Авторський колектив висловлює подяку за виражений науковий інтерес до навчально-методичного посібника та готовий до співпраці з науковцями та практиками, які нададуть конструктивні пропозиції щодо удосконалення методичних форм проведення самостійної роботи.

Завідувач кафедри філології ХДУ, к.пед.н., доцент І.А.Нагрибельна

РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

1.1. ТЕМАТИЧНА САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема 1. Методика навчання української мови як педагогічна наука

Методичні рекомендації: матеріал даної теми, що частково виноситься на самостійне опрацювання студентами, присвячено аналізу методики навчання української мови як педагогічної науки. Основна увага акцентується на принципах, методах та дидактичних засобах навчання. Для самостійного опрацювання майбутнім учителям початкової школи слід проаналізувати урок як основну форму навчального процесу з рідної мови.

Базова термінологія з теми: методика навчання української мови, лінгводидактика, метод навчання, урок української мови, нестандартні уроки, засоби навчання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Дидактичні засоби навчання української мови.
2. Урок як основна форма навчально-виховного процесу з рідної мови.
3. Нестандартні уроки української мови в початковій школі.

Завдання для самостійної роботи

Дайте аргументовані відповіді на питання:

1. Підготуйте повідомлення з теми «Будова і навчальні вимоги шкільної програми з української мови в початкових класах».
2. Обґрунтуйте значущість початкового курсу української мови серед навчальних предметів початкової школи.
3. Що становить предмет методики навчання рідної мови як науки і що вона дає для успішного навчання дітей?
4. Які завдання стоять перед методикою навчання української мови в початкових класах як навчальним предметом?
5. До яких форм наукових досліджень можна залучати вчителя початкових класів?
6. Яких професійно-методичних компетенцій набуває майбутній учитель початкових класів у процесі вивчення курсу методики?
7. Розкрийте особливості методики навчання української мови в початковій школі, зумовлені специфікою курсу української мови, що його опрацьовують молодші школярі.
8. Назвіть види нестандартних уроків з української мови.
9. У чому полягають переваги та недоліки нестандартних уроків у порівнянні зі стандартними на думку сучасних методистів?

Питання для самоконтролю

1. Проаналізуйте структуру наступних уроків:
 - Урок засвоєння нових знань;
 - Урок осмислення знань, формування на їх основі необхідних умінь і навичок;
 - Урок перевірки знань, умінь і навичок;
 - Урок узагальнення та систематизації знань.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Сучасна лінгводидактика висуває певні вимоги до структури уроку. Пропонуємо структуру уроку (комбінованого) з української мови.

1. **Організаційно-мотиваційний**, який передбачає мобілізацію уваги учнів, їхню психологічну підготовку до навчальної діяльності, мотивацію учіння молодших школярів. Цей етап має бути динамічним.

2. **Перевірка домашнього завдання, повторення та корекція раніше засвоєних знань, умінь і навичок.** На цьому етапі варто застосувати різноманітні прийоми роботи: індивідуальне або фронтальне опитування, виконання письмових тестів, завдань, або вправ. Підбиваючи підсумки на цьому етапі, учитель має оцінити знання учнів, звернути увагу на виявлені недоліки.

3. **Актуалізація опорних знань** передбачає відтворення знань, умінь і навичок учнів, які мають стати основою для засвоєння нових понять.

4. **Повідомлення нового матеріалу:** первинне сприймання й осмислення нових знань може здійснюватися за допомогою різних методів та прийомів: розповіді, пояснення, бесіди, роботи з підручником, створення проблемних ситуацій, демонстрації наочних посібників. Слід зазначити, що під час пояснення нового матеріалу не можна перевантажувати його зміст другорядними деталями, а чітко, логічно і послідовно пояснити основне. Розширення і конкретизація нового матеріалу здійснюватимуться на наступному етапі.

5. **Закріплення вивченого матеріалу** (осмислення й застосування знань та умінь на практиці) здійснюється шляхом виконання молодшими школярами системи усних і письмових вправ. На цьому етапі визначна роль в осмисленні нових знань належить логічним операціям аналізу і синтезу, абстрагування і конкретизації, порівняння й узагальнення.

6. **Підбиття підсумків уроків і повідомлення домашнього завдання.** На цьому етапі вчитель має узагальнити набуті знання учнів, акцентувати увагу на основних нових поняттях, які вивчали на уроці. Пропонуючи домашнє завдання, необхідно пояснити зміст роботи, способи й послідовність їх виконання.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Структура уроку засвоєння нових знань

- I. Організація учнів для роботи.
- II. Актуалізація опорних знань учнів – повторення раніше вивченого матеріалу, який органічно пов'язується з новим.
- III. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.
- IV. Сприймання й усвідомлення учнями нового навчального матеріалу:
 - а) спостереження й аналіз мовних явищ під керівництвом учителя;
 - б) висновки, формулювання правил учнями;
 - в) робота з підручником (уточнення формулювання правила за підручником, вивчення правила та добір нових прикладів для його ілюстрації);
 - г) перевірка розуміння нового матеріалу (повторення вивченого правила, аналіз нових прикладів).
- V. Осмислення нових знань у процесі практичної діяльності:
 - а) формування умінь користуватися знаннями (новим правилом) у процесі виконання різноманітних вправ під керівництвом учителя;
 - б) самостійна творча робота.
- VI. Завдання додому: пояснення домашнього завдання і способу його виконання.
- VII. Підсумок уроку.

Структура уроку осмислення знань, формування на їх основі необхідних умінь і навичок

- I. Організація учнів для роботи.

- II. Словникова робота. Робота над помилками.
- III. Перевірка домашнього завдання.
- IV. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.
- V. Тренувальні вправи на осмислення знань, умінь, навичок за певною системою з поступовим ускладненням форм роботи, зростанням самостійності і творчої активності учнів. У процесі виконання вправ повторюються потрібні теоретичні відомості, правила.
- VI. Творчі вправи.
- VII. Підсумок уроку.
- VIII. Завдання додому.

Коли новий граматичний або правописний матеріал опрацьовано, вчителю надзвичайно важливо дізнатися, що саме учні засвоїли добре, а над чим треба ще попрацювати, які навички та вміння сформувалися, а які ще потрібно тренувати та закріплювати. Тільки після цього можна приступати до вивчення нового матеріалу. З цією метою проводяться спеціальні контрольні уроки, на яких фактично відбувається не тільки перевірка, а закріплення та повторення матеріалу.

Структура уроку узагальнення і систематизації знань

- I. Перевірка домашнього завдання.
- II. Мотивація навчальної діяльності учнів, повідомлення теми та мети уроку.
- III. Повторення, узагальнення і систематизація найважливіших теоретичних відомостей з теми, узагальнення окремих мовних явищ.
- IV. Узагальнення і порівняння системи понять, характерних для кількох тем, розділів.
- V. Виконання різних видів творчих вправ.
- VI. Завдання додому творчого характеру.
- VII. Підсумок уроку. Аналіз ступеню засвоєння вивченого матеріалу з теми, розділу. Чітке виділення, повторення вчителем основних відомостей з теми.

Література

1. Абасов З.А. Нетрадиционные уроки как педагогическая инновация / З.А. Абасов // Инновации в образовании. – 2004. - №3. – С.118-130.
2. Вашуленко М.С. Методика викладання української мови в початковій школі/ М.С. Вашуленко. – К., 2008. - 318 с.
3. Гордуз Н. Нестандартні форми навчання молодших школярів на уроках рідної мови/ Н.Гордуз // Початкова школа. – 2003. - №4. – С. 1 - 4.
4. Митник О. Народження нестандартного уроку/ О. Митник, В. Шпак // Початкова школа. – 1997. - № 12. – С. 11-23.
5. Нестандартні уроки в початковій школі // Упоряд. О. Кондратюк. – К.: Ред.загальнопед.газ., 2005. – 128 с.
6. Нестандартні уроки в школі // Шкільна бібліотека. – 2005. - № 8. – С. 9-17.
7. Новак Л.І. Система нестандартних уроків української мови (в початковій школі) / Л.І. Новак // Б-чка вчителя поч. школи. – 2003. - №17. – С. 1 – 67.
8. Пензар Л. П. Нестандартні уроки: (Передовий досвід)/ Л.П. Пензар// Б-чка вчителя поч. школи. – 2001. - № 6 . – С. 16– 19.
9. Резніченко Н.І. Нестандартні уроки української мови в 2 класі/ Н.І. Резніченко// Початкове навчання та виховання. – 2006. - № 6. – С. 8 – 11.
10. Чекіна О. Нестандартні форми проведення уроку/ О.Чекіна // Початкова освіта. 2004 . - №5. – С. 2 – 13.

Тема 2. Методи навчання грамоти

Методичні рекомендації: пропонується для самостійного опрацювання матеріал репрезентує відомості про методи навчання грамоти та прийоми роботи, що впроваджуються на уроках навчання грамоти. Особлива увага приділяється прийомам звукового аналізу та синтезу. Тому студентам доцільно актуалізувати знання з педагогіки про методи і прийоми навчання.

Базова термінологія з теми: навчання грамоти, прийоми звукового аналізу і синтезу, складоподіл, буква, звук, наголос.

Питання для самостійного опрацювання

1. Прийоми звукового аналізу та синтезу.
2. Методика проведення звукового аналізу слова.

Завдання для самостійної роботи

1. Ознайомтеся зі статтею М. С. Вашуленка «Взаємозв'язок аналізу й синтезу у навчанні грамоти» // Початкова школа.-1980.-№ 9. Підготуйте тези опрацьованого матеріалу, спираючись на них проаналізуйте позицію вченого щодо взаємозумовленої роботи з аналізу та синтезу мови.
2. Опишіть усно артикуляцію одного голосних, твердих і м'яких приголосних звуків у формі, доступній для сприйняття першокласниками.
3. Розробіть одну вправу ігрового характеру на звуковий аналіз і звуковий синтез.

Питання для самоконтролю

1. Науково-методичні засади сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.
2. Провідні принципи аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.
3. Характеристика прийомів звукового синтезу.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Прийоми звукового аналізу

1. Підкреслене вимовлення одного зі звуків у слові. У деяких випадках виділення звука може здійснюватися силою голосу, в інших – протяжністю вимови, наприклад: *с-с-син, с-и-и-ин, си-н-н-н*. Цей прийом використовується під час виділення зі слів голосних, особливо тоді, коли вони утворюють склад (оси, акула, одуд), фрикативних та проривних приголосних, коли вони стоять за межами злиття (лі-с, ду-б). До цього прийому прилягає також прийом домовляння учнями звука до розпочатого учителем слова. Наприклад, показуючи дітям предметний малюнок їжачка, учитель каже «їжа...», а учні додають – к.

2. Упізнавання й виділення зі слів вірша, скоромовки, потішки найчастіше вживаного звука. Для застосування цього прийому можна використовувати короткі вірші, різноманітні потішки, скоромовки, матеріал, пропонується для логопедичних вправ.

3. Виділення звука зі слова на основі словесного опису та спостереження за його артикуляцією. «Сьогодні, – каже вчитель, – ми будемо вивчати такий звук, який утворюється губами».

4. Зіставлення слів, які розрізняються одним звуком. Ці звуки можуть стояти на початку слів (рак – мак), у середині (коза – коса), у кінці (сом – сон). Цей прийом можна застосовувати також для зіставлення злиттів на зразок «пг», «п'г»: «Який звук у цих злиттях (складах) однаковий: ра, ро, ру, ре; тя, тю, те, ті, тьо?»

5. Упізнавання певного звука в названих учителем словах, визначення його позиції (на початку, у середині, у кінці). Важливою умовою застосування цього прийому є добір для впізнавання звука і таких слів, у яких він відсутній. Це загострює слухову увагу учнів, запобігає звичайному вгадуванню.

Прийоми звукового синтезу

1. Утворити склад (злиття) з таких двох звуків: [н], [а] – на; [з], [о] – зо; [ж], [е] – же; [т’], [о] – тьо та ін.
2. Утворити склад з таких трьох звуків і вимовити його зливо: [т], [р], [а] – тра; [к], [р], [о] – кро; [к], [н], [и] – кни; [м], [р’], [і] – мрі.
3. Утворити склади (злиття) приголосного [л] з усіма вивченими голосними (**ла, ло, лу, ле, ли**): утворити склади (злиття) приголосного [т’] з усіма голосними (**тя, тьо, тю, ті**).
4. До названого складу дібрати подібний, але з м’яким приголосним: **на(ня), ло(льо), ту(тю), не(не), кру(крю), сло(сьо)** тощо; до названого складу дібрати подібний з твердим приголосним: **ле(ле), за(за), клю(клу), гри(гри)** та ін.
5. Утворити за зразком сполучення звука [а] з різними наступними приголосними, твердими і м’якими (**ар, ат, ан, ас, аль, ань, ать**).
6. Утворити сполучення звуків, подібні до заданого, але з іншими приголосними: **ово (оро,осо, оно, одо, оньо, ольо), єре (єне, єсе, єле, єме, єде)**.

Довідково-інформаційні дані для розв’язання завдань

Інтерес учнів до синтетичних вправ значно зростає, якщо в результаті їх виконання утворюються слова. Такі вправи зі словами активізують і збагачують лексичний запас учнів, сприяють зміцненню навичок звукового аналізу. Водночас вони готують дітей до усвідомленого засвоєння прийомів прочитування слів зі збігом приголосних.

Наводимо приклади синтетичних *звукових* вправ, спрямованих на утворення і злите вимовляння слів.

1. До поданих звуків додати звук [м] і назвати слово, яке утворилося: *та-м, со-м, я-м, гри-м, Кри-м, Кли-м*.
2. До поданого сполучення звуків додати на початку звук [к] і назвати утворене слово: *к-лас, к-ран, к-ріт, к-луб, к-рик, к-рюк*.
3. Додати до слова такий звук, щоб утворилося нове слово: *рука-в, коса-р, рано-к, коло-с*.
4. Утворити слово зі звуків, переставивши, якщо треба, їх місцями: [с, н, о] (*сон*); [л’, с, і] (*ліс*); [а, м, к] (*мак*); [р, с, и] (*сир, рис*).
5. До поданого складу додати інший, щоб вийшло слово: *рі(чка), риб(ка), дру(зі), гру(ша), кві(ти)*.

Література

1. Вашуленко М. С. Буквар / М.С. Вашуленко, Н.Ф.Скрипченко. - К.: Освіта, 2007. - 143 с.
2. Львов М.Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах: Учеб. пособие для студ. пед. институтов / М.Р. Львов, Т.Г. Рамзаева, Н.Н. Светловская.- М: Просвещение, 1987.
3. Методика викладання української мови: Навч. посіб. / С.І.Дорошенко, М.С.Вашуленко, О.І.Мельничайко та ін.; за ред. С.І.Дорошенка. - К.: Вища шк., 1992.

Тема 3. Наукові основи методики навчання грамоти

Методичні рекомендації: студенти повинні опрацювати основні положення сучасної лінгводидактики. Проаналізувати методи та прийоми навчання грамоти. Майбутнім учителям початкової школи доцільно акцентувати увагу на таких аспектах: звукова система української мови у взаємозв’язку з орфографією, педагогічні вимоги до організації навчання грамоти.

Базова термінологія з теми: методика навчання грамоти, звукова система української мови, загальнодидактичні та спеціальні методи навчання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Звукова система української мови у взаємозв’язку з графічною.

2. Педагогічні вимоги до організації навчання грамоти: загальнодидактичні та специфічні (методичні).

Завдання для самостійної роботи

1. Випишіть основні поняття, з якими ви ознайомились під час вивчення даної теми: **грамота, методика навчання грамоти, читання, письмо, мовленнєва діяльність, аналіз, синтез.**

2. Використовуючи тлумачний словник та словники з лінгводидактики, дайте визначення цим поняттям.

Питання для самоконтролю

1. Які методи навчання грамоти існували в історії вітчизняної початкової школи? За якими критеріями здійснюється класифікація методів навчання грамоти?

2. У чому полягає психологічна основа методики навчання грамоти?

3. Назвіть основні особливості звукової системи української мови у взаємозв'язку з графічною.

4. Визначте загальнодидактичні вимоги до організації навчання грамоти.

5. Поясніть, за допомогою яких спеціальних методів відбувається навчання грамоти в 1 класі. Відповідь підтвердіть прикладами.

6. Що є науковими основами методики навчання грамоти?

7. Яких педагогічних вимог до процесу навчання грамоти має дотримуватись учитель?

8. Назвіть прийоми мотивації навчальної діяльності першокласників у цей період.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Здійснюючи процес навчання грамоти, учителі повинні брати до уваги такі особливості української фонетики і графіки:

1. В українській мові є 6 голосних звуків: [а], [о], [у], [е], [и], [і], які на письмі можуть позначатися 10 буквами: а, я, о, у, ю, е, є, и, і, ї. Буква я, ю, є, ї на початку слова і складу, після апострофа позначають сполучення звука [й] з відповідними голосними: [йа], [йу], [йе], [йі], наприклад, *яма, знають, моє, їжак*. Однією з особливостей української графіки є передача на письмі відповідними буквами звукосполучення [йо] – йо. Зорове сприйняття літери **й** у цьому буквосполученні сприяє тому, що учні добре чують і відповідний звук, наприклад, у словах *його, район*. Зіставлення на слух звукосполучення [йо] з іншими - [йа], [йу], [йе], [йі] може слугувати одним із методичних прийомів ознайомлення зі звуковим значенням літер **я, ю, є, ї**. Букви **я, ю, є**, крім того, можуть виконувати й іншу роль – розпочинати голосні звуки [а], [у], [е] після м'яких приголосних, наприклад, у словах: [пол'а] – *поля*, [л'уди] – *люди*, [син'е] – *синє*.

2. Приголосні звуки діляться на тверді і м'які. У початкових класах до м'яких приголосних звуків зараховуються не тільки [д'], [з'], [й'], [л'], [н'], [р'], [с'], [т'], [ц'], [дз'], а й усі інші приголосні звуки, які знаходяться в позиції перед голосними [і], наприклад, у словах *півень, жінка, шість, білочка, кінь* тощо. М'якість приголосних звуків в українській мові позначаються буквами **ь, я, ю, є, і**. У кінці слів м'якість приголосних звуків завжди позначається знаком м'якшення. В окремих випадках м'якість приголосних звуків графічно не позначаються: *сніг* - [с'н'іг], *звір* - [з'в'ір]. Правильне читання і написання таких слів у першому класі учні засвоюють за зразком, поданим учителем.

3. В основі української графіки лежить складовий принцип, за яким звукове значення букв, які позначають приголосні, може бути виявлене тільки в складі, оскільки воно залежить від наступної букви голосного звука. Якщо взяти склади **на, ня, ни, ні, ну, ню, не, не**, то правильно відтворити звукове значення букви **н** можна тільки за умови, якщо прочитати її разом з наступними буквами. В одних випадках вона читається як звук [н], в інших – як звук

[н']. Буква **я, ю, є**, які стоять на початку слова і складу або взяті окремо можуть бути прочитані так, як вони називаються – [йа], [йу], [йе]. Але в сполученні з попередніми буквами, що позначають приголосні (**ля, тю, не**), вони мають бути прочитані як голосні звуки [а],[у],[е] після відповідних м'яких приголосних [л'], [т'], [н']. Наведені приклади пояснюють необхідність формувати в першокласників уже на початку букварного періоду складове читання, щоб не було по буквеного причитування слів.

4. За дзвінкістю / глухістю більшість приголосних звуків української мови утворюють пари: [б] - [п], [б'] - [п'], [г] - [х], [г'] - [х'], [г] - [к'], [г'] - [к'], [д] - [т], [д'] - [т'], [ж] - [ш], [ж'] - [ш'], [з] - [с], [з'] - [с'], [дж] - [ч], [дж'] - [ч'], [дз] - [ц], [дз'] - [ц']. Частина приголосних звуків є дзвінками не парними (сонорні), до них належать: [в], [в'], [й], [л], [л'], [м], [м'], [н], [н'], [р], [р']. Слід мати на увазі, що в українській мові, на відміну від російської, звуки [в] і [ф], [в'] і [ф'] не утворюють пар за дзвінкістю / глухістю: звуки [в], [в'] належать до сонорних, а [ф], [ф'] – до непарних глухих. У період навчання грамоти учні одержують тільки практичне уявлення про дзвінкі і глухі приголосні. У процесі ознайомлення з буквами **б, г, д, з, ж**, буквосполучення **дз, дж**, що позначають дзвінкі приголосні звуки, основну увагу учнів необхідно звернути на те, що в українській мові ці букви в кінці та в середині слів слід читати дзвінко, не змінюючи відповідних дзвінків звуків глухими: *дуб, сад, садки, мороз, вуж, берегти*.

5. Буква **щ** (ща) в українській мові позначає не окремий звук, а сполучення звуків [шч].

6. Букви в українській графіці використовуються в чотирьох варіантах: друковані, рукописні, великі і малі. Великі букви в період навчання грамоти учні сприймають як сигнал початку речення та ознайомлюються з найпростішими випадками їх уживання у власних назвах. Більшість великих і малих букв в українській мові однакові за формою і розрізняються тільки за розміром. Однак є частина літер (**А – а, Б – б, Е – е**), які розрізняються і за формою.

7. У період навчання грамоти учні практично ознайомлюються і з іншими графічними знаками: крапкою, знаком оклику, знаком питання, комою, двокрапкою, тире, рисою (дефісом), лапками, учаться за зразком учителя реагувати на них під час читання зміною сили голосу чи паузами.

8. Важливо навчити дітей вимовляти слова по складах. Учитель має взяти до уваги, що до складу може входити один, два, три і більше звуків. Основним звуком у кожному складі є голосний, саме він утворює склад, тому голосні звуки і називають складотворчими. Найпростішими складами є ті, що утворені з одного голосного або зі сполучення (злиття) приголосного з голосним, наприклад: *о-ко, ри-ба, бже-ре-ло*. Поділ таких слів на склади не становить для дітей якихось труднощів.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Алгоритм звукобуквенного розбору

1. Скажи слово, назви склад з наголошеним голосним, вимов слово за складами, визнач послідовність звуків у ньому.

2. Вимов голосні звуки, скажи, скільки їх.

3. Вимов приголосні звуки, скажи, скільки їх. Розкажи про них – глухий чи дзвінкий, м'який чи твердий.

4. Якими буквами треба позначити звуки слова під час запису?

Література

1. Агейкина З. А. Не смешивать понятия «звук» и «буква»/ З.А. Агейкина, Г.Н. Ракитченкова// Нач. шк. – 1975. - №5.
2. Бондар Б. І. Вивчення елементів фонетики/ Б.І. Бондар / Поч. шк. – 1971. – №9.
3. Вашуленко М. С. Буквар/ М.С. Вашуленко. - К.: Освіта, 2007. – 143 с.
4. Вашуленко М. С. Навчання грамоти в підготовчих класах/ М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко. К.: Рад. шк., 1982.

5. Державна національна програма «Освіта» (Україна 21 ст.). – К.: Райдуга, 1994.
6. Державний стандарт освіти. Словесність. Читання // Поч. шк. – 2001.- №1.
7. Коваль Г. П. Методика викладання російської мови в школах з українською мовою навчання: Навчальний посібник для студентів педагогічних факультетів та учнів педучилищ / Г.П. Коваль. – К.: Вища школа, 1989.

Тема 4. Букварний період навчання грамоти

Методичні рекомендації: студентам необхідно актуалізувати знання про навчальний матеріал, що опрацьовується молодшими школярами в букварний період, основні джерела збагачення словника першокласників, форми роботи зі складовими таблицями.

Базова термінологія з теми: букварний період навчання грамоти, режим аудіювання, словниковий запас молодших школярів, диференційований підхід до навчання читання, рукописний шрифт.

Питання до самостійного опрацювання

1. Мовний матеріал, режим аудіювання, послідовність роботи. Методи і прийоми навчання аудіювання.
2. Джерела збагачення словника першокласників. Прийоми пояснення значень слів. Значення словниково – логічних вправ, їх види, методика проведення.
3. Види та прийоми роботи зі складовими таблицями, словами, поданими в аналітико – синтетичній формі, стовпчиками слів.
4. Диференційований підхід до навчання першокласників читати.
5. Характеристика сучасного рукописного шрифту.
6. Перевірка, оцінювання мовленнєвих умінь і навичок першокласників (аудіювання, говоріння, читання, письмо).
7. Схема психолого-педагогічного і дидактичного аналізу уроків навчання грамоти.

Завдання для самостійної роботи

1. Які труднощі трапляються на шляху шестирічних першокласників під час оволодіння письмом?
2. Які основні завдання ставляться на уроці письма в букварний період?
3. Назвіть основні прийоми формування в учнів графічних навичок?
4. Які види роботи застосовуються на уроці письма в букварний період?
5. Які прийоми застосовуються для вироблення в першокласників грамотного письма?
6. Якими уміньми й навичками з читання й письма оволодівають учні в букварний період навчання грамоти?

Питання для самоконтролю

1. Уроки письма в букварний період навчання грамоти.
2. Наочність у період навчання грамоти.
3. Засвоєння елементів фонетики в період навчання грамоти.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Види робіт з письма в букварний період

1. Підготовчі вправи, завданням яких є навчити дітей аналізувати графічну будову нової літери (з яких елементів вона складається), за допомогою зразка з додатковими орієнтирами (стрілочками) визначити послідовність накреслення всіх складових елементів.

2. Вправи, спрямовані на вироблення ритмічного письма в темпі, доступному для всіх учнів класу. Учитель уголос дає учням орієнтир часу, який вони мають затратити для

написання літери по елементах. Наприклад, буква і (ра-а-з і-і, два), а (і ра-аз і, два і), м (ра-аз і-і, два і-і, три і). Такі вправи називаються письмом під такт.

3. Списування з дошки, з букваря або спеціальних індивідуальних карток друкованих літер, складів, слів і найпростіших речень.

4. Вибіркове списування застосовується з метою закріплення опрацьованих літер. Таку роботу учні можуть виконувати на основі матеріалу, поданого в букварі (колонки слів), на таблиці, на дошці.

5. Писання літер, складів і найпростіших за звуко – буквеною будовою слів під диктування. Ці фонетико – графічні диктанти за формою проведення можуть бути попереджувальні, пояснювальні і контрольні.

6. Запис складів і слів з пам'яті.

7. Вправи на перевірку виконаних записів.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Фрагмент уроку з теми: «Вивчення малої букви з»

1. Звукові аналітичні і синтетичні вправи зі звуками [з] [з'].

1.1. Упізнавання цих звуків у заданих учителем словах з визначенням місця їх звучання (на початку, в середині, в кінці). Пропонуються , наприклад, слова: заєць, коза, віз, сажа(!), залізний, зяблик, узяв, калюжа(!), злязь, візерунки, друзі, жасмин(!), зелений.

1.2. Доповнення складу зі звуками [з] [з'] для утворення слів: залі(зо), гро(за), моро(зи), ва(за, зон), ві(зок), бере(за), мага(зин).

1.3. Утворення складів типу злиття зі звуком [з] (за, зо, зу, зи, зе), зі звуком [з'] (зя, зьо, зю, зі, зє).

2. Демонстрація зразка писаної літери з у сітці зошита (збільшеної у 20 разів).

3. Аналіз будови букви з переліком її елементів (верхня дужка, схожа на правий півовал і нижня дужка, яка переходить у нижню петлю).

4. Засвоєння конфігурації літери з.

4.1. Показ написання букви на дошці з поясненням послідовності зображення її елементів.

4.2. Писання учнями букви в повітрі з орієнтацією на показ учителя.

4.3. Аналіз зразка букви в зошитах , усне пояснення порядку зображення елементів.

5. Вправи з письма:

5.1. Писання літери за пунктирними або легко наведеними зразками в зошиті (на друкованій основі).

5.2. Писання трьох літер (самостійно). Зіставлення написаних літер зі зразком. Аналіз помилок.

6. Фізкультхвилинка.

7. Дописування рядка літери з.

8. Звуко-буквений аналіз слова *візок* з побудовою схеми фішками і викладанням з букв розрізної азбуки.

9. Динамічна пауза.

10. Писання другого рядка букви (друга частина рядка – письмо під такт).

11. Звуковий аналіз слова *зима* з наступним записом за зразком.

12. Добір слів зі звуком [з], які відповідають на питання що робити (казати, возити, різати, лазити, збирати, в'язати, зустрічати).

13. Складання з одними зі слів (на вибір) речення.

14. Підсумок уроку.

Яку букву навчилися писати? Які звуки можуть позначатися цією буквою? Доберіть і назвіть ряд слів, у написанні яких потрібно вжити букву з на початку (в середині, в кінці). Читаючи слова, не забувайте чітко вимовляти в кінці слів звуки [з] [з'].

Література

1. Вашуленко М. С. Буквар/ М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко. - К.: Освіта, 2007. - 143 с.
2. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посібник/ М.С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006.
3. Вашуленко М.С. Навчання грамоти в 1 класі: Посіб. для вчителя/ М. С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2002.
4. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник/ І. П. Гудзик. – К.: Педагог. думка, 2003. – 144 с.
5. Деркач Н. Навчання грамоти: Навч.-метод. посібник для студентів, учителів/ Н. Деркач. – Тернопіль: Підручник і посібник, 2003.
6. Джежелей О. Диференційований підхід до формування навички читання/ О. Джежелей// Початкова освіта. – 2002. - № 10. – С.16.

Тема 5. Післябукварний період навчання грамоти

Методичні рекомендації: студентам доцільно проаналізувати Буквар як перший підручник школяра, способи викладу матеріалу в ньому та відповідність структури Букваря програмним вимогам.

Базова термінологія з теми: післябукварний період навчання грамоти, структурні компоненти «Букваря».

Питання для самостійного опрацювання

1. Аналіз Букваря
2. Свято «Прощання з букварем». Методика підготовки і проведення свята.
3. Методика роботи з навчальним посібником «Післябукварик».

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте види самостійної роботи, методику їх організації на уроках читання, письма.
2. Які завдання після букварного періоду? У чому полягають особливості структури й методики читання й письма у цей період?
3. Назвіть різні види роботи над реченням і зв'язним мовленням у букварний і післябукварний періоди.
4. Підготуйте повідомлення про новини методичної літератури з проблем навчання грамоти. Складіть бібліографічний покажчик статей журналу «Початкова школа» за останні п'ять років.

Питання для самоконтролю

1. Самостійна робота на уроках навчання грамоти.
2. Вироблення навичок каліграфічного письма в першокласників.
3. Збагачення словникового запасу учнів у період навчання грамоти.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Проаналізуйте матеріал для списування, розміщений у посібнику «Післябукварик» за поданою схемою:

- велика буква в іменах людей, по батькові, прізвищах; у назвах відомих міст, річок;
- велика буква на початку речення;
- вживання в словах знака м'якшення;

- вживання букв я, ю, є, ї у їх звукових значеннях;
- звукове значення букви щ;
- буквосполучення дж, дз, їх звукові значення;
- вживання апострофа.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Проаналізуйте «Буквар» за поданою схемою

- I. Вихідні відомості про підручник.
 1. Автор (авторський колектив).
 2. Назва видавництва, рік видання.
 3. Обсяг (кількість сторінок), розміри, вага.
 4. Загальна відповідність Державному освітньому стандарту.
 5. За якою програмою створено підручник (державною, авторською) Наявність авторської концепції щодо створення підручника з навчання грамоти, її основна суть.
- II. Добукварна частина
 1. Обсяг (кількість сторінок)
 2. Які основні програмові завдання розв'язуються в цій частині підручника ?
 3. Яку систему умовних позначень обрано для формування в учнів узагальненого уявлення про одиниці мови і мовлення – речення, слово, склад, звук? Якою мірою умовні позначення відображають лінгвістичну природу кожної мовної одиниці, її істотні ознаки?
 4. Який зміст ілюстративного матеріалу (сюжетні ілюстрації, предметні малюнки) сприяє розвитку мовлення учнів, збагаченню їхнього словникового запасу?
 5. Наявність у цій частині підручника матеріалу, призначеного для формування в учнів загальнонавчальних умінь і навичок, зокрема організаційних, загальнопізнавальних.
- III. Букварна частина
 1. Послідовність вивчення букв українського алфавіту. За яким принципом, дидактичним міркуванням це здійснено?
 2. Чи ділиться букварний період на етапи? У чому це виявляється ? Чи співвідносяться ці етапи із сучасним методом навчання грамоти?
 3. Наявність у підручнику системи звукового і звуко-буквеного аналізів.
 4. Які букви (на позначення голосних і приголосних звуків) винесено на початок букварного періоду? Яка система їх подачі на сторінці чи сторінковому розвороті букваря?
 5. Чи застосовано в букварі вправи на формування способів читання? Які одиниці мови покладено в основу способу читання? Чи дотримано науковий підхід до поділу слів на склади?
 6. Характеристика системи підготовчих вправ перед читанням мікротекстів, текстів (колонки слів, принципи їх укладання; матеріал для звуко-буквеного синтезу; для відпрацювання способу читання, для розвитку мовлення й мислення).
 7. Спосіб ознайомлення з читанням слів, у яких наявні м'які приголосні звуки. На якому етапі букварного періоду відбувається це ознайомлення?
 8. Яку систему вивчення букв ь, я, ю, є запроваджено в букварі?
 9. Наскільки ця система співвідноситься зі звуковим значенням цих букв в українській фонетиці і графіці?
 10. Аналіз текстів букварного періоду (доступність, художність, відповідність дитячим інтересам). Співвідношення прозових і віршованих текстів. Виховний потенціал текстового матеріалу. Чи використовуються тексти, надруковані рукописним шрифтом? Їх призначення в букварі.

11. Наявність у букварі текстів, що належать до так званих малих жанрів (вказати ці жанри), їх зв'язок з іншим навчальним матеріалом сторінки або розвороту – дотримання логіко-методичної та тематичної цілісності матеріалу на опрацювання літер (показати вдалі і невдалі приклади).

12. Наявність і функції матеріалу після букварного періоду навчання грамоти, його спрямованість на забезпечення принципу перспективності в навчанні молодших школярів рідної мови.

IV. Художнє і технічне оформлення букваря

1. Зміст обкладинки, наскільки вона відображає специфіку і функції підручника з навчання грамоти.

2. Оформлення форзаців: яку інформацію вони несуть для учнів у процесі опанування грамоти.

3. Наявність апарату орієнтування у підручнику, його логічність і доступність для шестирічних першокласників.

4. Цілісність художнього оформлення книги, дотримання певного стилю в подачі ілюстрацій.

5. Загальний макет підручника: побудова сторінкового розвороту, наповнення його різноманітними навчальними елементами, їх дидактична доцільність і ефективність для успішного засвоєння нової літери.

6. Наявність у букварі ігрового матеріалу, його дидактичні функції та роль у забезпеченні інтересу учнів до навчання.

7. Відповідність шрифту державним стандартам та віковим особливостям шестирічних першокласників.

8. Аналіз побудови сторінок і розворотів букваря з погляду загальних гігієнічних вимог до підручника: обсяг текстів, довжина робочого рядка, довжина речень, кількість слів на сторінці, які вимагають окремого тлумачення, тощо.

V. Висновок про підручник, його загальна науково-методична оцінка.

Література

1. Вашуленко М. С. Буквар/ М. С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко. - К.: Освіта, 2007. – 143 с.

2. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посібник/ М.С.Вашуленко. – К.: Освіта, 2006.

3. Вашуленко М.С. «Післябукварик»/ М.С. Вашуленко, В.О. Науменко, М.Д. Захарійчук.- К.: Літера ЛТД, 2004. – 96 с.

4. Вашуленко М.С. «Післябукварик» - складова комплекту з навчання грамоти М.С. Вашуленко, В.О. Науменко, М.Д. Захарійчук //Початкова школа. – 2004. - №3. – С.60.

5. Стратілат І. Свято букваря/ І. Стратілат// Початкова школа. –1997. - № 11. – С.57 – 59.

6. Сьогодні свято! Сценарії свят у початковій школі. Частина 1: Посібник для вчителів/ Упор. Г.І. Могорита. – Тернопіль: Мандрівець, 1998.

Тема 6. Наукові основи методики розвитку мовлення молодших школярів

Методичні рекомендації: під час опрацювання матеріалу теми студентам необхідно актуалізувати свої знання про періоди розвитку мовлення людини, фактори впливу на процеси мовленнєвої діяльності.

Базова термінологія з теми: розвиток мовлення, мовно-мовленнєва компетентність, мовна особистість.

Питання для самостійного опрацювання

1. Періоди мовленнєвого розвитку людини. Фактори розвитку мовлення.

2. Методи розвитку мовлення учнів. З історії методів розвитку мовлення учнів у початковій школі.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте вимоги мовленнєвої лінії програми в контексті розвитку мовлення молодших школярів.
2. Поясніть державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів у розділі «Мовленнєва діяльність»
3. Поясніть сутність імітативних методів, комунікативних методів розвитку мовлення та методу конструювання тексту.
4. Аргументуйте доцільність використання означених методів під час роботи з розвитку мовлення.

Питання для самоконтролю

1. Особливості структури і змісту програми з розвитку мовлення.
2. Історичний аспект проблеми становлення методів розвитку мовлення.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Комунікативні методи розвитку мовлення ґрунтуються на комунікативній функції мови, тобто її призначенні бути засобом спілкування, комунікації, а також самовираження.

Комунікативні методи передбачають ряд вимог:

- 1) усні висловлювання учнів мають бути мотивованими – виникати в разі потреби щось сказати, написати, вступити з кимось у контакт, поділитися своїми думками і почуттями. Ця потреба виникає під час природних чи створених штучно (з навчальною метою) мовленнєвих ситуацій: діалогів, суперечок, обговорень, рольових ігор, листування, бесід на екскурсіях і прогулянках;
- 2) автор висловлювання (усного і писемного) мусить добре розуміти те, про що він буде говорити, тобто володіти достатньою, достовірною і важливою інформацією. Її необхідно відібрати, систематизувати, структурувати, підпорядкувати авторському задуму;
- 3) мета комунікації буде досягнута за умови достатнього володіння її учасниками мовними засобами: багатим активним словником, умінням швидко і правильно утворювати граматичні форми, будувати речення і зв'язувати їх у текст, добирати найкращі засоби мови для конкретної комунікативної ситуації.
- 4) Висловлювання учня повинно бути комусь потрібним, тобто мати адресата. Тому на кожне запитання він має отримати відповідь, його розповідь має бути почута, письмовий твір – прочитаний хоча б однією людиною, висловлена думка – обговорена, лист – прочитаний, відповідь – оцінена.

Комунікативні методи мають свої прийоми, засоби навчання, типи вправ, за допомогою яких здійснюється:

- створення мовленнєвих ситуацій;
- накопичення матеріалу для мовлення в результаті екскурсій, походів, рольових ігор, спостережень тощо;
- організація різних видів діяльності, створюють потребу у спілкуванні;
- ведення записів, щоденників;
- створення казок, незвичайних історій;
- творчі літературні проби в прозі, віршах.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Схеми уроків із розвитку мови

1. Переказ оповідання

1. Стисла вступна бесіда, зв'язана із змістом оповідання.

2. Читання оповідання вчителем.
3. Бесіда за змістом прочитаного.
4. Складання плану і запис його на дошці.
5. Розгляд образних виразів для використання в переказі. Запис на дошці трудних з орфографічного боку слів.
6. Усний переказ оповідання учнями за складеним планом.
7. Писання учнями переказу (колективне, індивідуальне).
8. Творчий переказ (за аналогією, поширення сюжету і ін.)

II. Колективне складання твору на задану тему

1. Бесіда за темою твору.
2. Розповідь учнів про різні факти на дану тему.
3. Колективне складання плану чи запис плану, даного вчителем.
4. Добір образних слів, виразів для використання в творі.
5. Складання речення, обробка їх і запис на дошці.
6. Запис учнями складеного твору в зошиті.
7. Зачитування твору кількома учнями із своїх зошитів.

III. Складання твору за малюнком (2 уроки)

Перший урок.

1. Бесіда за темою, зв'язаною зі змістом малюнка.
2. Розгляд малюнка учнями (кожен про себе).
3. Розбір змісту малюнка за запитаннями вчителя.
4. Складання плану майбутнього твору.
5. Добір епітетів, порівнянь для використання в творі.
6. Усна розповідь за складеним планом до змісту малюнка.
7. Запис учнями плану в зошиті.

Другий урок

1. Усна розповідь одного – двох учнів за раніше складеним планом (з використанням наочності).
2. Актуалізація вимог до письмового викладу твору. Розбір орфограм, речень з прямою мовою для використання в творі.
3. Самостійне написання твору учнями.
4. Зачитування кількох творів учнями.

Література

1. Варзацька Л.О. Навчання мови та мовлення на основі тексту/ Л.О. Варзацька. – К.: Рад.шк., 1986.
2. Варзацька Л.О. Методика розвитку зв'язного мовлення школярів: Методичні рекомендації/ Л.О. Варзацька, Л.М. Шевченко, - К.: Рад.шк., 1992.
3. Коченгіна М. Навчання зв'язного мовлення. Мета. Психологічні засади. Система методів/ М. Коченгіна // Початкова освіта. – 2006. - № 12. – С. 3- 5.
4. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах/ М.Р. Львов, В.Г. Горещкий, О.В. Сосновская. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
5. Львов М. Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах: Учеб. пособие для студ.пед. институтов/ М.Р. Львов, Рамзаева, Н.Н. Светловская, - М.: Просвещение, 1987.

6. Пономарьова К. І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Уроки розвитку мовлення в 1 – 4 класах/ К.І. Пономарьова. – К.: КІМО, 2006.
7. Хорошковська О. Н. Розвиток мовлення молодших школярів: Посібник для вчителів/ О.Н. Хорошковська. – К.: Рад. школа, 1985.

Тема 7. Лексичний рівень роботи з розвитку мовлення

Методичні рекомендації: для успішного засвоєння матеріалу студентам доцільно проаналізувати науково-методичну літературу, що репрезентують вимоги до розвитку зв'язного мовлення.

Базова термінологія з теми: лексична система, лексичний запас, словотворчий аналіз, лексичне значення слова.

Питання для самостійного опрацювання

1. Робота над засвоєнням лексичного значення слова.
2. Способи і прийоми пояснення значення слів.

Завдання для самостійної роботи

1. Яке завдання лексичної роботи в початковій школі.
2. Назвіть джерела поповнення словника молодших школярів.
3. Які види лексичної роботи проводяться на різних уроках з мови.

Питання для самоконтролю

1. Завдання основних способів пояснення значення слів:
 - а) демонстраційного;
 - б) використання контексту;
 - в) словотворчого аналізу;
 - г) тлумачення слів.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Зміст лексичної роботи

Основною одиницею мовлення є слово. Від багатства лексичного запасу й уміння активно і вдало ним користуватися залежить якість мовлення особистості й успішність її спілкування з іншими людьми.

Мета лексичної роботи в початковій школі полягає в реалізації двох завдань:

- а) накопичення в пам'яті учнів значної кількості слів з усвідомленням усіх відтінків їх значення та експресивного забарвлення;
- б) формування вмінь активно користуватися словниковим запасом, тобто швидко і точно добирати слова для побудови речень і текстів.

Інформація для студентів:

За результатами експериментальних досліджень встановлено, що словниковий запас семирічної дитини становить від 2,5 – 3 до 7 – 8 тисяч слів, а одинадцятирічний школяр має у своєму словнику від 7 – 8 до 10 – 15 тисяч. Установлено також, що не менше половини нових слів засвоюється учнями на уроках мови і читання. Прості математичні підрахунки показують, що в середньому щоденно словник учня поповнюється 5 – 7 словами. Такими об'єктивними даними повинен керуватися вчитель під час організації словникової роботи.

Лексична робота як один із рівнів мовленнєвого розвитку молодших школярів проводиться за чотирма напрямками:

- 1) *збагачення словника*, тобто засвоєння нових слів та нових значень слів, що раніше учням були невідомі;
- 2) *уточнення словника*, тобто поглиблення розуміння вже відомих слів, з'ясування відтінків у значенні між синонімами, добір антонімів, аналіз багатозначності;

- 3) *активізація словника*, тобто використання якомога більшої кількості слів у мовленні кожного учня, введення слів у речення, засвоєння сполучуваності слів з іншими словами, використання їх в конкретному тексті;
- 4) *вилучення нелітературних слів*, які вживаються молодшими школярами, виправлення помилок у наголошуванні та вимові слів.

Джерелами поповнення словника молодших школярів є:

- мовленнєве оточення в сім'ї, серед друзів, мовне середовище;
- книги, засоби масової інформації: преса, радіо, телебачення;
- навчальна діяльність у школі (підручники, мовлення вчителів);
- словники, довідники.

Найкращим джерелом збагачення словника є живе спілкування і література, оскільки слово в тексті завжди демонструє своє лексичне значення й емоційне забарвлення.

Для пробудження в учнів інтересу до вивчення нової лексики і забезпечення ефективності її засвоєння необхідно добре спланувати словникову роботу. Важлива роль у цьому процесі належить поясненню значення нових слів. Існують різні прийоми роботи над значенням нового слова.

Перший спосіб – це **показ предмета чи дії**, що позначається словом. Часом для пояснення значення слова використовують малюнки чи ілюстрації. Зауважимо, що для пояснення іменників і прикметників використовують здебільшого предметні малюнки, а для пояснення дієслів – сюжетні, де зображено дію.

Другий спосіб – **добір синонімів**. Під час застосування цього способу слід пам'ятати про те, що синонімам властива не тільки близькість у значенні, а й відмінність. Слова одного синонімічного ряду мають значеннєві відтінки, на яких обов'язково слід загострити увагу школярів. Наприклад, пояснюючи значення слова *гомоніти*, замало сказати, що воно означає *розмовляти*. Необхідно додати, що гомоніти вживається тоді, коли *розмовляють тихо, приглушено*.

Часто значення слова пояснюється способом *логічного визначення*, тобто зарахуванням його до певного роду з виділенням яскравих видових ознак. Наприклад, *катер – це судно, невеликого розміру, моторне, для недалекого плавання*.

Значення багатьох слів можна пояснити розгорнутим описом. Наприклад, *джерело – це потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі*.

Певні слова стають зрозумілими, якщо їх *ввести в речення*. Наприклад, значення слова *ласунка* діти добре усвідомлюють у такому реченні: *Руденька ласунка запасає на зиму горіхи і гриби*.

Іноді для тлумачення значення слова можна використовувати його **антонім**. Так, слово *похлюплений* стане зрозумілим, якщо сказати, що протилежне йому за значенням – *веселий*.

Певні слова можна пояснити учням, удаючись до аналізу їх **словотворення**. Наприклад, *доброзичливий – той, хто зичить (бажає) добра*.

Довідково-інформаційні дані для розв'язання завдань

Робота над елементами лексики в початковій школі спрямована на збагачення активного словника учнів, розвиток їхнього зв'язного мовлення.

З явищем багатозначності слів учні зустрічаються ще в період навчання грамоти.

У 3-му класі продовжується робота над спостереженням за випадками багатозначності, прямим і переносним значенням слова. Учні вчать розрізняти значення багатозначних слів, використовувати у своєму мовленні слова з переносним значенням.

У 4-му класі їхні знання про слово розширюються в процесі вивчення частин мови.

Література

1. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посібник/ М.С. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006.
2. Методика викладання української мови: Навч. посібник / С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін./ за ред. С.І. Дорошенка. – К.: Вища шк., 1992.

3. Пономарьова К.І. Формування в молодших школярів умінь будувати зв'язні висловлювання / К.І. Пономарьова// Поч.школа. – 2005 - № 11.

Тема 8. Методика роботи над словосполученням і реченням

Методичні рекомендації: студентам необхідно актуалізувати власні теоретичні знання із синтаксису української мови, способи аналізу синтаксичних одиниць.

Базова термінологія з теми: синтаксис, словосполучення, речення, синтаксичні вправи.

Питання для самостійного опрацювання

1. Види мовленнєвих вправ із словосполученнями, методика їх проведення.
2. Види вправ з реченнями. Типові помилки у будові речень, шляхи запобігання їм.

Завдання для самостійної роботи

1. Обґрунтуйте доцільність розміщення вправ у підручнику «Рідна мова» для 4 класу під час вивчення теми «Однорідні члени речення».
2. Доберіть 2-3 ускладнені однорідними членами і звертаннями речення розберіть їх за схемою аналізу для початкових класів.
3. Доберіть різні види вправ для роботи з реченням під час повторення вивченого за рік у 2, 3 і 4 класах.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть характерні ознаки синтаксичного конструювання в початкових класах.
2. У чому полягає робота над засвоєнням інтонаційних особливостей речення?
3. Які прийоми є ефективними у процесі вивчення елементів синтаксису в 3-4 кл. ?
4. Які теми із синтаксису вивчаються в початкових класах?
5. Які основні синтаксичні поняття засвоюють учні?
6. Яке значення має засвоєння елементів синтаксису в початкових класах?
7. Як ви думаєте, чому відомості із синтаксису в кожному класі вивчаються на початку навчального року?
8. Як навчити учнів визначати основу речення? Доберіть вправи, які можна використовувати на різних етапах засвоєння знань під час вивчення теми «Основа речення», проаналізуйте їх.
9. Як навчити учнів установлювати зв'язки між словами в реченні? Обґрунтуйте значення таких умінь для розвитку зв'язного мовлення школярів.
10. Які пунктуаційні правила засвоюють учні?
11. Які види вправ використовуються для роботи над реченням? Які з них сприяють розвитку зв'язного мовлення школярів?

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Схема усного синтаксичного розбору речення:

1. Прочитайте аналізоване речення.
2. З'ясуйте, яким є речення за метою висловлювання.
3. З'ясуйте, яким є речення за інтонацією.
4. Укажіть основу речення.
5. Назвіть підмет і присудок, встановивши між ними за допомогою питань двосторонній зв'язок. Визначте, якими частинами мови вони виражені.
6. Укажіть другорядні члени речення, залежні від підмета, поставивши до них запитання від підмета.

7. Визначте другорядні члени речення, залежні від присудка, поставивши до них питання від присудка.
8. Назвіть другорядні члени, залежні від інших другорядних членів.

Схема письмового аналізу речення:

1. Запиши аналізоване речення.
2. Підкресліть умовними лініями головні і другорядні члени речення.
3. Випишіть з речення всі сполучення слів парами, у дужках запишіть питання від слова до слова.

Інформація для студента:

Для письмового аналізу даються неускладнені речення з чотирьох – шести слів. Для усного можна пропонувати і більші за обсягом речення, ускладнені звертаннями та однорідними членами. Аналіз таких речень проводиться під безпосереднім контролем і за допомогою вчителя. Елементи синтаксичного розбору обов'язково включаються у схеми морфологічного розбору частин мови: встановлюється залежність між словами за допомогою граматичних питань, з'ясовується синтаксична роль слова в реченні.

Література

1. Вашуленко М. С. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посібник / М.С.Вашуленко . – Освіта, 2006.
2. Львов М. Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах / М.Р. Львов - М.: Издательский центр «Академия», 2004.
3. Львов М. Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах/ М.Р. Львов, Т.Г. Рамзаева, Н.Н. Сосновская: Учеб. пособие для студ. пед. институтов. – М.: Просвещение, 1987.
4. Мельничайко О. І. Українська мова. Вивчення елементів синтаксису в початкових класах: Методичний посібник/ О.І. Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006.
5. Пономарьова К. І. Основні напрями роботи з розвитку монологічного мовлення учнів / Навчання і виховання учнів 4 класу: Метод. посібник для вчителів/ К.І. Пономарьова. – К.: Видав. «Початкова школа», 2005. - С. 16.

Тема 9. Рівень тексту в розвитку мовлення молодших школярів

Методичні рекомендації: студентам необхідно проаналізувати поняття «тексту» як об'єкту лінгвістичного дослідження та дослідити роль різнорівневої структури тексту.

Базова термінологія з теми: переказ, твір, мовленнєва помилка, норми оцінювання письмових робіт.

Питання для самостійного опрацювання

1. Класифікація переказів.
2. Вид усних і письмових творів.
3. Мовленнєві помилки учнів. Типи помилок. Методика роботи над морфологічними, синтаксичними, стилістичними помилками.
4. Критерії і норми оцінювання учнівських переказів і творів.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте методику формування в молодших школярів умінь будувати діалог. Продемонструйте її на прикладі фрагмента уроку, присвяченого складанню діалогу.
2. Доберіть доступні для засвоєння молодшими школярами етикетні формули звертання, вітання, прощання, прохання, згоди, відмови, вибачення.
3. Підготуйте конспекти уроків докладного і вибіркового письмових переказів тексту.

5. Розробіть конспекти уроків, присвячених стислому і творчому усним переказам розповідного тексту.
6. Розкрийте методику формування в учнів початкових класів умінь здійснювати самоперевірку і найпростіше редагування власного переказу чи твору.

Питання для самоконтролю

1. Які види мовлення перебувають у центрі уваги початкової мовної освіти.
2. Які фактори впливають на успішність розвитку зв'язного мовлення школярів?
3. Назвіть перелік мовних норм, які охоплює культура спілкування. Розкрийте зміст роботи над кожною нормою в початкових класах.
4. Охарактеризуйте види мовленнєвої діяльності, розвиток яких здійснюється в початковій школі відповідно до чинних навчальних програм.
5. Які особливості має діалогічне мовлення?
6. У чому полягає особливість методів розвитку мовлення?
7. Охарактеризуйте конкретні вміння учнів у побудові зв'язних висловлювань?
8. Над якими видами усних і письмових творів працюють молодші школярі?

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Орієнтована розробка уроку розвитку зв'язного мовлення

Тема: Докладний переказ тексту «Узимку»

Мета: формувати в учнів уміння створювати докладний переказ тексту; розвивати вміння ділити текст на частини, складати план тексту, послідовно викладати свої думки; збагачувати та активувати словниковий запас школярів; виховувати інтерес до природи, розширювати кругозір учнів.

Обладнання: текст «Узимку» за А. Морозовим, карта із зображенням Київського моря, ілюстрації із зображенням тварин, які живуть у Київському морі.

Хід уроку

1. *Вступна бесіда* про розташування Київського моря (з використанням карти), про тварин, які живуть у його водах. У ході бесіди школярі з'ясовують, що Київське море створене штучно, глибина його не велика і взимку біля берегів воно замерзає, однак життя в ньому не вмирає.
2. *Повідомлення теми та мети уроку.*
Учитель повідомляє, що на уроці школярі писатимуть докладний переказ тексту «Узимку», в якому йдеться про Київське море.
3. *Читання тексту вчителем.*

Узимку

Підводні мешканці Київського моря і прибережних озер знають, що січневі морози жартувати не люблять.

Усі приготувалися до зими вчасно. Жаби зарилися у мул і міцно сплять. Крупні, із золотистою лускою коропа зібралися у глибокій ямі під згірком. Дрімають. Тільки злегка здригають червоними плавцями та хвостами, час від часу ворушать, свіжу воду в яму заганяють.

Пусто під крижаним дахом на мілководді. Тільки інколи заверне сюди в пошуках корму косячок червоноперок або пропливе зелена щука. Гострозуба розбійниця продовжує полювати і в січні. (За А. Морозовим.)

4. *Аналіз змісту тексту.*

З'ясування незрозумілих слів і висловів.

- Які слова чи вирази з тексту вам не зрозумілі?
- Як розумієте вислів у глибокій ямі під згірком?
- Що означає слово мілководдя?

- Як уявляєте собі косячок червоноперок?

Робота над темою і головною думкою тексту.

- Про що ви дізналися з тексту? (*Про життя тварин у Київському морі взимку*).
- У якій послідовності автор знайомить вас із тваринами? (*Спочатку повідомляється про жаб (вони зарилися в мул і сплять), потім ідеться про коропів: вони дримають у глибокій ямі; далі розповідається про червоноперок і щуку, що часом запливають на мілководдя в пошуках корму*).
- Як ви гадаєте, чому в Київському морі живуть не морські тварини, а і, що водяться в річках? (*Бо в цьому морі прісна вода. Воно штучне і наповнене водою річок*).
- Що нового ви дізналися для себе з цього тексту?

7. Аналіз структури тексту.

- На скільки частин можна поділити текст?
- Про що йдеться в кожній частині тексту?
- Який у тексті зачин?
- Чи є в тексті кінцівка?
- Яку б кінцівку ви дібрали до цього твору?

8. Складання плану майбутнього переказу.

Учитель пропонує учням самостійно скласти план, надаючи індивідуальну допомогу окремим учням.

Після завершення цієї роботи відбувається зачитування складених планів кількома учнями.

Прослухавши план одного з них, доцільно запитати: «А в кого план складений інакше?» На похвалу заслуговують ті учні, у яких план не такий, як у більшості однокласників.

9. Повторне читання тексту вчителем з настановою на спостереження за мовним оформленням тексту.

10. Аналіз мовного оформлення тексту.

- Як автор називає тварин, які живуть у морі? (*Підводні мешканці*)
- Поясніть, у якому значенні вжито дієслово жартувати в реченні «Морози жартувати не люблять»? (*Переносному*)
- Якими словами автор описав коропів? (*Крупні, із золотистою лускою*).
- Якими словами автор передав рух плавців і хвостів коропів? (*Здригають плавцями, ворушать хвостами*).
- Що можете сказати про значення цих дієслів? (*Вони близькі за значенням – синоніми*).
- З якою метою автор використав ці синоніми? (*Для уникнення повторення того самого слова, точнішої передачі рухів*).
- Не забувайте й у своїх переказах використовувати цей прийом.
- Які ще синоніми є в цьому тексті? (*Сплять, дримають; щука, розбійниця*).
- Чим укрите мілководдя узимку? (*Льодом*)
- Як написано про це в тексті? (*Пустинно під крижаним дахом мілководдя*. Лід автор назвав крижаним дахом).
- Не забудьте про цю авторську знахідку у своїх переказах.
- Чому щуку в тексті названо гострозубою розбійницею? (*Бо вона хижа риба*)

11. Орфографічна робота.

Учень звертає увагу учнів на зроблені ним на дощі записи слів з підкресленими орфограмами: Узимку, Київське море, прибережний, згірок, пустинно, мілководдя, червоноперки.

Можливий інший варіант цієї роботи, коли вчитель викликає до дочки учнів, диктуючи їм складні для написання слова і вирази. Під час записування школярі коментують, чому так пишуть, а не інакше.

12. *Записування переказу в зошити.*

Перед записуванням учитель націлює учнів ще раз перечитати свій план і записати переказ відповідно до складеного плану. Слід також нагадати, що кожен структурну частину тексту необхідно писати з нового абзацу.

Під час самостійної роботи вчитель надає індивідуальну допомогу окремим учням, які зіткнулися з труднощами.

13. *Перевірка виконаної роботи.*

Після написання переказу слід обов'язково спонукати учнів до самоперевірки. За наявності часу доцільно заслухати в класі кращі перекази, які вибирає вчитель, переглядаючи побіжно учнівські роботи під час виконання їх школярами. Це мають бути перекази не обов'язково сильніших учнів, а й тих, хто просунувся в перед у порівнянні з попередньою роботою такого виду.

14. *Підсумок уроку.*

- Чого навчилися на уроці?
- Що допомогло послідовно передати зміст тексту? (План).
- Які труднощі виникали під час написання переказу?
- Що нового почерпнули з уроку?

Література

1. Бадер В. І. Розвиток зв'язного мовлення школярів: Навч. посіб/ В.І. Бадер. – К.: ІЗМН, 1997. – 92с.
2. Бадер В. І. Розвиток усного та писемного мовлення молодших школярів/ В.І. Бадер. – К.: - АПН, 2000. – 316 с.
3. Баєв Б. Ф. Особливості внутрішньомовної підготовки усного монологічного мовлення в учнів 1- 3 класів/ Б.Ф. Баєв, Н.О. Головань // Психологія. – 1973. – Вип. 12. – С. 82-88.
4. Большакова І. Ситуативна навчально – мовленнєва діяльність школярів на уроках української мови/ І. Большакова // Початкова школа. – 2002. - №10.
5. Галуза В. Чарівний світ української слова на кожному уроці/ В. Галуза// Початкова школа. – 2002. - №1.
6. Дубовик С. Розвиток діалогічного мовлення школярів на уроках української мови/ С. Дубовик// Початкова школа. – 2002. - №7.
7. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення/ Т.Ігнатенко// Початкова школа. – 2006. - №2.
8. Кравчук Д.М. Писемне мовлення учнів 1-3 класів: Посіб. для вчителів/ Д.М. Кравчук. – К.: Рад. шк., 1985. – 136 с.
9. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях з рідної мови/ Ж. Крайнова // Початкова школа. – 2003. - №11.
10. Крикун М. Роль слова в розвитку зв'язного мовлення молодших школярів/ М. Крикун // Початкова школа. – 2003. - №11.

Тема 10. Формування і розвиток навичок читання

Методичні рекомендації: студенти повинні проаналізувати способи розвитку та формування читацьких навичок молодших школярів.

Базова термінологія з теми: процес читання, вимоги до читання, техніка, темп, виразність, свідомість, читання.

Питання для самостійного опрацювання

1. Розвиток зорового сприймання під час читання: розширення поля читання, миттєве розпізнавання слова під час читання, переглядання тексту, зняття вокалізації.
2. Умови роботи над виразністю читання.

Завдання для самостійної роботи

1. Укласти перелік художніх творів для виразного читання (по книгам).
2. Підготувати фрагмент уроку читання (по книгам), спираючись на вимоги до уроків виразного читання.

Дібрати систему вправ щодо вироблення вимог виразного читання.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає взаємозв'язок між якостями питання?
2. У чому полягає виразність читання?
3. Якими прийомами можна навчити учнів виразного читання?

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Група завдань «читання +»

Ця група завдань – одна з двох основних, які належать до програми навчання читанню.

Читання залежить від механічних навичок, інтелектуального потенціалу та рівня їх інтеграції. Можна говорити про некоректність судження щодо окремого існування навичок та потенцій мислення. Проте, напевно, це щось **єдине**, або з індивідуально різним рівнем і швидкістю взаємодії існуючих, і з відмінним (теж індивідуальним) характером домінанти.

Тут вже йшлося про неможливість визначити ідеальне співвідношення частин читання. Його індивідуальний характер визначений факторами, закладеними глибоко у свідомості. Відносно вгорі тільки механіка процесу, швидкість мислення і загальний розвиток. Але не можна заперечувати те, що є спільним зв'язок між тим, «що вгорі» і « що глибоко», і що зв'язок цей має двоякий характер, залежить від того, хто навчає, адже в результаті з'ясується, чи набуде він рис замкнутого кола, чи стане діалектичною спіраллю.

З огляду на це, до однієї групи увійшли завдання, що мають вплив на фактори читання, які лежать на поверхні. Розвивальний характер цих вправ має стати каталізатором у реакції видимих та невидимих механізмів читання. Це повинно перетворити читання у задоволення і зробити його інтелектуальною опорою дитини, джерелом її емоційно – вольового розвитку.

Література

1. Куріпка В. І. Ефективні методи і прийоми удосконалення навички читання/ В.І. Куріпка// Початкове навчання та виховання.-2005.-№29-30. – С. 38 – 48.
2. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах/ М.Р. Львов, В.Г. Горещкий, О.В. Сосновская. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
3. Пелешок Е. Робота над засобами виразності на уроках читання /Е. Пелешок, Т. Шевчук // Початкова школа. – 1998. - № 12. – С. 12 – 14.
4. Розвиток навички читання. Метод. рекомендації / І.П. Гудзик.- К.: Освіта, 1993.
5. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах/ О.Я. Савченко. – К.: Освіта, 2007.

Тема 11. Особливості роботи над творами різних родів і жанрів

Методичні рекомендації: окремі положення даної теми ілюструють матеріал про специфічні особливості роботи з науково – популярними творами, тому студентам доцільно актуалізувати увагу на теоретичних положеннях про роди та жанри літературознавства.

Базова термінологія з теми: жанри творів, стилі творів, науково – популярні твори.

Питання для самостійного опрацювання

1. Специфіка опрацювання науково – популярних творів.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть основні етапи роботи над науково-популярним твором.
2. Укладіть перелік науково-популярних творів, що виносяться на позакласне читання (по класах).
3. У чому полягає відмінність роботи над науково-популярними творами і творами інших жанрів?

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Алгоритм аналізу науково-популярного твору:

1. Вступна бесіда статті;
2. Читання статті (первинне);
3. Читання статті (по частинам);
4. Постановка питань до кожної частини статті;
5. Словникова робота;
6. Складання плану статті;
7. Переказ статті за планом.

Література

1. Методика викладання української мови: Навч. посібник /С.І. Дорошенко, М.С. Вашуленко, О.І. Мельничайко та ін.; за ред. С.І. Дорошенка. – К.: Вища шк.,1992.
2. Савченко О.Я. Методика читання у початкових класах. – К.: Освіта, 2007.
3. Чуйко Г.А. Методика викладання української мови в початкових класах: Підручник для педучилищ/ Г.А. Чуйко, М.А. Білецька, Г.Ф. Школьна.- К.: Вища школа, 1995.

Тема 12. Уроки класного читання

Методичні рекомендації: під час самостійного опрацювання теми студенти мають опрацювати основні завдання уроків класного читання, специфіку використання наочного матеріалу.

Базова термінологія з теми: види мовленнєвої діяльності, читання, стилі текстів, типи текстів.

Питання для самостійного опрацювання

1. Завдання уроків читання. Особливості проведення уроків читання.
2. Методика використання наочності, технічних засобів навчання.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте приклад наведеного уроку, зважаючи на мету. Зробіть висновки (аналіз уроку, вивчення нового матеріалу за вибором студента).
2. Зіставте роботу над виразністю у наведеному уроці з етапами підготовки до виразного читання, які пропонує Г. Коваль. Чи можливий варіант поданого уроку? Чому?
3. Прочитайте 1 і 11 розділи посібника І. Гудзик «Розвиток навички читання» (К.,1993) і з'ясуйте:
 - з якою метою швидкістю учні мають читати вголос, мовчки;
 - які види вправ рекомендуються для розвитку швидкості читання мовчки;
 - відомий чи невідомий текст треба брати для формування навички читання мовчки.

Питання для самоконтролю

1. Які вимоги ставляться до читання вголос?
2. Якими вміннями мають оволодіти учні, щоб читати вголос?
3. Які особливості читання українською мовою російськомовними учнями?

4. З'ясуйте методика формування виразного читання.

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Зразок навчальної партитури дихання:

Складаючи навчальну партитуру дихання, треба враховувати, що в прозових текстах добір повітря відбувається на місці пауз, які можуть бути на місці розділових знаків та синтагм усередині та в кінці речення. При чому слід пам'ятати, що місце синтагм не завжди збігається з розділовими знаками. Наприклад, у реченні *Над яблунею вгорі було нескінченне небо* синтагматичний поділ такий:

Над яблунею/ вгорі/ було нескінченне небо//.

А в реченні *Папуга помовчав і теж несподівано для себе гавкнув* такий:

Папуга помовчав/ і теж/ несподівано для себе/ гавкнув//.

Зазвичай триваліші паузи бувають у кінці речення та перед тире всередині його. Під час таких пауз діти мають робити глибокий, але не надмірний вдих.

У віршах у кінці кожного рядка роблять ритмічні паузи, на яких, як правило, затримують дихання.

(Вдих) *Осінь така мила, //*

осінь/

славна// (добір повітря)

Однак, якщо ритмічні паузи збігаються з граматичними й синтаксичними, то повітря добирається. Наприклад:

(Вдих) *Ходить осінь в дібровоньці* (добір повітря)

у золотій обновоньці.//

(Вдих) *Не питай доріженьки* (добір повітря),

Стелить килим під ніженьки.//

Література

1. Гудзик І. Розвиток навички читання/ І. Гудзик. – К., 1993.
2. Коваль Г. Зміст та дидактична структура уроку читання в початкових класах. Спецкурс з методики викладання української мови: Навч. – метод. посібник для студ. пед. ф-ту/ Г. Коваль. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.
3. Кулінська Л. П. Екранна і звукова наочність на уроках української мови/ Л.П. Кулінська. – К.: Рад. шк., 1986.
4. Савченко О. Я. Методика читання в початкових класах/ О.Я. Савченко. – К.: Освіта, 2007.
5. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах/ О.Я. Савченко. – К.: Магістр, 1997.
6. Средства обучения и методика их использования в начальной школе: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1990.

Тема 13. Формування читацької самостійності молодших школярів

Методичні рекомендації: з метою ефективного засвоєння даного матеріалу студенти мають проаналізувати способи формування читацької самостійності молодших школярів, з'ясувати критерії оцінювання читацьких навичок.

Базова термінологія з теми: Державний стандарт початкової освіти, критерії оцінювання навчальних досягнень молодших школярів.

Питання для самостійного опрацювання

1. Проаналізуйте критерії оцінювання читацьких умінь по класах (1 – 4 кл.).

Завдання для самостійної роботи

1. Оцінювання читацьких умінь учнів.
2. Які вимоги до читацьких навичок висуває Державний стандарт початкової освіти.
3. Підготуйте тексти для перевірки читацьких навичок, дотримуючись сезонно – тематичного принципу навчання.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть рівні оцінювання читацьких навичок молодших школярів
2. Поясніть критерії оцінювання, що відповідають кожному рівню
3. В яких нормативних документах вміщено критерії оцінювання читацьких умінь учнів.

Література

1. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Метод. рекомендації. - К.: Початкова школа, 2002.

Тема 14. Урок української мови

Методичні рекомендації: під час самостійного опрацювання даної теми студенти мають проаналізувати особливості мовного режиму школи, специфіку роботи з учнівськими зошитами та вимоги до їх оформлення.

Базова термінологія з теми: урок, мовний режим, мовна політика, зошит з української мови, письмові роботи.

Питання для самостійного опрацювання

1. Мовний режим у школі.
2. Вимоги до усного і писемного мовлення учнів, до порядку ведення учнівських зошитів і оформлення письмових робіт з мови.
3. Вимоги до перевірки робіт.

Завдання для самостійної роботи

1. Поясніть класифікацію помилок та способи їх виділення в учнівських зошитах.
2. Наведіть приклади оформлення титульної сторінки зошита відповідно до вимог мовного режиму.

Питання для самоконтролю

1. Як ви розумієте поняття «мовний режим» ?
2. Назвіть вимоги до усного (писемного) мовлення молодших школярів?
3. Визначте вимоги до порядку оформлення та ведення учнівських зошитів?
4. Назвіть вимоги до перевірки письмових робіт з мови?

Обов'язкові та додаткові завдання, приклади виконання завдань

Способи позначення помилок в письмових роботах

- І - орфографічна помилка;
- V - пунктуаційна помилка;
- М - мовна помилка;
- С - стилістична помилка;
- Ф - фактична помилка;
- І (оп.) - описка.

Література

1. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи: Метод. рекомендації. - К.: Початкова школа, 2002.

1.2. ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З КАЛІГРАФІЇ

Виконання контрольної роботи має на меті перевірити теоретичні знання та практичні навички з навчальної дисципліни, а саме:

- а) методи і прийоми письма в період навчання грамоти;
- б) назви всіх елементів букв та поєднання їх у складах і словах;
- в) правильне написання малих і великих букв та коментування їх написання;
- г) уміння бачити власні помилки та усувати їх;
- д) складання планів-конспектів уроків письма добукарного, букварного та післябукварного періодів;
- е) уміння розробляти каліграфічні хвилинки для вдосконалення графічної навички письма в учнів 2 – 4 класів.

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **письмо** з психолого-педагогічного і методичного погляду.
2. Обґрунтувати раціональність використання лінійного методу навчання письма в 1 класі.
3. Схарактеризувати періоди навчання письма в 1 класі.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **а**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Аа** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **пiктографiя**. Схарактеризувати цей вид письма.
2. Обґрунтувати раціональність використання копіювального методу навчання письма в 1 класі.
3. Схарактеризувати завдання навчання письма в 1 класі.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **б**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Бб** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **iдеографiчне письмо**. Схарактеризувати цей вид письма.
2. Обґрунтувати раціональність використання аналітико-синтетичного методу навчання письма в 1 класі.
3. Описати підготовчі вправи до письма, які використовуються в добукарний період.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **в**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Vv** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Визначити поняття **звукове письмо**. Схарактеризувати цей вид письма.
2. Обґрунтувати раціональність використання тактового методу навчання письма в 1 класі.
3. Схарактеризувати якості сучасного шрифту прописів.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **z**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Gg** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Визначити основні умови навчання каліграфічного письма. Описати правильну поставу дітей під час письма.
2. Обґрунтувати раціональність використання генетичного методу навчання письма учнів після закінчення періоду навчання грамоти.
3. Схарактеризувати основні елементи рукописних малих літер.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **r**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Rr** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Визначити основні умови навчання каліграфічного письма. Описати розташування ручки в руці під час письма.
2. Обґрунтувати раціональність використання копіювального методу навчання письма учнів шестирічного віку.
3. Схарактеризувати основні елементи великих рукописних літер.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **d**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Dd** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Визначити основні умови навчання каліграфічного письма. Описати розташування зошита на парті під час письма.

2. Обґрунтувати раціональність використання штриховки під час підготовки дітей до письма в добукарний період.
3. Схарактеризувати основні якості каліграфічного письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *e*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Ее* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя, Перелічити вимоги до якостей ручки.
2. Обґрунтувати раціональність використання наочності з каліграфії під час навчання письма.
3. Схарактеризувати особливості розвитку кисті руки дитини шестирічного віку.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *е*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Ее* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей зошита.
2. Обґрунтувати нераціональність навчання шестиліток безвідривного письма з повторним наведенням елементів букв.
3. Схарактеризувати особливості роботи вчителя біля класної дошки.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *ж*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Жж* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей крейди.
2. Обґрунтувати нераціональність домашніх завдань з каліграфії для учнів 1 класу в період навчання грамоти.
3. Схарактеризувати техніку письма учня біля класної дошки.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *з*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Зз* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Визначити види сучасного письмового приладдя. Перелічити вимоги до якостей дошки.
2. Обґрунтувати раціональність домашніх завдань з каліграфії для учнів 2-4 класів.
3. Схарактеризувати норми правильного каліграфічного письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *і*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Іі* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Визначити причини окремого написання учнями букв у складах і словах, без поєднувань літер між собою.
2. Обґрунтувати необхідність оцінювання робіт учнів із каліграфії.
3. Схарактеризувати порядок ведення учнівських зошитів.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *ї*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *їі* основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 13

Теоретичне питання:

1. Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 1 класу.
2. Обґрунтувати доцільність безвідривного письма в 3 - 4 класах.
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання похилої палички та подовженої похилої палички. Назвати прийоми роботи над помилками.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *и*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер *Ии* і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 14

Теоретичні питання:

1. Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 2 класу.
2. Обґрунтувати доцільність зображування бордюрів під час підготовки дітей до письма в добукварний період.
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання похилої палички з заокругленням угорі та похилої палички з заокругленням унизу. Назвати прийоми роботи над помилками.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви *й*, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Йй** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Визначити критерії оцінювання робіт із каліграфії учнів 3-4 класів.
2. Обґрунтувати раціональність поступового ознайомлення першокласників із графічною сіткою зошита (прописів).
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання подовженої похилої палички з петлею вгорі або внизу.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **к**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Кк** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 16

Теоретичні питання:

1. Визначити завдання навчання письма першокласників у добукварний період.
2. Обґрунтувати доцільність зображення спрощених графічних образів предметів (прапорець, грибок, листочок тощо) на сторінках розлінованого зошита в добукварний період навчання письма.
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання лівого або правого півовалів.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **л**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Лл** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 17

Теоретичні питання:

1. Визначити завдання навчання письма першокласників у букварний період.
2. Обґрунтувати доцільність використання прийомів самоконтролю чи взаємоконтролю під час виконання учнями каліграфічних вправ.
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання овалів.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **м**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Мм** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 18

Теоретичні питання:

1. Визначити завдання навчання письма першокласників у післябукварний період.

2. Обґрунтувати доцільність створення образів рукописних літер під час ознайомлення з ними дітей у букварний період навчання письма.
3. Схарактеризувати помилки першокласників під час написання переднього плавного елемента.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **н**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Нн** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 19

Теоретичні питання:

1. Визначити завдання узагальнювального (завершального) уроку навчання письма добукварного періоду.
2. Обґрунтувати необхідність порівняння зображень друкованих і рукописних літер під час ознайомлення з буквою на уроці письма.
3. Схарактеризувати структуру уроку букварного періоду навчання письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **о**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Оо** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 20

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, що складаються з похилої палички із заокругленням унизу та окремих допоміжних елементів. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати доцільність порівняння нової літери, що вивчається на уроці письма, з іншими, уже знайомими дітям буквами.
3. Схарактеризувати методику роботи над написанням окремих складів у букварний період навчання грамоти.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **п**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Пп** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 21

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, які у своїй основі мають пряму паличку, паличку із заокругленням вгорі, вгорі та внизу, а також додаткові елементи. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати необхідність аналізу елементів літери, що вивчається на уроці письма в букварний період навчання грамоти.
3. Схарактеризувати методику роботи над написанням слова у букварний період навчання грамоти.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **p**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Pp** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 22

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, які у своєму складі мають овал і допоміжні елементи. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати нераціональність побуквеного списування слів або речень першокласниками.
3. Схарактеризувати методику роботи над написанням речення в букварний період навчального письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **c**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Cc** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 23

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, в основі яких є півовал. Розкрити методику їх написання.
2. Обґрунтувати доцільність зв'язку формування графічної навички першокласників із розвитком їхнього мовлення, збагаченням та уточненням словникового запасу дітей.
3. Схарактеризувати методику роботи над списуванням невеличкого тексту в букварний період навчання письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **m**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Mm** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 24

Теоретичні питання:

1. Визначити групу малих букв, у яких в основі є подовжена похила паличка з петлею. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати актуальність удосконалення навички каліграфічного письма в учнів 2-4 класів.
3. Схарактеризувати структуру уроку букварного періоду навчання письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **y**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Yy** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 25

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих букв, що складаються з подовженої палички із заокругленням внизу. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати необхідність навчання каліграфічного письма на кожному уроці української мови (каліграфічні хвилинки).
3. Схарактеризувати типові недоліки учнівського письма, навести приклади вправ, спрямованих на усунення графічних помилок (відхилень).
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ф**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Фф** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 26

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих літер, в основі написання яких лежить подовжена похила паличка із заокругленням ліворуч.
2. Обґрунтувати зв'язок між каліграфією та орфографією.
3. Схарактеризувати графічні вправи, спрямовані на вдосконалення швидкості письма учнів.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **х**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Хх** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 27

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих літер, які мають у своєму складі передній плавний елемент.
2. Обґрунтувати необхідність проведення з шестилітніми першокласниками пальчикової гімнастики перед виконанням графічних робіт. Навести приклади вправ.
3. Схарактеризувати види і типи з'єднання букв у складах і словах.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ц**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Цц** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 28

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих літер, в основі яких є овал та півовал.
2. Обґрунтувати необхідність проведення з учнями початкових класів фізкультхвилинок. Навести приклади вправ.
3. Схарактеризувати особливості навчання письма ліворуких дітей.

4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ч**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Чч** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 29

Теоретичні питання:

1. Визначити групу великих літер, найскладніших за написанням специфічних елементів. Розкрити методику їхнього написання.
2. Обґрунтувати необхідність проведення на уроках письма в 1 класі фізкультхвилинок для очей, Навести приклади вправ.
3. Схарактеризувати типові для першокласників психологічні мотиви навчання письма.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **ю**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Юю** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

Варіант 30

Теоретичні питання:

1. Визначити терміни переходу учнів до написання в зошитах в одну лінію, назвати прийоми роботи на відповідних каліграфічних хвилинках.
2. Обґрунтувати доцільність організації змінної виставки кращих зошитів із письма учнів початкових класів.
3. Схарактеризувати методику підготовки учнів 2 класу до скоропису.
4. Дати повне пояснення написання рядкової букви **я**, написати запитання для аналізу цієї літери з учнями, намалювати образ букви.

Практичне завдання:

5. Скласти вправи для 2 класу, які формують навичку правильного написання рукописних літер **Яя** і основних поєднань цих букв з іншими. Виконати цю вправу каліграфічно.

1.2. ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тема 1. Навчання грамоти

Виконання контрольної роботи передбачає знання Державного стандарту початкової загальної освіти, програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою для 1 – 4 класів. Особливу увагу необхідно звернути на особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти, прийоми звукового аналізу й синтезу, особливості письма та читання, структуру уроку у всі періоди навчання грамоти (добукварний, букварний, післябукварний).

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте психолого-лінгвістичні засади методики навчання грамоти.

2. Які методи навчання грамоти є, на вашу думку, найбільш ефективними? Доведіть чому.
3. Охарактеризуйте програмові вимоги до букварного періоду навчання грамоти.

Практичне завдання:

4. Розробіть вправи ігрового характеру на звуковий аналіз і звуковий синтез.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Яких умінь і навичок набувають учні в добукварний період?
2. Яку роботу проводить учитель початкових класів по збагаченню словникового запасу учнів?
3. У чому полягають основні принципи сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти ?

Практичне завдання:

4. Побудуйте фрагмент уроку для першого класу на закріплення вивченої літери, добираючи різні види вправ на закріплення.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Назвіть різні види роботи над реченням у букварний період.
2. Які завдання стоять перед вчителем початкової школи, який приступає до опрацювання літер я, ю, є, ї ?
3. Розкрийте ретроспективний аспект звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.

Практичне завдання:

4. Доберіть види вправ, спрямовані на вироблення в учнів графічних навичок письма.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте педагогічні умови читання і письма, як основних видів мовленнєвої діяльності на уроках навчання грамоти.
2. Який внесок К.Д. Ушинського в історичному розвитку методів навчання грамоти?
3. Розкрийте методику роботи вчителя початкових класів у підготовці руки дитини до письма.

Практичне завдання:

4. Розробіть каліграфічну хвилинку на уроці навчання грамоти для формування у молодших школярів чіткого, каліграфічного і орфографічно правильного письма.

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Проаналізуйте основні особливості звукової системи української мови у її взаємозв'язку з графічною.
2. Яких знань і умінь набувають учні, завершуючи добукварний період навчання грамоти?
3. Охарактеризуйте психолого-педагогічні особливості процесу навчання письма шестирічних учнів.

Практичне завдання:

4. Підберіть кілька видів роботи для учнів на уроці навчання грамоти в умовах класу-комплекту.

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Як здійснюється аналітико-синтетична робота над реченням у букварний період?
2. Розкрийте структуру уроку письма на вивчення нової букви.
3. Дайте характеристику рукописного шрифту для навчання письма шестирічних першокласників.

Практичне завдання:

4. Доберіть різні види словниково-логічних вправ, які виконують учні у період навчання грамоти.

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте програмові вимоги добукварного періоду навчання грамоти.
2. Назвіть чинники, які забезпечують успішне формування в учнів фонетичного слуху.
3. Розкрийте методику формування уміння читати прямі склади.

Практичне завдання:

4. Розробіть звукові і буквенні вправи синтетичного характеру у букварний період навчання грамоти.

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Дайте характеристику етапам букварного періоду.
2. Які існують організаційні та гігієнічні умови навчання письма?
3. Розкрийте можливості добукварного періоду для розвитку мовлення першокласників.

Практичне завдання:

4. Доберіть види вправ на збагачення, уточнення і активізацію словникового запасу учнів.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Які прийоми доцільно застосовувати для вироблення в першокласників грамотного письма?
2. Розкрийте суть методу цілих слів в методиці навчання грамоти.
3. Яким чином здійснюється робота над удосконаленням звуковимови молодших школярів?

Практичне завдання:

4. Наведіть приклади вправ на формування вміння читати прямі склади.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. У чому полягають провідні принципи звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти?
2. Розкрийте особливості структури і методики проведення уроків добукварного періоду.
3. Як здійснюється робота над реченням і зв'язним висловлюванням у період навчання грамоти?

Практичне завдання:

4. Користуючись букварем, розробіть план уроку на вивчення однієї з літер.

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Розкрийте зв'язок методики навчання грамоти з психологією та лінгвістикою.
2. Які основні прийоми формування в учнів графічних навичок?
3. Назвіть види роботи з письма в букварний період.

Практичне завдання:

4. Зробіть аналіз і коротку характеристику українського букваря.

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Які основні завдання післябукварного періоду?
2. Назвіть основні особливості звукової системи української мови у взаємозв'язку з графічною.
3. Як здійснюється робота над граматичним ладом дитячого мовлення?

Практичне завдання:

4. Розробіть різні завдання до читання слів у колонках за букварем (на прикладі однієї з літер).

Варіант 13

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте психолого-педагогічні особливості процесу навчання письма шестирічних учнів.
2. Перелічіть прийоми пояснення й уточнення лексичного значення слів.
3. Як здійснюється опрацювання звуків і букв на другому етапі букварного періоду?

Практичне завдання:

4. Розробіть індивідуальні сигнальні картки одно- і двоскладового слова для у року добукварного періоду.

Варіант 14

Теоретичні питання:

1. Як здійснюється розвиток умінь робити мовний аналіз?
2. З яких періодів складається процес навчання грамоти?
3. Охарактеризуйте особливості уроків навчання грамоти в малокомплектній школі.

Практичне завдання:

4. Доберіть цікаві завдання до свята «Прощання з букварем», яким завершується для учнів період навчання грамоти.

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Розкрийте особливості сучасного звукового аналітико-синтетичного методу навчання грамоти.
2. Як здійснюється робота над реченням і зв'язним висловлюванням у період навчання грамоти?
3. Охарактеризуйте особливості структури уроку письма на вивчення нової букви.

Практичне завдання:

4. Користуючись зошитом для письма з друкованою основою, охарактеризуйте те в основних

рисах систему підготовчих графічних вправ.

Тема 2. Методика розвитку зв'язного мовлення

Під час виконання контрольної роботи необхідно звернути увагу на всі види мовленнєвої діяльності (слухання – розуміння (аудіювання), говоріння, читання, письмо), на особливості уроків з розвитку зв'язного мовлення за класами та їх тематику; методику роботи над переказом, твором, вимоги до мовлення учнів, (уміння будувати діалогічне і монологічне висловлення – усне і письмове) збагачення їх словникового запасу, основні напрямки роботи у формуванні мовленнєвої компетентності учнів початкової школи.

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте періоди мовленнєвого розвитку людини.
2. Визначте особливості опрацювання речення у 2 класі на уроках розвитку зв'язного мовлення.
3. Які конкретні вміння формуються засобом розвитку зв'язного мовлення?

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 вправи для 3 класу спрямованих на формування в учнів навичок діалогічного мовлення.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Розкрийте сутність імітативного методу розвитку мовлення та його роль у формування мовної особистості.
2. Опишіть методику роботи з розвитку монологічного мовлення в учнів 4 класу.
3. Назвіть етапи навчальної діяльності, що спрямована на формування репродуктивних навичок у роботі з текстом.

Практичне завдання:

4. Розробіть 3 проблемні завдання для підготовки до складання творчого переказу для 4 класу.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Дайте визначення поняття зв'язне висловлювання та назвіть фази породження зв'язного мовлення.
2. Які форми активізації словника доцільно використовувати на уроках розвитку зв'язного мовлення?
3. Опишіть методику проведення стислого переказу у 2 класі.

Практичне завдання:

4. Розробіть 3 конструктивні вправи для 4 класу на опрацювання деформованого тексту.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Проаналізуйте вимоги мовної змістової лінії програми з української мови в контексті розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.
2. Назвіть джерела поповнення словника учнів початкових класів.
3. Поясніть у чому полягає зміст роботи над монологічними висловлюваннями у 3 класі.

Практичне завдання:

4. Розробіть фрагмент уроку для 3 класу з теми «Написання письмового висловлювання про прочитаний твір» (підготовчий етап).

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Поясніть державні вимоги щодо рівня загальноосвітньої підготовки учнів початкових класів у розділі «Розвиток зв'язного мовлення».
2. Поясніть типові труднощі (помилки), що виникають під час побудови словосполучень та речень в учнів початкових класів.
3. Сформулюйте вимоги щодо добору текстів для переказів різних видів.

Практичне завдання:

4. Розробіть фрагмент уроку розвитку зв'язного мовлення для 2 класу «Складання тексту-опису» (етап: колективна підготовча робота).

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Аргументуйте доцільність використання комунікативного методу під час роботи з розвитку зв'язного мовлення.
2. Визначте види текстових вправ, що передбачені у методиці розвитку зв'язного мовлення.
3. Опишіть методику роботи над розвитком діалогічного мовлення у 4 класі.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 творчі вправи для формування в учнів 3 класу навичок побудови монологічної розповіді.

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Визначте вимоги до роботи вчителя в процесі мовленнєвого розвитку молодших школярів.
2. Які компоненти включає в себе техніка мовлення? Визначте методику її розвитку.
3. Опишіть методику проведення вибіркового переказу.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 вправи за зразком на складання речень у 2 класі.

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Визначте вимоги до культури спілкування учнів.
2. Назвіть правила, які вивчають учні початкових класів під час формування орфоепічних вмінь.
3. Назвіть та охарактеризуйте види переказів в початковій школі.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 вправи конструктивного характеру для учнів 4 класу, на правлених на удосконалення умінь логічної побудови тексту.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Розкрийте поняття культури мовлення, охарактеризуйте її роль у процесі формування мовної особистості.
2. Поясніть типи лексичних помилок, що виникають у мовленні молодших школярів та визначте шляхи їх запобігання.
3. Опишіть методику проведення творчого переказу у 3 класі.

Практичне завдання:

4. Розробіть фрагмент уроку для 3 класу з теми «Написання стислого переказу прочитаного тексту» (етап: мовний аналіз).

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Аргументуйте доцільність методу конструювання під час роботи з розвитку мовлення в 2 класі.
2. Розкрийте особливості лексичної роботи на уроках зв'язного мовлення в 4 класі.
3. Зміст роботи над монологічними висловлюваннями полягає у формуванні вмінь чотирьох груп. Назвіть та охарактеризуйте їх.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 творчі вправи для підготовки учнів 3 класу до детального переказу.

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте основні види мовлення.
2. У чому полягає робота над словосполученням у початковій школі.
3. Назвіть етапи роботи під час побудови діалогу на уроках зв'язного мовлення.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 творчі вправи для підготовки учнів 4 класу до побудови монологічної розповіді.

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Опишіть методику проведення детального переказу.
2. Визначте види вправ, що виконують учні початкових класів під час роботи над реченням. Обґрунтуйте доцільність їх вибору.
3. Які вміння формуються під час роботи над монологічним висловлюванням? Розкрийте їх зміст.

Практичне завдання:

4. Розробіть фрагмент уроку для 4 класу з теми «Написання письмового переказу прослуханого тексту» (етап: структурний аналіз, складання плану).

Варіант 13

Теоретичні питання:

1. Розкрийте особливості писемного мовлення молодших школярів
2. Назвіть та охарактеризуйте форми активізації словника молодший школярів на уроках зв'язного мовлення.
3. Які напрямки охоплює робота над інтонацією в усному мовленні молодших школярів? Розкрийте зміст роботи над кожним напрямом.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 текстові вправи для учнів 3 класу, що передбачені в методиці зв'язного мовлення.

Варіант 14

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте текст як лінгвістичне поняття.
2. Опишіть особливості методичної роботи над творчим переказом на уроках зв'язного мовлення.
3. Назвіть критерії за якими здійснюється аналіз учнівського твору.

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 творчі вправи для підготовки до написання твору у 3 класі.

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Розкрийте особливості усного мовлення молодших школярів
2. Опишіть методику формування уявлень про текст на уроках зв'язного мовлення.
3. Назвіть типи помилок, які виникають при писемному мовленні молодших школярів, та шляхи їх подолання.

Практичне завдання:

4. Розробіть фрагмент уроку докладного з теми «Докладний переказ» для 4 класу (етап: аналіз мовного оформлення тексту).

Тема 3. Методика вивчення мовної теорії

Виконання контрольної роботи передбачає перевірку знань орфографічної грамотності уміння безпомилково писати слова за фонетичним принципом. Особливу увагу треба звернути на роботу над значенням слова, на збагачення словникового запасу, на розвиток уміння користуватися словниковим запасом відповідно до норми літературної мови, а також на граматичні одиниці (методика роботи над словосполученням, реченням, частинами мови), особливості побудови речень, словозміну граматичних форм, синтаксичні та морфологічні ознаки, синтаксичну функцію усіх членів речення, види мовного розбору частин мови, простого речення, морфемної будови слова, а також вимоги програми щодо формування мовних умінь та навичок з даного розділу.

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Обґрунтуйте основну мету вивчення синтаксису та визначте основні синтаксичні поняття, які засвоюють учні початкової школи.
2. Проаналізуйте систематичну роботу над засвоєнням лексичного значення слова.
3. Охарактеризуйте різні типи вправ, які використовуються для формування в учнів відомостей про явище синонімії.

Практичне завдання:

4. Наведіть приклади вправ, які мають на меті забезпечення правильного користування морфемами в усному та писемному мовленні учнями початкових класів.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Визначте основні етапи ознайомлення учнів початкових класів з префіксом і суфіксом.
2. Коротко охарактеризуйте зміст роботи над дієсловом у 2 – 4 класах, проаналізувавши шкільну програму і підручники з «Української мови» для початкової школи.
3. Укажіть, якими вміннями повинні оволодіти учні під час вивчення займенника, як частини мови.

Практичне завдання:

4. Підготуйте фрагмент уроку на опрацювання службових частин мови.

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Розкрийте основні завдання та систему вивчення молодшими школярами службових слів.
2. Назвіть та охарактеризуйте умови формування в учнів орфографічної грамотності.
3. Визначте основні напрями засвоєння елементів синтаксису в початкових класах.

Практичне завдання:

4. Доберіть 2 – 3 ускладнені однорідними членами і звертаннями речення і розберіть їх за схемою аналізу для початкових класів.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте процес ознайомлення учнів 4-го класу зі складним реченням.
2. Визначте основні напрями роботи над ознайомленням учнів із багатозначністю слів.
3. Яку роль у мовній освіті молодших школярів відіграє засвоєння ними елементів лексики?

Практичне завдання:

4. Спираючись на класифікацію вправ для формування у дітей понять про антоніми, підберіть до кожного виду вправи, які було б доцільно використати на уроці рідної мови.

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Розкрийте значення та основні завдання роботи над вивченням морфемної будови слова.
2. Проаналізуйте основні види вправ для роботи над фразеологізмами.
3. Які питання з'ясовують учні, опрацьовуючи кожну частину мови?

Практичне завдання:

4. Наведіть приклади 2 – 3-х вправ, які було б доцільно використати на уроці під час вивчення теми «Відмінювання іменників» (3 клас).

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Обґрунтуйте систему роботи під час вивчення теми «Іменник».

2. Як найефективніше розкрити перед учнями початкової школи поняття «неозначена форма дієслова»?
3. У чому полягає суть антиграматичного і граматичного методів навчання орфографії?

Практичне завдання:

4. Доберіть приклади завдань і вправ (3 - 4), які сприятимуть формуванню в учнів умінь розрізняти частини мови.

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Визначте, у чому полягає особливість вивчення прикметника порівняно з іменником.
2. Назвіть та охарактеризуйте етапи роботи над формуванням в учнів поняття про закінчення.
3. Укажіть, якими критеріями слід керуватися вчителю у відборі певного лексичного мінімуму для організації роботи із синонімами.

Практичне завдання:

4. Підберіть 5 – 6 слів з орфограмами та продемонструйте зразок повного та часткового їх орфографічного розбору.

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте види правописних вправ.
2. Визначте послідовність вироблення в учнів початкових уявлень про речення і його будову.
3. Проаналізуйте роботу вчителя над засвоєнням учнями прямого та переносного значення слів.

Практичне завдання:

4. Здійсніть самоаналіз змодельованого вами конспекту уроку до вивчення однієї з лексичних тем.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Ознайомтеся з програмою з української мови для 1 – 4 класів і вкажіть зміст та обсяг знань по класах із розділу «Будова слова».
2. Визначте основні етапи процесу формування граматичного поняття «Частини мови».
3. Які вміння необхідно сформувати в молодших школярів у процесі вивчення числівника?

Практичне завдання:

4. Покажіть на прикладах, які види вправ і завдань відповідають конкретним умовам формування орфографічної навички.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Розкрийте поняття орфографічних умінь і навичок.
2. Обґрунтуйте процес засвоєння поняття «основа речення» учнями початкової школи.
3. Визначте основні напрями та завдання вивчення лексики в початковій школі.

Практичне завдання:

4. Підберіть і проаналізуйте 2 – 3 тренувальні вправи для засвоєння молодшими школярами фразеологізмів.

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Окресліть алгоритм розташування правописних вправ за принципом поступового нарощення труднощів.
2. Охарактеризуйте основні етапи лексичного розбору.
3. Визначте причини труднощів, які виникають в учнів під час вивчення теми «Будова слова».

Практичне завдання:

4. Розробіть систему лексико-граматичних завдань, спрямованих на збагачення словника молодших школярів у процесі вивчення частин мови (клас і тему оберіть самостійно).

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. За яким методичним підходом здійснюється ознайомлення учнів з порядком встановлення зв'язків між членами речення?
2. Визначте класифікацію спеціальних вправ для формування в учнів лексикологічних знань та умінь.
3. Ознайомтеся з програмою з української мови для 1 – 4 класів та вкажіть мету, зміст та обсяг вивчення граматики у початкових класах.

Практичне завдання:

4. Які види вправ доцільно використовувати з метою формування умінь змінювати дієслова за особами і числами? Складіть по 2 – 3 таких вправи і охарактеризуйте їх призначення.

Варіант 13

Теоретичні питання:

1. Визначте мету вивчення займенника та прислівника в початковій школі.
2. Дайте визначення орфографії, орфографічного правила, орфограми. Наведіть приклади на кожен принцип правопису.
3. Охарактеризуйте методикку ознайомлення учнів з прислівником як частиною мови.

Практичне завдання:

4. Обґрунтуйте доцільність розміщення вправ у підручнику «Українська мова» для 4 класу під час вивчення теми «Однорідні члени речення».

Варіант 14

Теоретичні питання:

1. Назвіть основні причини відносної обмеженості лексичного запасу дітей.
2. Визначте основні завдання вивчення іменника в початковій школі.
3. Обґрунтуйте найефективніші методи вивчення теми «Змінювання дієслів за часами».

Практичне завдання:

4. Доберіть 3 – 4 вправи, які було б доцільно використовувати на різних етапах засвоєння знань під час вивчення теми «Основа речення» та проаналізуйте їх.

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Які основні поняття засвоюють учні на уроках, відведених на формування поняття «однорідні члени речення»?

2. Розкрийте систему вивчення дієслова у початковій школі.
3. Яку мету передбачає вивчення омонімів учнями початкової школи?

Практичне завдання:

4. Доведіть правильність своєї думки щодо необхідності вивчення в початковій школі основ лексикології.

Варіант 16

Теоретичні питання:

1. Визначте порядок лексико-стилістичного аналізу тексту в початковій школі.
2. Методи формування граматичного поняття роду, числа та відмінка іменників.
3. Яку роботу слід організувати для усвідомлення учнями істотних ознак числівника як частини мови?

Практичне завдання:

4. Простежте за послідовністю формування граматичних понять під час опрацювання теми «Прикметник» (2 клас).

Варіант 17

Теоретичні питання:

1. Визначте принципи, на які спирається методика лексикології.
2. Як ви розрізняєте поняття «вивчення лексикології» і «словникова робота»? Чому важливо їх розмежовувати?
3. Розкрийте методику вивчення орфографічних явищ залежно від принципів українського правопису.

Практичне завдання:

4. Проаналізуйте доцільність розміщення вправ з теми «Будова слова» у підручнику «Українська мова» для 2 та 3 класу.

Варіант 18

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте основні напрями у роботі над формуванням словника молодших школярів.
2. Мета та система формування граматичного поняття «Прикметник» у 1 – 4 класах.
3. Визначте типологію словниково-логічних вправ та методичні умови, які є ефективними для виконання учнями цих вправ.

Практичне завдання:

4. Доберіть 2 – 3 вправи для роботи з учнями з метою формування у них умінь користуватись багатозначними словами.

Тема 4. Методика класного та позакласного читання

Виконання контрольної роботи передбачає перевірку знань літературного читання, а саме: види творів за жанрово-родовою формою та їх тематичне спрямування, принципи змісту літературного читання, компоненти техніки читання, літературознавчі поняття, особливості роботи над творами різних жанрів та особливості підготовки і проведення уроків класного та позакласного читання.

Варіант 1

Теоретичні питання:

1. Обґрунтуйте значення уроків читання у початковій школі.
2. Охарактеризуйте види та форми читання в початкових класах. Назвіть дидактичні засоби, що сприяють їх формуванню.
3. Проаналізуйте знання, вміння та навички, якими мають оволодіти учні під час основного етапу позакласного читання.

Практичне завдання:

4. З читанки для 2 класу доберіть 2-3 твори, які можна використати для навчання дітей мовчазного читання. Обґрунтуйте їх доцільність.

Варіант 2

Теоретичні питання:

1. Розкрийте передумови формування виразного читання учнів.
2. Назвіть типи уроків класного читання? Охарактеризуйте їх.
3. Визначте функції керівництва вчителя процесом позакласного читання у початковій школі.

Практичне завдання:

4. Розробіть конспект уроку для 4 класу, в якому передбачено послідовність роботи над текстом художнього твору (оповідання).

Варіант 3

Теоретичні питання:

1. Укажіть форми підготовчої роботи, яка б сприяла попередженню порушень правильності читання.
2. Розкрийте види переказування тексту, що використовуються в початкових класах.
3. Охарактеризуйте вимоги, які висуваються в лінгводидактиці до першого читання твору.

Практичне завдання:

4. Проаналізуйте матеріал читанки для 3 класу, перелічіть тематику навчального матеріалу, який пропонується учням. Обґрунтуйте жанрову модифікацію творів, що виносяться на опрацювання.

Варіант 4

Теоретичні питання:

1. Укажіть норми швидкості читання для кожного з класів, спираючись на вимоги програми.
2. Проаналізуйте структурні елементи програми з читання за змістовими лініями Державного стандарту.
3. Обґрунтуйте роль самостійності, як особистісної якості об'єкта навчання в процесі позакласного читання.

Практичне завдання:

4. Які твори, на Вашу думку, можна запропонувати дітям для читання в особах. Наведіть приклади з читанки та доведіть правильність свого вибору.

Варіант 5

Теоретичні питання:

1. Назвіть та охарактеризуйте прийоми роботи щодо удосконалення темпу читання учнів початкових класів.
2. Поясніть методика роботи над оповіданнями.
3. У чому полягає мета та завдання уроків позакласного читання в молодших класах. Аргументуйте свою відповідь.

Практичне завдання:

4. Складіть план до оповідання О.Буцень «У новій школі» (2 клас).

Варіант 6

Теоретичні питання:

1. Проаналізуйте психологічні засади, які покладено в основу методики класного читання.
2. Розкрийте специфіку побудови уроків читання літературних казок (2 клас).
3. Назвіть та охарактеризуйте структурні елементи уроків позакласного читання.

Практичне завдання:

4. Подайте конспект уроку, в якому передбачено послідовність роботи над підготовкою учнів до опрацювання байки (3 клас).

Варіант 7

Теоретичні питання:

1. Назвіть та проаналізуйте принципи методики навчання читання у початковій школі.
2. Визначте особливості роботи над байкою (2 клас).
3. У чому полягають особливості уроків позакласного читання. Обґрунтуйте їх.

Практичне завдання:

4. Складіть план роботи над оповіданням В.Сухомлинського «Як Наталя в лисиці хитринку купила» (2 клас).

Варіант 8

Теоретичні питання:

1. Визначте зв'язок класного і позакласного читання в початковій школі.
2. Проаналізуйте етапи опрацювання оповідання у початкових класах.
3. Обґрунтуйте значення уроків читання у початковій школі, в контексті формування мовної особистості.

Практичне завдання:

4. Укладіть фрагмент уроку для 4 класу, в якому прослідковується специфіка роботи над легендою.

Варіант 9

Теоретичні питання:

1. Обґрунтуйте особливості читання українською мовою російськомовними учнями. Поясніть роль інтерферентного впливу в цьому процесі.
2. Розкрийте методика роботи над складанням колективного та індивідуального плану до тексту за класами.
3. У чому особливість уроків позакласного читання на підготовчому етапі?

Практичне завдання:

4. Розробіть конспект уроку з читання для 3 класу, згідно з вимогами до уроків виразного читання.

Варіант 10

Теоретичні питання:

1. Розкрийте завдання уроків класного читання у початковій школі.
2. Охарактеризуйте послідовність укладання партитури віршованого твору
3. Розкрийте особливості роботи над ліричним віршем.

Практичне завдання:

4. Розкрийте етапи роботи над одним із творів під час опрацювання теми «Українські народні казки».

Варіант 11

Теоретичні питання:

1. Розкрийте способи опрацювання помилок під час учнівського читання.
2. Поясніть методику роботи над структурою та композицією тексту.
3. У чому особливість уроків позакласного читання на початковому етапі?

Практичне завдання:

4. Наведіть приклади творів малих фольклорних жанрів та поясніть методику роботи над ними.

Варіант 12

Теоретичні питання:

1. Визначте мету сучасного уроку читання. Використання яких дидактичних засобів сприяє її реалізації?
2. Розкрийте особливості народної казки як жанру. Як відбувається аналіз специфічних ознак казки на уроках читання?
3. Проаналізуйте вимоги до етапу навчання самостійного читання.

Практичне завдання:

4. Наведіть приклад уроку, елементом якого є робота над виразністю читання.

Варіант 13

Теоретичні питання:

1. Як відбувається підготовка до сприймання твору на уроках читання?
2. Розкрийте методику роботи над загадками, прислів'ями та скоромовками (2 клас).
3. Наведіть та проаналізуйте основні види читання?

Практичне завдання:

4. Укладіть фрагмент уроку, в якому проводиться робота над віршем М. Пригари «Тайна» (2 клас) та розкрийте зміст підготовчої роботи до його опрацювання.

Варіант 14

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте вимоги, що висуваються перед учнем під час читання вголос та розкрийте прийоми, які забезпечують правильність читання.
2. Визначте етапи підготовки до виразного читання прозового твору?

3. Проаналізуйте критерії оцінювання читацьких умінь та навичок на кожному рівні.

Практичне завдання:

4. З підручника для 2 класу доберіть текст, який на вашу думку буде доцільним для формування навичок читання вголос. Розкрийте методику роботи над його змістом.

Варіант 15

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте вимоги, що висуваються до читання мовчки.
2. Розкрийте методику формування виразного читання.
3. Які вправи є доцільними для підвищення швидкості читання. Наведіть приклади.

Практичне завдання:

4. Подайте зразок уроку для 4 класу, в якому прослідковується послідовність роботи над літературною казкою.

1.4. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ З КАЛІГРАФІЇ

Тестові завдання

Варіант 1

1. Яке письмо вважається найдавнішим:

- а) піктографічне;
- б) ідеографічне;
- в) звукове;
- г) ієратичне?

2. Із якої абетки походить слов'янська:

- а) фінікійської;
- б) грецької;
- в) латинської;
- г) вірменської?

3. У якій частині шкільної програми з рідної мови подано загальні напрями роботи над формуванням у молодших школярів графічної навички письма:

- а) у пояснювальній записці;
- б) у розділі „Навчання письма“;
- в) у переліку знань і умінь учнів;
- г) у розділі „Правопис“?

4. У зв'язку з чим у 1972 році було проведено реформу шкільного каліграфічного шрифту:

- а) із переходом до написання кульковими ручками;
- б) із віковими особливостями шестилітніх першокласників;
- в) із реформою російської азбуки;
- г) із переходом до написання авторучками?

5. Чим характеризується сучасний рукописний шрифт у прописах для першокласників:

- а) спрощеним зображенням літер;
- б) різною товщиною ліній букв;
- в) безвідривністю поєднань елементів у буквах;
- г) письмом букв по «по контуру»?

6. Який вид поєднань використовується під час написання складів із другими буквами *л, м, я* в них:
- а) верхнє
 - б) середнє;
 - в) нижнє;
 - г) середнє, нижнє?
7. Яку поверхню повинна мати класна дошка:
- а) блискучу;
 - б) матову;
 - в) пофарбовану;
 - г) дерев'яну?
8. Яка умова психолого-педагогічного характеру, необхідна для навчання каліграфії, вважається найголовнішою:
- а) висока методична майстерність учителя;
 - б) певна організація класного приміщення;
 - в) особистий приклад викладача;
 - г) відповідність меблів зросту учнів?
9. Якою має бути відстань від грудей до столика парти під час письма, щоб дихання дитини було вільним та не порушувався кровообіг:
- а) 3 - 5 см;
 - б) 5-10 см;
 - в) 10-15 см;
 - г) 15-20 см?
10. Якою має бути відстань від кінця ручки до пальців, щоб було видно процес написання букв:
- а) 5-10 мм;
 - б) 15-20 мм;
 - в) 25-30 мм;
 - г) 30-35 мм?
11. Скільки хвилин можуть писати на уроці першокласники без перевантажування цим видом діяльності:
- а) 10 хвилин;
 - б) 15 хвилин;
 - в) 20 хвилин;
 - г) 25хвилин?
12. Якими є орієнтовні норми письма першокласника на кінець навчального року:
- а) 10 слів за урок;
 - б) 20 слів за урок;
 - в) 30 слів за урок;
 - г) 35 слів за урок;
13. Які з видів фізкультхвилинки рекомендується проводити до початку письма на уроці:
- а) фізкультхвилинки для очей;
 - б) фізкультхвилинки для кистей рук;
 - в) фізкультхвилинки для тіла;
 - г) фізкультхвилинки для рук та голови?

14. Як визначаються сучасною педагогікою методи навчання:

- а) як основні, вихідні теоретичні положення, що визначають вибір прийомів та засобів навчання;
- б) як способи взаємодії вчителя та учнів, спрямовані на досягнення мети навчання;
- в) як конкретні дії вчителя та учнів, підпорядковані загальному напрямку роботи, загальним вимогам;
- г) психологічний процес, спрямований на правильне навчання письма?

15. У якому методі навчання каліграфічного письма використовується графічна сітка, надрукована в зошитах:

- а) генетичному;
- б) копіювальному;
- в) лінійному;
- г) аналітично-синтетичному?

16. Який метод навчання каліграфічного письма забезпечує поступовий хід дітей від повільного письма до більш прискореного:

- а) лінійний;
- б) ритмічний;
- в) генетичний;
- г) аналітико-синтетичний?

17. Прочитайте варіанти лічби під час написання рядкової букви ю. Який із них правильний:

- а) раз-і-два-і;
- б) і-раз-і-два-і;
- в) раз-два-і-три-і;
- г) раз-і-і-два-і?

18. За яким методом навчання письма вивчення букв відбувається в тій послідовності, яка подається в букварі для навчання читання:

- а) аналітико-синтетичним;
- б) генетичним;
- в) копіювальним;
- г) лінійним?

19. Який метод навчання каліграфічного письма став знову актуальним у зв'язку з приходом до школи шестилітніх першокласників:

- а) ритмічний;
- б) копіювальний;
- в) аналітико-синтетичний;
- г) лінійний?

20. Яка послідовність вивчення написання букв відповідає генетичному методу навчання каліграфічного письма:

- а) а, у, о, и, м, і, н...
- б) і, і, и, й, ш, з, п...
- в) а, б, в, з, д, е, с...
- г) х, с, у, ж, о, є...?

21. До чого може призвести неправильне тримання олівця чи ручки дитиною:

- а) до прискорення закостінілості фалангів;
- б) до появи дефектів у будові кисті руки;

- в) до нерозвинення кісток зап'ястя;
- г) до нерозвинення хрящових закінчень кісток пальців?

22. Яка група видів завдань належить до практично-діяльнісного способу підготовки дітей до оволодіння навичками письма:

- а) аплікація з паперу, малювання візерунків, ліплення з глини;
- б) пришивання гудзиків, складання машинки з деталей конструктора;
- в) кидання м'яча в ціль, лазання по лавці, стрибки із плесканням у долоні;
- г) ліплення, вправи для кисті рук?

23. За допомогою яких спеціальних графічних вправ у дітей формується чітка координація рухів руки:

- а) «Проведи доріжки»;
- б) «Намалюй фігуру»;
- в) «Продовж візерунок»;
- г) «Обведи букву»?

24. Яка графічна вправа вважається найлегшою для дітей 5-6 років:

- а) штрихування;
- б) домальовування;
- в) обведення малюнка;
- г) проведення ліній?

25. Скільки уроків письма повинен провести вчитель у добукварний період навчання грамоти:

- а) до 6-8 уроків;
- б) до 16 - 18 уроків;
- в) до 20- 22 уроків;
- г) до 24 - 26 уроків?

26. Які підготовчі вправи вважаються методистами найпростішими і тому найпершими використовуються в добукварному навчанні письма:

- а) штрихування контурних малюнків різноспрямованими лініями;
- б) обведення контурів предметних малюнків і фігур;
- в) проведення прямих ліній: вертикальних, горизонтальних, похилих (праворуч, ліворуч);
- г) малювання простих візерунків?

27. За допомогою якої вправи доцільно ознайомлювати першокласників із розлінійкою зошита: верхньою на нижню рядковими лініями, серединою рядка:

- а) малювання бордюрів;
- б) написання похилих паличок;
- в) написання крапок;
- г) проведення ліній?

28. Яким четвертим правилом мають оволодіти учні поряд із засвоєнням постави письма, розташуванням зошита на парті, умінням тримати ручку:

- а) ведення штриха згори донизу;
- б) ритмічне написання букв;
- в) письмо по лініях графічної сітки;
- г) письмо з нахилом?

29. Скільки основних елементів букв виділяють у методиці навчання письма:

- а) дев'ять;

- б) десять;
- в) дванадцять;
- г) тринадцять?

30. Написання якого основного елемента пояснює вчитель:

«Починаємо писати від верхньої рядкової лінії. Ведемо донизу на себе, не доводячи до нижньої рядкової, робимо заокруглення і пишемо лінію вгору-вправо до середини висоти палички» ?:

- а) похила паличка з петлею внизу;
- б) похила паличка із заокругленням угорі;
- в) похила паличка із заокругленням унизу;
- г) похила паличка із заокругленням вгорі і внизу

Тестові завдання

Варіант 2

1. При вивченні якого елемента доцільно ознайомлювати першокласників тільки з одним видом написання з верхнім поєднанням:

- а) овала;
- б) правого півовала;
- в) лівого півовала;
- г) похилої палички із заокругленням внизу?

2. Написання якого додаткового елемента пояснює вчитель:

«Починаємо писати трішки вище нижньої рядкової лінії і пишемо злегка прогнуту донизу лінію, торкнувшись нижньої рядкової, а потім ведемо вгору-вправо на ширину букви до верхньої рядкової лінії»?:

- а) гострий елемент;
- б) передній плавний елемент;
- в) коротка петля;
- г) злегка прогнута лінія?

3. Який вид роботи розпочинає перший етап структури уроку в добукварний період:

- а) перевірка домашнього завдання;
- б) зв'язок з уроком читання;
- в) повторення розліновки зошита;
- г) фізкультхвилинка для кісток зап'ястя?

4. У який період навчання письма основним завданням є вдосконалення навички письма першокласників, формування почерку дітей:

- а) у добукварний;
- б) у букварний;
- в) у післябукварний;
- г) у букварний і післябукварний?

5. Який елемент лежить в основі написання рядкових букв о, а, б, ю, ф:

- а) похила паличка;
- б) овал;
- в) півовал;
- г) правий півовал?

6. Написання якої букви пояснює вчитель:

«Ця буква складається з трьох елементів: похилої палички, похилої палички із заокругленням угорі та похилої палички із заокругленнями вгорі та внизу»:

- а) букви *n*;
- б) букви *m*;
- в) букви *t*;
- г) букви *m*?

7. Яку помилку зробив учитель у поясненні написання малої букви *ж*?

„Спочатку пишемо лівий півовал, потім – похилу паличку із заокругленням вгорі та внизу, потім – правий півовал”:

- а) переплутав назви півовалів;
- б) порушив послідовність написання елементів;
- в) дав неправильну назву елемента?
- г) неправильно пояснив написання букв?

8. Який вид поєднання писемних літер використовується у складах *му*, *ан*, *у*, *ки*:

- а) верхнє;
- б) середнє;
- в) нижнє;
- г) нижнє, верхнє?

9. Навіщо на уроці використовується такий прийом навчання, як письмо „в повітрі”:

- а) для засвоєння послідовності зображення літери;
- б) для аналізу елементів, що складають букву;
- в) для запобігання пропорційних помилок у зображенні літери;
- г) для глибшого засвоєння форм та елементів букви?

10. Із якою метою під час навчання написання букви вчитель застосовує письмо під лічбу:

- а) для вироблення в дітей навички письма в одному темпі;
- б) для формування в учнів рухових навичок письма;
- в) для засвоєння потрібного нахилу та пропорцій у написанні букв;
- г) для формування швидкого письма?

11. Як називається етап роботи на уроці букварного періоду, на якому діти порівнюють писемну букву з друкованою, аналізують елементи літери, створюють її образ:

- а) пояснення написання нової букви;
- б) ознайомлення з рукописною буквою;
- в) написання нової букви з учнями;
- г) зв'язок уроку письма з уроком читання?

12. До якого структурного компоненту уроку письма входить пояснення вчителем написання нової букви:

- а) до актуалізації опорних знань учнів;
- б) до мотивації навчальної діяльності;
- в) до вивчення нового матеріалу;
- г) до узагальнення знань, умінь і навичок?

13. Що передбачається сучасною шкільною програмою з математики (І клас) для підготовки дітей до написання цифр:

- а) прописування кожної цифри на окремих рядках;
- б) проведення підготовчих вправ у зошитах в клітинку;
- в) зображення образів цифр;
- г) правильне розміщення цифр у клітинку?

14. За допомогою якої підготовчої вправи вчитель навчає дітей виконувати завдання за словесною інструкцією?
- а) копіювання зразка;
 - б) графічний диктант;
 - в) продовження візерунка;
 - г) малювання бордюрів?
15. Із якої вправи краще починати навчання письма цифр в зошиті в клітинку:
- а) з написання овалів;
 - б) з написання похилої палички;
 - в) з написання заокруглень;
 - г) написання цифр за порядком лічби?
16. Як правильно розташовувати цифри у клітинці:
- а) посередині клітинки;
 - б) у лівому боці клітинки;
 - в) у правому боці клітинки;
 - г) нижньому боці клітинки?
17. Яка цифра має у своєму складі хвилястий верхній елемент:
- а) 2;
 - б) 7;
 - в) 5;
 - г) 3?
18. Яку помилку зроблено в описі форми цифри 3:
«Цифра 3 у своїй основі має два півовали: верхній і нижній. Пишеться безвідривно. Верхній півовал за розміром трохи більший від нижнього»
- а) неправильно вказані пропорції елементів;
 - б) неправильно названі елементи цифри;
 - в) неправильно вказаний спосіб поєднання елементів;
 - г) неправильний коментар написання цифри?
19. Де розпочинається запис математичних завдань від згину сторінки зошита:
- а) у другій повній клітинці;
 - б) у третій повній клітинці;
 - в) у четвертій повній клітинці;
 - г) у першій повній клітинці?
20. Як рекомендується записувати малі букви у 1-2 класах:
- а) заввишки в одну клітинку;
 - б) заввишки в $2/3$ клітинки;
 - в) заввишки в половину клітинки;
 - г) заввишки в $1/3$ клітинки?
21. У якій частині шкільної програми з рідної мови подано загальні напрями роботи над формуванням у молодших школярів графічної навички письма:
- а) у пояснювальній записці;
 - б) у розділі „Навчання письма“;
 - в) у переліку знань і умінь учнів;
 - г) у розділі „Правопис“?

22. У якій послідовності проводиться у 2 класі повторення письма рядкових і великих букв:
- а) за алфавітом;
 - б) за групами з ускладненням;
 - в) у послідовності, обраній учителем;
 - г) за аналітико-синтетичним?
23. Як організується вдосконалення графічних навичок письма на уроках української мови:
- а) на окремому уроці один раз на тиждень;
 - б) на кожному уроці рідної мови, 5-7 хвилин;
 - в) на періодичних уроках, запланованих учителем;
 - г) на уроках узагальнення знань?
24. Яка кількість рядків пропонується для проведення каліграфічної хвилини у четвертому класі:
- а) 1 - 2;
 - б) 2 - 3;
 - в) 3 - 4;
 - г) 4 - 5?
25. Із якою швидкістю за нормою повинні писати учні 3 класу:
- а) 16 - 20 знаків на хвилину;
 - б) 21 - 30 знаків на хвилину;
 - в) 31 - 40 знаків на хвилину;
 - г) 10 - 16 знаків на хвилину?
26. Який із видів графічних помилок веде до неграмотного, помилкового написання слів:
- а) недотримання правильного нахилу в написанні букв у словах;
 - б) деформація основних елементів букв;
 - в) недописування елементів букв;
 - г) неправильне поєднання букв?
27. Що використовується як матеріал для перевірки сформованості графічної навички і техніки письма учнів початкових класів:
- а) списаний рукописний текст;
 - б) списаний друкований текст;
 - в) текст, написаний під диктовку;
 - г) написання алфавіту?
28. Коли рекомендується починати поступовий перехід учнів на письмо в зошитах в одну лінію:
- а) у II семестрі 2 класу;
 - б) у I семестрі 3 класу;
 - в) у II семестрі 3 класу;
 - г) у I семестрі 2 класу?
29. Який дидактичний принцип найширше використовується під час навчання учнів каліграфічного письма:
- а) принцип науковості;
 - б) принцип емоційності;
 - в) принцип наочності;
 - г) принцип послідовності?
30. Що вважається методикою основним джерелом навчання молодших школярів

каліграфічного письма:

- а) зошити з друкованою основою;
- б) навчально-дидактичні таблиці;
- в) зразки письма вчителя на дошці;
- г) письмо в повітрі?

1.4. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Тестові завдання

Варіант 1

1. Лінгводидактика – це термін, що вживається для позначення:

- а) теоретичних основ методики навчання мови;
- б) практичної методики української мови;
- в) методики навчання мови;
- г) методів, прийомів і засобів навчання мови.

2. Методи навчання української мови передбачають:

- а) співвідношення мети виховання та навчальної мети;
- б) визначення мети навчання як передумови взаємодії вчителя та учня;
- в) визначення власних, лінгвістичних, принципів навчання;
- г) систематизацію загальнодидактичних методів навчання.

3. Шкільний підручник з рідної мови – це:

- а) важливий засіб самовдосконалення учня, формування його мовної картини світу;
- б) науковий посібник, в основі якого лежать загальнодидактичні принципи;
- в) посібник з матеріалами до уроку для користування вчителем та учнем; книга, що є необхідними елементами уроку з української мови;
- г) вид навчальної літератури, який репрезентує знання і види діяльності з предмета «Українська мова» відповідно до Державного стандарту та вимог навчальної програми.

4. Основною формою організації навчально-виховної роботи є:

- а) виховні заходи;
- б) практичні заняття;
- в) урок;
- г) вправи.

5. Сучасну програму з української мови побудовано відповідно до Державного стандарту мовної освіти за такими змістовими лініями:

- а) лексичною, фонетичною, граматичною, лінгвоукраїнознавчою;
- б) комунікативною, лінгвістичною, лінгвоукраїнознавчою;
- в) мовленнєвою, мовною, соціокультурною;
- г) мовною, комунікативною, лінгвістичною.

6. Звуковий аналітико-синтетичний метод грамоти полягає у:

- а) звукозлитті, тобто в поєднанні звуків у склади, складів у слова;
- б) читанні слів, попередньопроаналізованих із звуко-буквеної сторони з використанням розрізної абетки;
- в) поділі слів на склади і з'єднанні виділених складів у слові;
- г) використанні різноманітних прийомів звукового аналізу та синтезу слів з метою підготовки учнів до самостійного читання складів і слів.

7. До специфічних прийомів навчання мови належать:

- а) мовний розбір;
- б) аналіз;
- в) зіставлення;
- г) класифікація.

8. Який дидактичний принцип найширше використовується під час навчання учнів каліграфічного письма?

- а) принцип доступності;
- б) принцип емоційності;
- в) принцип наочності;
- г) принцип зв'язку теорії з практикою.

9. Який із видів мовленнєвої діяльності забезпечує усне спілкування в діалогічній та монологічній формах?

- а) читання;
- б) говоріння;
- в) письмо;
- г) аудіювання.

10. Букви української графіки бувають:

- а) друковані, прописні, великі й малі;
- б) друковані, рукописні, великі й малі;
- в) графічні, рукописні, великі й малі;
- г) друковані, рукописні, середні й малі.

11. Мовлення – це...

- а) здатність людини говорити, висловлювати свої думки;
- б) процес спілкування людей між собою засобом мови;
- в) сукупність мовних знаків;
- г) те, що виражає думку та може бути засобом спілкування.

12. Які типи текстів опрацьовують у початкових класах на уроках РЗМ?

- а) текст – опис, текст – міркування, текст – роздум;
- б) текст – опис, текст – розповідь, текст – мислення;
- в) текст – опис, текст – роздум, текст – мислення;
- г) текст – опис, текст – розповідь, текст – міркування.

13. Початкові уявлення про речення та його будову учні одержують у:

- а) I семестрі 2 класу;
- б) II семестрі 1 класу;
- в) I семестрі 1 класу;
- г) II семестрі 2 класу.

14. Які структурні компоненти тексту вивчаються в молодших класах відповідно до програми?

- а) зачин, основна частина, закінчення;
- б) початок, основна частина, кінцівка;
- в) зачин, головна частина, кінцівка;
- г) зачин, основна частина, кінцівка.

15. Читання – це ...

- а) рецептивний вид мовленнєвої діяльності, тісно пов'язаний, як із вимовою, так із розумінням мови;

- б) вид мовленнєвої діяльності, що характеризує удосконалення навичок правильного, швидкого, виразного і свідомого читання;
- в) розвиток мислення молодших школярів, невідривного від культури усного і писемного мовлення;
- г) вид мовленнєвої діяльності, коли об'єктом читання стає художній твір чи нарис.

16. Яке завдання предмета читання у початкових класах?

- а) формувати, закріплювати, удосконалювати навички свідомого, правильного, швидкого, виразного читання, розвивати потяг до самостійного читання;
- б) розвивати навички слухання і говоріння: ведення діалогу, уміння висловлювати свої думки, тобто всього того, що називається культурою мовлення;
- в) розкриття можливостей для роботи над удосконаленням мовлення і мислення учнів початкових класів, над розширенням активного словника, пізнанням будови мови;
- г) переказування прочитаного за планом, визначення мети, добір прийомів опрацювання матеріалу необхідного для читання тексту.

17. На чому повинен зосереджувати увагу вчитель на уроках читання?

- а) на активізації учнівської діяльності в класі як засобу контролю за вже вивченим;
- б) на здійсненні роботи з окремими учнями: навчити чи контролювати їх успіхи;
- в) на досконале володіння технікою виразного читання, глибоке усвідомлення його критеріїв, застосування їх на практиці;
- г) на удосконалення навичок правильного, швидкого, виразного і свідомого читання; виховання культурного читання; розвитку мислення молодших школярів, невідривного від культури усного і писемного мислення.

18. Які види учнівського читання розрізняє сучасна методика?

- а) індивідуальне, правильне, свідоме, партитурне;
- б) індивідуальне, хорове, ланцюжком, у парах, комбіноване, в особах, вибіркоче, партитурне;
- в) хорове, вибіркоче, виразне, швидке, комбіноване;
- г) комбіноване, хорове, вибіркоче, швидке, правильне, в особах.

19. Які якості повноцінного читання розрізняють?

- а) правильність, свідомість, виразність, швидкість;
- б) точність, логічність, вибіркочість, свідомість;
- в) моральність, правильність, індивідуальність, послідовність;
- г) свідомість, послідовність, швидкість, логічність, індивідуальність.

20. Хто з вчених-педагогів зробив вагомий внесок у становленні й розробці методики пояснювального читання?

- а) М.С.Вашуленко;
- б) Д.І.Тихомиров;
- в) М. Ф. Бунакова;
- г) К.Д.Ушинський.

21. Як визначається нормативність швидкості читання молодших школярів?

- а) кількість прочитаних слів за 1,5 хвилини;
- б) кількість прочитаних слів за 2 хвилини;
- в) кількість прочитаних слів за 5 хвилин;
- г) кількість прочитаних слів за 1 хвилину.

22. Які етапи передбачає методика роботи над художнім твором ?

- а) підготовка учнів до сприймання твору; бесіда з метою перевірки усвідомлення змісту прочитаного; складання плану прочитаного; переказування прочитаного; узагальнююча бесіда;
- б) узагальнення прочитаного; створення на уроці атмосфери для уважного читання тексту; практичне розрізнення художніх та науково-пізнавальних текстів;
- в) осмислення ідейно-тематичної основи твору, його образів у єдності з художніми засобами; знаходження в тексті яскравих образних слів та висловів для характеристики персонажу, описів природи;
- г) встановлення асоціативних зв'язків між самим життям і твором мистецтва, авторським і читацьким світоглядом.

23. Який літературознавчий блок передбачено у розділі «Методика навчання казки» за сучасною програмою?

- а) поняття про народну казку та її види; визначення літературної казки;
- б) знайомство з українськими народними казками, творами зарубіжних письменників, казками народів Європи;
- в) знайомство з казками про тварин, соціально-побутовими казками;
- г) розуміння морально-етичної ідеї казки – засудження впертості і виховання почуття товарищескості, взаємодопомоги.

24. В якому класі подаються первинні відомості про байку?

- а) у 3 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 4 класі;
- г) взагалі не подається.

25. Як називається складова байки, яка поглиблює оцінно-етичні судження дітей?

- а) алегорія;
- б) фабула;
- в) мораль;
- г) мотив.

26. В якому класі діти знайомляться з міфами?

- а) взагалі не знайомляться;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

27. Яка повна методична структура роботи над оповіданням як епічним жанром?

- а) сприйняття конкретного змісту; з'ясування характерних рис дійових осіб, мотивів їх поведінки; визначення головної думки;
- б) підготовка до сприйняття тексту (етап «до читання»), забезпечення повноцінності сприйняття твору (етап «в ході читання»), порівняння прочитаного твору з іншими, закріплення уявлень про авторський стиль (етап «після читання»);
- в) первинне читання оповідання; виділення головної думки; порівняння твору з іншими за програмою з читання початкової ланки освіти;
- г) створення на уроці атмосфери для уважного читання тексту; складання плану прочитаного; переказування прочитаного.

28. Уроки позакласного читання плануються з урахуванням:

- а) кількості літератури для позакласного читання;
- б) вимог програми;
- в) етапу формування читацької самостійності та вимог програми;

г) рівня читацької свідомості.

29. З якого класу розпочинається формування читацької самостійності молодших школярів?

- а) з 1 класу;
- б) з 2 класу;
- в) з 3 класу;
- г) з 4 класу.

30. Які розділові знаки вивчаються в початковій школі?

- а) крапка, знак питання, знак оклику, кома;
- б) тире, крапка, знак питання, знак оклику, кома;
- в) дві крапки, знак оклику, кома, крапка, знак питання;
- г) крапка з комою, знак оклику, кома, крапка, знак питання.

31. Коли відбувається перше ознайомлення зі словами-назвами предметів?

- а) I семестр 1 класу;
- б) I семестр 2 класу;
- в) II семестр 1 класу;
- г) II семестр 2 класу.

32. У якому класі відповідно до програми початкової ланки освіти вводиться термін «прикметник»?

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

33. З якою частиною мови діти вперше знайомляться у 4 класі?

- а) прикметник;
- б) дієслово;
- в) числівник;
- г) займенник.

34. З якими граматичними категоріями прикметника знайомляться учні початкової школи?

- а) рід, число;
- б) час, відмінок, число;
- в) час, рід, відмінок;
- г) рід, число, відмінок.

35. У якому класі відповідно до чинної програми, діти знайомляться з такою граматичною ознакою прикметника як відмінок?

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

36. З якими службовими частинами мови учні знайомляться у 4 класі?

- а) сполучник, частка;
- б) сполучник частка;
- в) вигук, частка;
- г) вигук, прийменник.

37. Які значущі частини мови вивчаються у початковій школі?

- а) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс;
- б) закінчення, основа слова, корінь;
- в) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс, інтерфікс;
- г) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс, афікс.

38. У якому класі учні початкової школи знайомляться з поняттями «префікс», «суфікс»?

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

39. Основними видами орфографічних вправ є:

- а) вправи, диктанти;
- б) перекази, списування;
- в) списування, диктанти;
- г) вправи, тести.

40. Яка класифікація видів списування подається у методичній літературі ?

- а) просте, вибіркоче, творче;
- б) складне, просте, вибіркоче, творче;
- в) складне, вибіркоче, творче;
- г) вибіркоче, творче.

41. Який диктант має на меті закріпити вивчене орфографічне правило, запобігти можливим правописним помилкам учнів?

- а) пояснювальний;
- б) коментований;
- в) вільний;
- г) вибіркочий.

42. Який розбір має на меті пояснити правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників, особових закінчень дієслів?

- а) орфографічний розбір;
- б) граматично-орфографічний розбір;
- в) фонетично-орфографічний;
- г) аналіз морфологічних написань.

43. У формуванні орфографічної пильності молодших школярів можна виділити такі рівні:

- а) фонетичний, морфемний;
- б) фонетичний, графічний;
- в) фонетичний, графічний, морфемний;
- г) фонетичний, графічний, морфемний, операційний.

44. Психологічні особливості засвоєння української мови полягають у наявності транспозиції й інтерференції.

Транспозиція – це:

- а) активізація знань, умінь і навичок;
- б) позитивний перенос знань та вмінь з однієї мови в іншу;
- в) негативний перенос їх;
- г) перенос практичних навичок щодо правопису з однієї мови на іншу.

45. Інтерференція – це:

- а) накладання вмінь і навичок з першої мови на другу;
- б) повторення знань, умінь і навичок;
- в) їх активізація: знань, умінь і навичок;
- г) пасивні знання з другої мови.

46. Інтерференція виникає:

- а) коли матеріал повністю відрізняється в рідній й українській мовах;
- б) коли відрізняється частково;
- в) коли є зовсім відмінним;
- г) матеріал абсолютно відрізняється.

47. Психолінгвістичні особливості стосуються:

- а) засвоєння знань з мови;
- б) засвоєння орфографічного матеріалу;
- в) формування мовленнєвих умінь;
- г) формування вмінь комунікативного мовлення.

48. Зіставлення – це:

- а) метод;
- б) прийом;
- в) організуюча основа уроку;
- г) форма роботи.

49. Який метод серед пізнавальних є найбільш ефективним:

- а) пояснювально-ілюстративний;
- б) евристичний;
- в) проблемний;
- г) бесіда.

50. На відміну від уроків рідної мови, урок транспозиції містить такі етапи:

- а) повторення;
- б) формування вмінь;
- в) активізації і застосування знань з рідної мови;
- г) формування нових знань та вмінь.

51. Написання, що вимагає застосування правил орфографії, це – ...

- а) словникове слово;
- б) виняток із правила;
- в) орфографічна помилка;
- г) орфограма.

52. Початкові уявлення про речення та його будову учні одержують в:

- а) добукварний період;
- б) період навчання грамоти;
- в) букварний період;
- г) післябукварний період.

53. Виберіть найбільш точне визначення поняття “вправа”:

- а) повторюване виконання дій з метою засвоєння знань і вироблення мовних та мовленнєвих умінь і навичок;
- б) невід’ємна складова частина навчання мови;
- в) завдання із підручника або іншої навчально-методичної літератури;

г) завдання, яке виконують учні на уроці або вдома.

54. Виберіть ряд , що найбільш точно репрезентує об'єкти оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови:

- а) знання про мову і мовлення, мовні уміння і навички;
- б) графічні навички письма, оформлення письмових робіт;
- в) мовленнєві уміння і навички, орфографічні і пунктуаційні навички;
- г) знання про мову і мовлення, мовні уміння і навички, мовленнєві уміння і навички, орфографічні і пунктуаційні навички, графічні навички письма, оформлення письмових робіт.

55. Посібник для самостійної роботи учнів, що містить завдання, укладені згідно з чинною програмою та має залишені місця для записів учнів, це – ...

- а) зошит з друкованою основою;
- б) підручник;
- в) прописи;
- г) учнівський зошит.

56. Хто із вчених є основоположником граматичного напрямку навчання орфографії у вітчизняній методиці:

- а) Д.І. Тихомиров;
- б) К.Д. Ушинський;
- в) М.О. Корф;
- г) В.Л. Фльоров.

57. Виберіть ряд , який найбільш точно репрезентує систему вправ по вивченню речення, що використовується в початковій школі:

- а) аналітичні, на основі зразка, конструктивні, творчі;
- б) аналітичні, синтетичні, синтаксичний розбір;
- в) конструктивні, творчі, синтаксичний розбір;
- г) аналітичні, синтетичні, на основі зразка, конструктивні, творчі, синтаксичний розбір.

58. Робота над засвоєнням лексичного значення слова включає в себе опрацювання таких тем:

- а) слова з прямим і переносним значенням, багатозначні слова, омоніми, синоніми, антоніми, фразеологічні одиниці;
- б) синоніми, антоніми, омофони, омографи;
- в) слова з прямим і переносним значенням, антоніми, омографи, омофони;
- г) багатозначні слова, омоніми, антоніми, фразеологічні одиниці.

59. Виберіть визначення поняття “Єдиний мовний режим у школі”.

- а) сукупність педагогічних вимог, що стосуються спілкування учнів і вчителів на уроках;
- б) сукупність педагогічних вимог, що ставляться до усного й писемного мовлення учнів та вчителів;
- в) сукупність педагогічних вимог, що стосуються ведення зошитів, письмових робіт і шкільної документації;
- г) режим для забезпечення у школі мовленнєвої культури.

60. Виберіть, якого з названих принципів не існує в українській орфографії:

- а) морфологічний;
- б) історичний;
- в) фонетичний;
- г) пунктуаційний.

61. Методичний прийом, що ґрунтується на аналізі мовних явищ і використовується для поглиблення і систематизації знань мовних явищ, це:
- а) розбір;
 - б) пояснення;
 - в) інструктаж;
 - г) демонстрація.
62. Визначте варіант відповіді, який розкриває всі способи та прийоми роботи над засвоєнням лексичного значення слова:
- а) демонстрація предмета чи малюнка, найпростіший словотворчий аналіз, пояснення слів;
 - б) використання словника, показ предмета чи малюнка, бесіда;
 - в) демонстрація предмета чи малюнка, використання контексту, найпростіший словотворчий аналіз, тлумачення слів;
 - г) найпростіший словотворчий аналіз, тлумачення слів.
63. Орфографічні правила поділяються на:
- а) правила-зразки, двоваріантні, винятки;
 - б) одноваріантні, двоваріантні, правила-рекомендації;
 - в) одноваріантні, багатоваріантні, правила-зразки;
 - г) винятки, багатоваріантні, правила-рекомендації.
64. Виберіть правильний порядок переліку складових процесу роботи над формуванням поняття про закінчення:
- а) одержання початкових уявлень про закінчення, формулювання учнями власного висновку, введення правила, застосування тренувальних вправ;
 - б) застосування тренувальних вправ, одержання початкових уявлень про закінчення, введення правила;
 - в) формулювання власного висновку й усвідомлення, застосування тренувальних вправ, вивчення правила;
 - г) одержання початкових уявлень про закінчення, засвоєння терміна і усвідомлення функції цієї частини слова, формулювання власного висновку й усвідомлення, введення правила, застосування тренувальних вправ.
65. Виберіть найбільш точне визначення поняття “критерії оцінювання”.
- а) підстава для оцінки, визначення або класифікації об’єктів оцінювання, визначення й вираження за допомогою умовних знаків, балів умінь та навичок учнів відповідно до вимог шкільних програм, рівня старанності;
 - б) підстава для оцінки, при чому враховується повнота, свідомість і міцність засвоєння найважливішої наукової інформації, уміння творчо застосовувати її;
 - в) вимоги до знань, умінь і навичок учнів різних класів, що визначаються диференційовано, з урахуванням вікових особливостей дітей;
 - г) підстава для оцінки, яка виражається за допомогою умовних знаків, балів, щодо умінь та навичок учнів відповідно до рівня старанності.
66. Вправи, які застосовуються для перевірки засвоєння учнями правил на письмі звуків мови та закономірностей формотворення й структури словосполучень та речень, це – ...
- а) орфоепічні;
 - б) граматико-стилістичні;
 - в) фонетичні;
 - г) граматично-орфографічні.
67. Виберіть найбільш точне визначення поняття “навчальна програма з української мови”:

- а) документ, затверджений Міністерством освіти й науки, визначає мету й завдання курсу, обсяг і систему знань, коло умінь і навичок з української мови, які їх мають обов'язково отримати учні в процесі навчання;
- б) документ, який визначає зміст роботи з культури мовлення, міжпредметні зв'язки;
- в) документ, зміст якого диференційовано на взаємопов'язані змістові лінії, що співвідносяться зі стандартом мовної освіти;
- г) документ, який розробляється для вивчення української мови із зазначеним колом умінь і навичок, які мають обов'язково отримати учні в процесі навчання.

68. Формування граматичного поняття про займенник починається в:

- а) 2 класі;
- б) 1 класі;
- в) 4 класі;
- г) 3 класі.

69. Як називається вид слухового або зорового диктанту, що на відміну від інших видів диктантів передбачає запис тільки тих слів, словосполучень, речень, у яких є орфограми на виучуване правило?

- а) вільний диктант;
- б) вибіркового диктант;
- в) коментований диктант;
- г) пояснювальний диктант.

70. До умов успішного формування орфографічних навичок не відносять:

- а) розвиток усного мовлення, робота над помилками, свідомість;
- б) уміння розпізнавати орфограму, контроль і перевірка рівня сформованості орфографічної навички;
- в) повторення вивченого, система вправ, самостійність, активність у засвоєнні знань;
- г) доступність, встановлення зв'язків між членами речення, способи зображення цих зв'язків на графічних моделях.

71. Виберіть найбільш точне визначення поняття “підручник”:

- а) книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки й культури;
- б) книга, яка відповідає програмі і завданням певних навчальних закладів;
- в) книга, що відповідає віковим особливостям учнів;
- г) книга, що формулює різноманітні правила, подає дидактичний матеріал.

72. Виберіть найбільш точне визначення поняття “позакласна робота з української мови”:

- а) робота, зміст якої виходить за межі програми з української мови;
- б) робота, спрямована на розвиток пізнавальної активності учнів з мови;
- в) спеціальні цілеспрямовані мовні заняття з учнями, що відбуваються в позаурочний час;
- г) робота, зміст якої передбачає забезпечення виховної спрямованості предмета.

73. Урок української мови в умовах класу-комплекту передбачає:

- а) чергування самостійної роботи одного класу з роботою під керівництвом учителя іншого класу;
- б) використання на уроці диференційованих завдань відповідно до розумових здібностей учнів;
- в) взаємне узгодження навчальних програм, зумовлене системою наук і дидактичною метою;
- г) застосування вчителем технічних засобів навчання.

74. Визначте варіант відповіді, який розкриває всі види орфографічних вправ, що використовуються в початковій школі:

- а) словникові вправи, перекази, твори;
- б) списування, словникові вправи, диктанти;
- в) списування, диктанти, перекази, орфографічний розбір;
- г) диктанти, орфографічний розбір, коментоване письмо, словникові вправи.

75. Засіб навчання, що дає можливість яскраво представити мовленнєву наочність за допомогою кольору, графіки, системи підкреслювань та ін., це – ...

- а) навчальний посібник;
- б) дидактичні ігри;
- в) підручник;
- г) комп'ютерна техніка.

76. Вкажіть основні напрями роботи з розвитку дикції:

- а) проведення вокальних вправ;
- б) організація вправ для відпрацювання артикуляції голосних і приголосних звуків;
- в) організація вправ для формування почуття ритму;
- г) проведення фізкультхвилинок.

77. Вкажіть головні якості голосу:

- а) сила, висота, тембр;
- б) гнусавість, дзвінкість;
- в) швидкість, носовий відтінок;
- г) хриплість, висота.

78. Що відноситься до позамовних засобів:

- а) пауза, інтонація;
- б) поза, жест, міміка;
- в) логічний наголос;
- г) дикція, голос.

79. Реальний словник учня утворюють:

- а) пасивний та активний словниковий запас;
- б) активний та потенційний запас;
- в) потенційний та пасивний запас;
- г) потенційний.

80. Які види вправ не відносяться до класифікації залежно від ступеня самостійності і пізнавальної активності учнів:

- а) вправи за зразком;
- б) аналітичні вправи;
- в) конструктивні вправи;
- г) творчі вправи.

81. Переказ – це:

- а) вид усних або письмовий вправ, під час виконання яких учні порівнюють мовні системи двох або трьох мов, усвідомлюючи особливості кожної;
- б) загальний термін для позначення результату творчої діяльності;
- в) вид роботи з розвитку мовлення, що передбачує відтворення змісту сприйнятого на слух або прочитаного тексту;

г) вид роботи, що передбачає з'ясування особливостей ідейно-тематичного спрямування, побудови туксту, стильових та стилістичних властивостей.

82. Активний словник учня – це:

- а) сукупність слів, які учень розуміє, але не завжди вживає;
- б) сукупність слів і словотвірних елементів, які складають організовану і цілісну систему;
- в) сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора;
- г) сукупність слів тієї чи іншої мови, якою користується учень у повсякденному житті.

83. Які види помилок відносяться до немовних помилок:

- а) морфологічні, фонетичні;
- б) логічні, композиційні;
- в) синтаксичні, лексичні;
- г) граматичні, фонематичні.

84. Виберіть правильну послідовність розташування орфографічних правил у підручниках з української мови:

- а) спочатку подається теоретичний матеріал з фонетики чи граматики, а потім – відповідне правило правопису;
- б) спочатку подається правило правопису, а потім – теоретичний матеріал з фонетики чи граматики;
- в) спочатку подається інструкція щодо написання, а потім – відповідне правило правопису;
- г) подається лише правило правопису.

85. Під структурою уроку розуміють:

- а) етапи навчально-виховної діяльності учнів, види і формизавдань, зумовлених навчальною і виховною метою конкретного уроку;
- б) етапи виховної діяльності учнів, види, зумовлених навчальною і виховною метою уроку рідної мови;
- в) основну форму організації навчально - виховної роботи;
- г) процес взаємодії вчителя і учня.

86. Скільки уроків письма повинен провести вчитель у добукварний період навчання грамоти?

- а) до 6-8 уроків;
- б) до 10-15 уроків;
- в) до 16-18 уроків;
- г) до 20-25 уроків.

87. Первинні уявлення про фонетичні й графічні одиниці учні одержують засобом актуалізації на:

- а) істотні ознаки;
- б) опорні схеми;
- в) підручник;
- г) слово вчителя.

88. Які форми мовлення учні опановують у період навчання грамоти?

- а) усна й письмова форма;
- б) аудіювання і говоріння;
- в) усна й писемна форма;
- г) читання й письмо.

89. Виберіть ряд варіантів підходу, на яких базується методика опрацювання однорідних членів речення в початковій школі:
- а) логічний, інтонаційний, конструктивний;
 - б) інтонаційний, конструктивний, перелічування;
 - в) логічний, інтонаційний, структурно-синтаксичний;
 - г) логічний, структурний, синтаксичний.
90. Який прийом навчання швидкого читання є найбільш ефективним у початковій ланці освіти?
- а) розширення зорового поля читання;
 - б) збільшення кількості прочитаних слів, при цьому час на їх сприймання зменшується;
 - в) багаторазове прочитування тексту в класі;
 - г) вміння передбачати продовження тексту.
91. Методи навчання вчитель визначає залежно від:
- а) власних уподобань;
 - б) етапу засвоєння навчального матеріалу;
 - в) рівня підготовки класу;
 - г) співвідношення матеріалу рідної і нерідної мов.
92. Пунктуаційний розбір може бути...
- а) пояснювальним, коментованим;
 - б) констатувальним, попереджувальним;
 - в) пояснювальним, констатувальним;
 - г) пояснювальним, коментованим.
93. Мета прийому зіставлення:
- а) щоб ототожнити мовні явища;
 - б) щоб диференціювати явища рідної й української мов;
 - в) щоб активізувати явища рідної й української мов;
 - г) для урізноманітнення навчання.
94. З такою граматичною категорією як «неозначена форма дієслова» діти знайомляться у...
- а) у 1 класі;
 - б) у 2 класі;
 - в) у 3 класі;
 - г) у 4 класі.
95. Місце прийому зіставлення:
- а) на етапі повторення;
 - б) на етапі активізації знань;
 - в) на етапі пояснення нового матеріалу;
 - г) на етапі закріплення знань, умінь і навичок.
96. Тип і навчальна мета вивчення мовного чи орфографічного матеріалу української мови визначаються:
- а) характером виучуваної теми;
 - б) ступенем збігу навчального матеріалу в рідній і українській мовах;
 - в) етапом опрацювання теми;
 - г) віковими можливостями учнів.
97. Під час вивчення теми «Частина мови» визначте навчальну мету уроку:

- а) формувати поняття про частини мови;
- б) активізувати знання про частини мови, засвоєнні на уроках російської, й засвоїти термінологію;
- в) активізувати знання про частини мови й застосувати їх на українськомовному матеріалі, засвоївши терміни;
- г) пояснити правопис частин мови.

98. Робота над засвоєнням понять “основа речення”, “головні і другорядні члени речення” проводиться:

- а) поетапно;
- б) паралельно;
- в) одночасно;
- г) взагалі в початкових класах не проводиться.

99. Методика навчання морфемної будови слова в початкових класах полягає у формуванні в учнів таких понять:

- а) закінчення, корінь, суфікс;
- б) основа, закінчення, корінь, суфікс, префікс;
- в) основа, закінчення, корінь;
- г) префікс, афікс, основа, закінчення, корінь.

100. Виберіть правильну послідовність опрацювання частин мови молодшими школярами:

- а) іменник, прикметник, дієслово, займенник, прислівник, числівник, прийменник, сполучник;
- б) іменник, дієслово, прикметник, прислівник, числівник, сполучник;
- в) сполучник, іменник, прикметник, дієслово, прислівник, числівник;
- г) дієслово, прикметник, іменник, прислівник, числівник, сполучник, прийменник.

Тестові завдання

Варіант 2

1. Методика навчання морфемної будови слова в початкових класах полягає у формуванні в учнів таких понять:

- а) закінчення, корінь, суфікс;
- б) основа, закінчення, корінь, суфікс, префікс;
- в) основа, закінчення, корінь;
- г) префікс, афікс, основа, закінчення, корінь.

2. Визначте варіант відповіді, який розкриває всі способи та прийоми роботи над засвоєнням лексичного значення слова:

- а) демонстрація предмета чи малюнка, найпростіший словотворчий аналіз, пояснення слів;
- б) використання словника, показ предмета чи малюнка, бесіда;
- в) демонстрація предмета чи малюнка, використання контексту, найпростіший словотворчий аналіз, тлумачення слів;
- г) найпростіший словотворчий аналіз, тлумачення слів.

3. Орфографічні правила поділяються на:

- а) правила-зразки, двоваріантні, винятки;
- б) одноваріантні, двоваріантні, правила-рекомендації;
- в) одноваріантні, багатоваріантні, правила-зразки;
- г) винятки, багатоваріантні, правила-рекомендації.

4. Методичний прийом, що ґрунтується на аналізі мовних явищ і використовується для поглиблення і систематизації знань мовних явищ, це:

- а) розбір;
- б) пояснення;
- в) інструктаж;
- г) демонстрація.

5. Виберіть правильний порядок переліку складових процесу роботи над формуванням поняття про закінчення:

- а) одержання початкових уявлень про закінчення, формулювання учнями власного висновку, введення правила, застосування тренувальних вправ;
- б) застосування тренувальних вправ, одержання початкових уявлень про закінчення, введення правила;
- в) формулювання власного висновку й усвідомлення, застосування тренувальних вправ, вивчення правила;
- г) одержання початкових уявлень про закінчення, засвоєння терміна і усвідомлення функції цієї частини слова, формулювання власного висновку й усвідомлення, введення правила, застосування тренувальних вправ.

6. Виберіть найбільш точне визначення поняття “ критерії оцінювання ”.

- а) підстава для оцінки, визначення або класифікації об’єктів оцінювання, визначення й вираження за допомогою умовних знаків, балів умінь та навичок учнів відповідно до вимог шкільних програм, рівня старанності;
- б) підстава для оцінки, при чому враховується повнота, свідомість і міцність засвоєння найважливішої наукової інформації, уміння творчо застосовувати її;
- в) вимоги до знань, умінь і навичок учнів різних класів, що визначаються диференційовано, з урахуванням вікових особливостей дітей;
- г) підстава для оцінки, яка виражається за допомогою умовних знаків, балів, щодо умінь та навичок учнів відповідно до рівня старанності.

7. Як називається вид слухового або зорового диктанту, що на відміну від інших видів диктантів передбачає запис тільки тих слів, словосполучень, речень, у яких є орфограми на виучуване правило?

- а) вільний диктант;
- б) вибіркового диктант;
- в) коментований диктант;
- г) пояснювальний диктант.

8. Вправи, які застосовуються для перевірки засвоєння учнями правил передачі на письмі звуків мови та закономірностей формотворення й структури словосполучень та речень, це:

- а) орфоепічні;
- б) граматико-стилістичні;
- в) фонетичні;
- г) граматично-орфографічні.

9. Виберіть найбільш точне визначення поняття “навчальна програма з української мови”:

- а) документ, затверджений Міністерством освіти й науки, визначає мету й завдання курсу, обсяг і систему знань, коло умінь і навичок з української мови, які мають обов’язково отримати учні в процесі навчання;
- б) документ, який визначає зміст роботи з культури мовлення, міжпредметні зв’язки;
- в) документ, зміст якого диференційовано на взаємопов’язані змістові лінії, що співвідносяться зі стандартом мовної освіти;
- г) документ, який розробляється для вивчення української мови із зазначеним колом умінь і навичок, які мають обов’язково отримати учні в процесі навчання.

10. Формування граматичного поняття про займенник починається в:

- а) 2 класі;
- б) 1 класі;
- в) 4 класі;
- г) 3 класі.

11. Виберіть правильну послідовність опрацювання частин мови молодшими школярами:

- а) іменник, прикметник, дієслово, займенник, прислівник, числівник, прийменник, сполучник;
- б) іменник, дієслово, прикметник, прислівник, числівник, сполучник;
- в) сполучник, іменник, прикметник, дієслово, прислівник, числівник;
- г) дієслово, прикметник, іменник, прислівник, числівник, сполучник, прийменник.

12. До умов успішного формування орфографічних навичок не відносять:

- а) розвиток усного мовлення, робота над помилками, свідомість;
- б) уміння розпізнавати орфограму, контроль і перевірка рівня сформованості орфографічної навички;
- в) повторення вивченого, система вправ, самостійність, активність у засвоєнні знань;
- г) доступність, встановлення зв'язків між членами речення, способи зображення цих зв'язків на графічних моделях.

13. Під структурою уроку розуміють:

- а) етапи навчально-виховної діяльності учнів, види і форми завдань, зумовлених навчальною і виховною метою конкретного уроку;
- б) етапи виховної діяльності учнів, види, зумовлених навчальною і виховною метою уроку рідної мови;
- в) основну форму організації навчально-виховної роботи;
- г) процес взаємодії вчителя і учня.

14. Виберіть правильну послідовність розташування орфографічних правил у підручниках з української мови:

- а) спочатку подається теоретичний матеріал з фонетики чи граматики, а потім – відповідне правило правопису;
- б) спочатку подається правило правопису, а потім – теоретичний матеріал з фонетики чи граматики;
- в) спочатку подається інструкція щодо написання, а потім – відповідне правило правопису;
- г) подається лише правило правопису.

15. Виберіть найбільш точне визначення поняття “позакласна робота з української мови”:

- а) робота, зміст якої виходить за межі програми з української мови;
- б) робота, спрямована на розвиток пізнавальної активності учнів з мови;
- в) спеціальні цілеспрямовані мовні заняття з учнями, що відбуваються в позаурочний час;
- г) робота, зміст якої передбачає забезпечення виховної спрямованості предмета.

16. Виберіть найбільш точне визначення поняття “підручник”:

- а) книга, в якій викладаються основи знань з певного навчального предмета на рівні сучасних досягнень науки й культури;
- б) книга, яка відповідає програмі і завданням певних навчальних закладів;
- в) книга, що відповідає віковим особливостям учнів;
- г) книга, що формулює різноманітні правила, подає дидактичний матеріал.

17. До специфічних прийомів навчання мови належать:

- а) мовний розбір;

- б) аналіз;
- в) зіставлення;
- г) класифікація.

18. Звуковий аналітико–синтетичний метод грамоти полягає у:

- а) звукозлитті, тобто в поєднанні звуків у склади, складів у слова;
- б) читанні слів, попередньопроаналізованих із звуко-буквеної сторони з використанням розрізної абетки;
- в) поділі слів на склади і з'єднанні виділених складів у слові;
- г) використанні різноманітних прийомів звукового аналізу та синтезу слів з метою підготовки учнів до самостійного читання складів і слів.

19. Скільки уроків письма повинен провести вчитель у добукварний період навчання грамоти?

- а) до 6-8 уроків;
- б) до 10-15 уроків;
- в) до 16-18 уроків;
- г) до 20-25 уроків.

20. Який дидактичний принцип найширше використовується під час навчання учнів каліграфічного письма?

- а) принцип доступності;
- б) принцип емоційності;
- в) принцип наочності;
- г) принцип зв'язку теорії з практикою.

21. Лінгводидактика – це термін, що вживається для позначення:

- а) теоретичних основ методики навчання мови;
- б) практичної методики української мови;
- в) методики навчання мови;
- г) методів, прийомів і засобів навчання мови.

22. Методи навчання української мови передбачають:

- а) співвідношення мети виховання та навчальної мети;
- б) визначення мети навчання як передумови взаємодії вчителя та учня;
- в) визначення власних, лінгвістичних, принципів навчання;
- г) систематизацію загальнодидактичних методів навчання.

23. Шкільний підручник з рідної мови – це:

- а) важливий засіб самовдосконалення учня, формування його мовної картини світу;
- б) науковий посібник, в основі якого лежать загальнодидактичні принципи;
- в) посібник з матеріалами до уроку для користування вчителем та учнем; книга, що є необхідними елементами уроку з української мови;
- г) вид навчальної літератури, який репрезентує знання і види діяльності з предмета «Українська мова» відповідно до Державного стандарту та вимог навчальної програми.

24. Основною формою організації навчально-виховної роботи є:

- а) виховні заходи;
- б) практичні заняття;
- в) урок;
- г) вправи.

25. Сучасну програму з української мови побудовано відповідно до Державного стандарту мовної освіти за такими змістовими лініями:
- а) лексичною, фонетичною, граматичною, лінгвоукраїнознавчою;
 - б) комунікативною, лінгвістичною, лінгвоукраїнознавчою;
 - в) мовленнєвою, мовною, соціокультурною;
 - г) мовною, комунікативною, лінгвістичною.
26. Букви української графіки бувають:
- а) друковані, прописні, великі й малі;
 - б) друковані, рукописні, великі й малі;
 - в) графічні, рукописні, великі й малі;
 - г) друковані, рукописні, середні й малі.
27. Хто з вчених-педагогів був основоположником методики пояснювального читання?
- а) М.С.Вашуленко;
 - б) Д.І.Тихомиров;
 - в) М. Ф. Бунакова;
 - г) К.Д.Ушинський.
28. Який із видів мовленнєвої діяльності забезпечує усне спілкування в діалогічній та монологічній формах?
- а) читання;
 - б) говоріння;
 - в) письмо;
 - г) аудіювання.
29. Мовлення – це...
- а) здатність людини говорити, висловлювати свої думки;
 - б) процес спілкування людей між собою засобом мови;
 - в) сукупність мовних знаків;
 - г) те, що виражає думку та може бути засобом спілкування.
30. Первинні уявлення про фонетичні й графічні одиниці учні одержують засобом актуалізації на:
- а) істотні ознаки;
 - б) опорні схеми;
 - в) підручник;
 - г) слово вчителя.
31. Який прийом навчання швидкого читання є найбільш ефективним у початковій ланці освіти?
- а) розширення зорового поля читання;
 - б) збільшення кількості прочитаних слів, при цьому час на їх сприймання зменшується;
 - в) багаторазове прочитування тексту в класі;
 - г) вміння передбачати продовження тексту.
32. Як визначається нормативність швидкості читання молодших школярів?
- а) кількість прочитаних слів за 1,5 хвилини;
 - б) кількість прочитаних слів за 2 хвилини;
 - в) кількість прочитаних слів за 5 хвилин;
 - г) кількість прочитаних слів за 1 хвилину.

33. Які етапи передбачає методика роботи над художнім твором ?

- а) підготовка учнів до сприймання твору; бесіда з метою перевірки усвідомлення змісту прочитаного; складання плану прочитаного; переказування прочитаного; узагальнююча бесіда;
- б) узагальнення прочитаного; створення на уроці атмосфери для уважного читання тексту; практичне розрізнення художніх та науково-пізнавальних текстів;
- в) осмислення ідейно-тематичної основи твору, його образів у єдності з художніми засобами; знаходження в тексті яскравих образних слів та висловів для характеристики персонажу, описів природи;
- г) встановлення асоціативних зв'язків між самим життям і твором мистецтва, авторським і читацьким світоглядом.

34. Який літературознавчий блок передбачено у розділі «Методика навчання казки» за сучасною програмою?

- а) поняття про народну казку та її види; визначення літературної казки;
- б) знайомство з українськими народними казками, творами зарубіжних письменників, казками народів Європи;
- в) знайомство з казками про тварин, соціально-побутовими казками;
- г) розуміння морально-етичної ідеї казки – засудження впертості і виховання почуття товариськості, взаємодопомоги.

35. В якому класі подаються первинні відомості про байку?

- а) у 3 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 4 класі;
- г) взагалі не подається.

36. Які форми мовлення учні опановують у період навчання грамоти?

- а) усна й письмова форма;
- б) аудіювання і говоріння;
- в) усна й писемна форма;
- г) читання й письмо.

37. Які типи текстів опрацьовують у початкових класах на уроках РЗМ?

- а) текст – опис, текст – міркування, текст – роздум;
- б) текст – опис, текст – розповідь, текст – мислення;
- в) текст – опис, текст – роздум, текст – мислення;
- г) текст – опис, текст – розповідь, текст – міркування.

38. Початкові уявлення про речення та його будову учні одержують у:

- а) I семестрі 2 класу;
- б) II семестрі 1 класу;
- в) I семестрі 1 класу;
- г) II семестрі 2 класу.

39. Які структурні компоненти тексту вивчаються в молодших класах відповідно до програми?

- а) зачин, основна частина, закінчення;
- б) початок, основна частина, кінцівка;
- в) зачин, головна частина, кінцівка;
- г) зачин, основна частина, кінцівка.

40. Урок української мови в умовах класу-комплекту передбачає:

- а) чергування самостійної роботи одного класу з роботою під керівництвом учителя іншого класу;
- б) використання на уроці диференційованих завдань відповідно до розумових здібностей учнів;
- в) взаємне узгодження навчальних програм, зумовлене системою наук і дидактичною метою;
- г) застосування вчителем технічних засобів навчання.

41. Які види вправ не відносяться до класифікації залежно від ступеня самостійності і пізнавальної активності учнів:

- а) вправи за зразком;
- б) аналітичні вправи;
- в) конструктивні вправи;
- г) творчі вправи.

42. Реальний словник учня утворюють:

- а) пасивний та активний словниковий запас;
- б) активний та потенційний запас;
- в) потенційний та пасивний запас;
- г) потенційний.

43. Переказ – це:

- а) вид усних або письмовий вправ, під час виконання яких учні порівнюють мовні системи двох або трьох мов, усвідомлюючи особливості кожної;
- б) загальний термін для позначення результату творчої діяльності;
- в) вид роботи з розвитку мовлення, що передбачує відтворення змісту сприйнятого на слух або прочитаного тексту;
- г) вид роботи, що передбачає з'ясування особливостей ідейно-тематичного спрямування, побудови тексту, стильових та стилістичних властивостей.

44. Активний словник учня – це:

- а) сукупність слів, які учень розуміє, але не завжди вживає;
- б) сукупність слів і словотвірних елементів, які складають організовану і цілісну систему;
- в) сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора;
- г) сукупність слів тієї чи іншої мови, якою користується учень у повсякденному житті.

45. Які види помилок відносяться до немовних помилок:

- а) морфологічні, фонетичні;
- б) логічні, композиційні;
- в) синтаксичні, лексичні;
- г) граматичні, фонематичні.

46. Читання – це:

- а) рецептивний вид мовленнєвої діяльності, тісно пов'язаний, як із вимовою, так із розумінням мови;
- б) вид мовленнєвої діяльності, що характеризує удосконалення навичок правильного, швидкого, виразного і свідомого читання;
- в) розвиток мислення молодших школярів, невідривного від культури усного і писемного мовлення;
- г) вид мовленнєвої діяльності, коли об'єктом читання стає художній твір чи малюнок.

47. Яке завдання предмета читання у початкових класах?

- а) формувати, закріплювати, удосконалювати навички свідомого, правильного, швидкого, виразного читання, розвивати потяг до самостійного читання;

- б) розвивати навички слухання і говоріння: ведення діалогу, вміння висловлювати свої думки, тобто всього того, що називається культурою мовлення;
- в) розкриття можливостей для роботи над удосконаленням мовлення і мислення учнів початкових класів, над розширенням активного словника, пізнанням будови мови;
- г) переказування прочитаного за планом, визначення мети, добір прийомів опрацювання матеріалу необхідного для читання тексту.

48. На чому повинен зосереджувати увагу вчитель на уроках читання?

- а) на активізації учнівської діяльності в класі як засобу контролю за вже вивченим;
- б) на здійсненні роботи з окремими учнями: навчити чи контролювати їх успіхи;
- в) на досконале володіння технікою виразного читання, глибоке усвідомлення його критеріїв, застосування їх на практиці;
- г) на удосконалення навичок правильного, швидкого, виразного і свідомого читання; виховання культурного читання; розвитку мислення молодших школярів, невідривного від культури усного і писемного мислення.

49. Які види учнівського читання розрізняє сучасна методика?

- а) індивідуальне, правильне, свідоме, партитурне;
- б) індивідуальне, хорове, ланцюжком, у парах, комбіноване, в особах, вибіркоче, партитурне;
- в) хорове, вибіркоче, виразне, швидке, комбіноване;
- г) комбіноване, хорове, вибіркоче, швидке, правильне, в особах.

50. Які якості повноцінного читання розрізняють:

- а) правильність, свідомість, виразність, швидкість;
- б) точність, логічність, вибіркочість, свідомість;
- в) моральність, правильність, індивідуальність, послідовність;
- г) свідомість, послідовність, швидкість, логічність, індивідуальність.

51. Як називається складова байки, яка поглиблює оцінно-етичні судження дітей?

- а) алегорія;
- б) фабула;
- в) мораль;
- г) мотив.

52. В якому класі діти знайомляться з міфами?

- а) взагалі не знайомляться;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

53. Яка повна методична структура роботи над оповіданням як епічним жанром?

- а) сприйняття конкретного змісту; з'ясування характерних рис дійових осіб, мотивів їх поведінки; визначення головної думки;
- б) підготовка до сприйняття тексту (етап «до читання»), забезпечення повноцінності сприйняття твору (етап «в ході читання»), порівняння прочитаного твору з іншими, закріплення уявлень про авторський стиль (етап «після читання»);
- в) первинне читання оповідання; виділення головної думки; порівняння твору з іншими за програмою з читання початкової ланки освіти;
- г) створення на уроці атмосфери для уважного читання тексту; складання плану прочитаного; переказування прочитаного.

54. Уроки позакласного читання плануються з урахуванням:

- а) кількості літератури для позакласного читання;
- б) вимог програми;
- в) етапу формування читацької самостійності та вимог програми;
- г) рівня читацької свідомості.

55. З якого класу розпочинається формування читацької самостійності молодших школярів?

- а) з 1 класу;
- б) з 2 класу;
- в) з 3 класу;
- г) з 4 класу.

56. Коли відбувається перше ознайомлення зі словами-назвами предметів?

- а) I семестр 1 класу;
- б) I семестр 2 класу;
- в) II семестр 1 класу;
- г) II семестр 2 класу.

57. Які розділові знаки вивчаються в початковій школі?

- а) крапка, знак питання, знак оклику, кома;
- б) тире, крапка, знак питання, знак оклику, кома;
- в) дві крапки, знак оклику, кома, крапка, знак питання;
- г) крапка з комою, знак оклику, кома, крапка, знак питання.

58. Пунктуаційний розбір може бути...

- а) пояснювальним, коментованим;
- б) констатувальним, попереджувальним;
- в) пояснювальним, констатувальним;
- г) пояснювальний, коментований.

59. У формуванні орфографічної пильності молодших школярів можна виділити такі рівні:

- а) фонетичний, морфемний;
- б) фонетичний, графічний;
- в) фонетичний, графічний, морфемний;
- г) фонетичний, графічний, морфемний, операційний.

60. Психологічні особливості засвоєння української мови полягають у наявності транспозиції й інтерференції.

Транспозиція – це:

- а) активізація знань, умінь і навичок;
- б) позитивний перенос знань та умінь з однієї мови в іншу;
- в) негативний перенос їх;
- г) перенос практичних навичок щодо правопису з однієї мови на іншу.

61. Інтерференція – це:

- а) накладання умінь і навичок з першої мови на другу;
- б) повторення знань, умінь і навичок;
- в) їх активізація;
- г) пасивні знання з другої мови.

62. Інтерференція виникає:

- а) коли матеріал повністю відрізняється в рідній й українській мовах;
- б) коли відрізняється частково;

- в) коли є зовсім відмінним;
- г) матеріал абсолютно відрізняється.

63. Психолінгвістичні особливості стосуються:

- а) засвоєння знань з мови;
- б) засвоєння орфографічного матеріалу;
- в) формування мовленнєвих умінь;
- г) формування вмінь комунікативного мовлення.

64. Мета прийому зіставлення:

- а) щоб ототожнити мовні явища;
- б) щоб диференціювати явища рідної й нерідної мов;
- в) щоб активізувати явища рідної й нерідної мов;
- г) для урізноманітнення навчання.

65. Засіб навчання, що дає можливість яскраво представити мовленнєву наочність за допомогою кольору, графіки, системи підкреслювань це:

- а) навчальний посібник;
- б) дидактичні ігри;
- в) підручник;
- г) комп'ютерна техніка.

66. Укажіть основні напрями роботи з розвитку дикції:

- а) проведення вокальних вправ;
- б) організація вправ для відпрацювання артикуляції голосних і приголосних звуків;
- в) організація вправ для формування почуття ритму;
- г) проведення фізкультхвилинок.

67. Укажіть головні якості голосу:

- а) сила, висота, тембр;
- б) гнучкість, дзвінкість;
- в) швидкість, носовий відтінок;
- г) хриплість, висота.

68. Що відноситься до позамовних засобів:

- а) пауза, інтонація;
- б) поза, жест, міміка;
- в) логічний наголос;
- г) дикція, голос.

69. Методи навчання вчитель визначає залежно від:

- а) власних уподобань;
- б) етапу засвоєння навчального матеріалу;
- в) рівня підготовки класу;
- г) співвідношення матеріалу рідної і української мов.

70. Зіставлення – це:

- а) метод;
- б) прийом;
- в) організуюча основа уроку;
- г) форма роботи.

71. Визначте варіант відповіді, який розкриває всі види орфографічних вправ, що використовуються в початковій школі:
- а) словникові вправи, перекази, твори;
 - б) списування, словникові вправи, диктанти;
 - в) списування, диктанти, перекази, орфографічний розбір;
 - г) диктанти, орфографічний розбір, коментоване письмо, словникові вправи.
72. Місце прийому зіставлення:
- а) на етапі повторення;
 - б) на етапі активізації знань;
 - в) на етапі пояснення нового матеріалу ;
 - г) на етапі закріплення знань, умінь і навичок.
73. Який метод серед пізнавальних є найбільш ефективним:
- а) пояснювально-ілюстративний;
 - б) евристичний;
 - в) проблемний;
 - г) бесіда.
74. Тип і навчальна мета вивчення мовного чи орфографічного матеріалу української мови визначаються:
- а) характером виучуваної теми;
 - б) ступенем збігу навчального матеріалу в рідній і нерідній мовах;
 - в) етапом опрацювання теми;
 - г) віковими можливостями учнів.
75. На відміну від уроків рідної мови транспозиції містить такі етапи:
- а) повторення;
 - б) формування вмінь;
 - в) активізації і застосування знань з рідної мови;
 - г) формування нових знань та вмінь.
76. Написання, що вимагає застосування правил орфографії, це :
- а) словникове слово;
 - б) виняток із правила;
 - в) орфографічна помилка;
 - г) орфограма.
77. У якому класі відповідно до програми початкової ланки освіти вводиться термін «прикметник»?
- а) у 1 класі;
 - б) у 2 класі;
 - в) у 3 класі;
 - г) у 4 класі.
78. З якою частиною мови діти вперше знайомляться у 4 класі?
- а) прикметник;
 - б) дієслово;
 - в) числівник;
 - г) займенник.
79. З якими граматичними категоріями прикметника знайомляться учні початкової школи?
- а) рід, число;

- б) час, відмінок, число;
- в) час, рід, відмінок;
- г) рід, число, відмінок.

80. У якому класі відповідно, до чинної програми, діти знайомляться з такою граматичною ознакою прикметника, як відмінок?

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

81. З якими службовими частинами мови учні знайомляться у 4 класі?

- а) сполучник, частка;
- б) сполучник частка;
- в) вигук, частка;
- г) вигук, прийменник.

82. У якому класі учні початкової школи знайомляться з поняттями «префікс», «суфікс»?

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

83. Які значущі частини мови вивчаються у початковій школі?

- а) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс;
- б) закінчення, основа слова, корінь;
- в) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс, інтерфікс;
- г) закінчення, основа слова, корінь, префікс, суфікс, афікс.

84. З такою граматичною категорією як «неозначена форма дієслова» діти знайомляться у...

- а) у 1 класі;
- б) у 2 класі;
- в) у 3 класі;
- г) у 4 класі.

85. Основними видами орфографічних вправ є:

- а) вправи, диктанти;
- б) перекази, списування;
- в) списування, диктанти;
- г) вправи, тести.

86. Яка класифікація видів списування подається у методичній літературі?

- а) просте, вибіркоче, творче;
- б) складне, просте, вибіркоче, творче;
- в) складне, вибіркоче, творче;
- г) вибіркоче, творче.

87. Який диктант має на меті закріпити вивчене орфографічне правило, запобігти можливим правописним помилкам учнів?

- а) пояснювальний;
- б) коментований;
- в) вільний;

г) вибірковий.

88. Який розбір має на меті пояснити правопис відмінкових закінчень іменників, прикметників, особових закінчень дієслів?

- а) орфографічний розбір;
- б) граматично-орфографічний розбір;
- в) фонетично-орфографічний;
- г) аналіз морфологічних написань.

89. Виберіть найбільш точне визначення поняття “ вправа ”:

- а) повторюване виконання дій з метою засвоєння знань і вироблення мовних та мовленнєвих умінь і навичок;
- б) невід’ємна складова частина навчання мови;
- в) завдання із підручника або іншої навчально-методичної літератури;
- г) завдання, яке виконують учні на уроці або вдома.

90. Виберіть ряд, що найбільш точно репрезентує об’єкти оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови:

- а) знання про мову і мовлення, мовні уміння і навички;
- б) графічні навички письма, оформлення письмових робіт;
- в) мовленнєві уміння і навички, орфографічні і пунктуаційні навички;
- г) знання про мову і мовлення, мовні уміння і навички, мовленнєві уміння і навички, орфографічні і пунктуаційні навички, графічні навички письма, оформлення письмових робіт.

91. Посібник для самостійної роботи учнів, що містить завдання, укладені згідно з чинною програмою та має залишені місця для записів учнів, це:

- а) зошит з друкованою основою;
- б) підручник;
- в) прописи;
- г) учнівський зошит.

92. Хто із вчених є основоположником граматичного напрямку навчання орфографії у вітчизняній методиці:

- а) Д.І. Тихомиров;
- б) К.Д. Ушинський;
- в) М.О. Корф;
- г) В.Л. Фльоров.

93. Виберіть ряд, який найбільш точно репрезентує систему вправ по вивченню речення, що використовується в початковій школі:

- а) аналітичні, на основі зразка, конструктивні, творчі;
- б) аналітичні, синтетичні, синтаксичний розбір;
- в) конструктивні, творчі, синтаксичний розбір;
- г) аналітичні, синтетичні, на основі зразка, конструктивні, творчі, синтаксичний розбір.

94. Робота над засвоєнням лексичного значення слова включає в себе опрацювання таких тем:

- а) слова з прямим і переносним значенням, багатозначні слова, омоніми, синоніми, антоніми, фразеологічні одиниці;
- б) синоніми, антоніми, омофони, омографи;
- в) слова з прямим і переносним значенням, антоніми, омографи, омофони;
- г) багатозначні слова, омоніми, антоніми, фразеологічні одиниці.

95. Виберіть визначення поняття “Єдиний мовний режим у школі”:
- а) сукупність педагогічних вимог, що стосуються спілкування учнів і вчителів на уроках;
 - б) сукупність педагогічних вимог, що ставляться до усного й писемного мовлення учнів та вчителя;
 - в) сукупність педагогічних вимог, що стосуються ведення зошитів, письмових робіт і шкільної документації;
 - г) режим для забезпечення у школі мовленнєвої культури.
96. Виберіть, якого з названих принципів не існує в українській орфографії:
- а) морфологічний;
 - б) історичний;
 - в) фонетичний;
 - г) пунктуаційний.
97. Робота над засвоєнням понять “основа речення”, “головні і другорядні члени речення” проводиться:
- а) поетапно;
 - б) паралельно;
 - в) одночасно;
 - г) взагалі в початкових класах не проводиться.
98. Під час вивчення теми «Частина мови» визначте навчальну мету уроку:
- а) формувати поняття про частини мови;
 - б) активізувати знання про частини мови, засвоєнні на уроках російської, й засвоїти термінологію;
 - в) активізувати знання про частини мови й застосувати їх на українськомовному матеріалі, засвоївши терміни;
 - г) пояснити правопис частин мови.
99. Виберіть ряд варіантів підходу, на яких базується методика опрацювання однорідних членів речення в початковій школі:
- а) логічний, інтонаційний, конструктивний;
 - б) інтонаційний, конструктивний, перелічування;
 - в) логічний, інтонаційний, структурно-синтаксичний;
 - г) логічний, структурний, синтаксичний.
100. Початкові уявлення про речення та його будову учні одержують в:
- а) добукварний період;
 - б) період навчання грамоти;
 - в) букварний період;
 - г) післябукварний період.

1.6. ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – заходи, що застосовуються з метою її інтенсифікації та підвищення активності. Здійснюється за такими напрямками: а) педагогічний (застосування форм і методів навчання, які стимулюють пізнавальні інтереси); б) психологічний (збудження психічних процесів: відчуття, сприйняття, мислення, уяви учнів з метою їхньої підготовки до активної пізнавальної роботи); в) соціально-психологічний (організація міжособистісного спілкування в навчальній групі, яка сприяє змаганню та взаємонавчанню її членів, заохочення індивідуальних досягнень з боку педагога та групи);

г) соціально-економічний (підвищення особистої соціальної та економічної зацікавленості в більш високих результатах навчальної діяльності).

АКТУАЛІЗАЦІЯ – відтворення в пам'яті системи знань (понять, положень, правил, фактів, уявлень), життєвого досвіду, засвоєних раніше способів учіння з метою наступного їх використання у пізнавальній діяльності.

АКТИВНИЙ СЛОВНИК УЧНЯ – частина словника, що використовується школярем у самостійному усному й писемному мовленні (діалогах, переказах прочитаного, творчих роботах). Розширюється за рахунок пасивного словника.

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ – логічна процедура, сутність якої полягає у розчленуванні цілісного літературного твору на компоненти. Види аналізу літературного твору: проблемно-тематичний, пообразний, художньо-естетичний, цілісний та ін.

АЛГОРИТМ У НАВЧАННІ МОВИ – перелік елементарно простих, взаємно пов'язаних операцій (кроків), послідовне виконання яких приводить до правильного розв'язання завдань певного типу. Найчастіше застосовують на уроках граматики і правопису. Найбільш популярними є алгоритми перевірки ненаголошеного голосного у корені слова (основні операції: 1) визначення в слові місця наголосу; 2) виділення літери, що позначає на письмі сумнівний ненаголошений голосний звук; 3) визначення кореня; 4) установлення наявності чергування голосних звуків; 5) перевірка ненаголошеного голосного наголосом; а також перевірка ненаголошених голосних у особових закінченнях дієслів, розпізнавання частин мови, перехідних і неперехідних дієслів тощо. Мають велике значення особливо на першому етапі вивчення правила, коли застосовувати його практично школярі тільки вчать. Високу ефективність застосування алгоритмів у процесі вивчення мови доведено експериментально. Складання алгоритмів учнями активізує їхню пізнавальну активність і розвиває мислення.

АРТИКУЛЯЦІЯ – діяльність мовленнєвого апарату, внаслідок якої утворюються звуки.

АУДІЮВАННЯ – один з чотирьох видів мовленнєвої діяльності, що полягає в одночасному сприйнятті на слух і розумінні людського мовлення і є основою спілкування. Розрізняють *репродуктивне* та *продуктивне* аудіювання. Основною ознакою репродуктивного аудіювання, на відміну від продуктивного, є повторюваність усної інформації. У школі до репродуктивного аудіювання вдаються у процесі проведення усних переказів та підготовки до творчих робіт. У природній ситуації спілкування співрозмовники вдаються до продуктивного аудіювання. Сприймати усно передавану інформацію можна глобально, докладно й критично. *Глобальне* (ознайомлювальне) аудіювання вимагає від слухача загального охоплення змісту повідомлення, вміння визначити його тему й головну думку, ділити його на смислові частини, розрізняти композиційні елементи. *Докладне* аудіювання передбачає найповніше сприйняття змісту повідомлюваного. *Критичне* аудіювання вимагає оцінки сприйнятих тверджень.

БАЙКА – це коротке, переважно віршоване, алегоричне оповідання, в якому закладено дидактичний зміст. Один з різновидів ліро-епічного жанру.

БЕСІДА – це організована цілеспрямована розмова учителя з дітьми на певну тему, яка складається із запитань і відповідей.

БУДОВА СЛОВА – (морфеміка) це розділ науки про мову, який вивчає значущі частини (морфемний склад) слова, значення морфем, їх роль і місце в слові.

БУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ – це основний період навчання української мови першокласників, під час якого формуються уміння читати й писати.

ВЕРБАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ – процес передавання інформації за допомогою мови.

ВИСЛОВЛЮВАННЯ – акт комунікації; одиниця повідомлення, що має смислову цілісність і може бути сприйнята адресатом мовлення. У процесі навчання мови робота над висловлюванням проводиться у формі складання речень; відповідей на питання вчителя; розгорнутих відповідей за змістом вивченого; творчих робіт; доповідей тощо.

ВІРШ – рядок ритмізованого тексту; окремий твір; форма буття поезії; ритмічно організована художня мова.

ВНУТРІШНЄ МОВЛЕННЯ – це мовлення в думках, яке відбувається без участі органів мовлення; воно уривчасте, позбавлене чітких граматичних форм.

ГОВОРІННЯ – один з чотирьох видів мовленнєвої діяльності, що полягає у перекодуванні думки в звукові сигнали, переведенні внутрішнього мовлення у зовнішнє (акустичне). Ситуативно вмотивований і ситуативно зумовлений процес. Ситуація спілкування спричиняє мотив (мету): виникає потреба щось з'ясувати, необхідність щось повідомити, до чогось спонукати. Результат говоріння – усне висловлювання.

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ – підмет і присудок, що утворюють граматичну основу (предикативний центр).

ГРАМАТИКА – сукупність закономірностей будь-якої мови, що регулюють правильність уживання значущих мовних відрізків (слів, словосполучень, речень); розділ мовознавства, що вивчає граматичну будову мови.

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ – це найзагальніше поняття, що об'єднує ряд співвідносних граматичних значень і виражене в певній системі співвідносних граматичних форм. Наприклад, граматична категорія часу, роду, числа, відмінка.

ГРАМАТИЧНА ОСНОВА РЕЧЕННЯ – головна частина речення, яка складається з підмета і присудка (чи тільки з одного компонента).

ГРАМАТИЧНА ПАУЗА – пауза, визначена розділовими знаками.

ГРАМАТИЧНА ПОМИЛКА – це помилка в структурі мовної одиниці: в слові, словосполученні або реченні; це порушення будь-якої граматичної норми – морфологічної, синтаксичної.

ГРАМАТИЧНА ФОРМА СЛОВА – це засіб вираження граматичного значення, показник граматичних значень. Найчастіше виражає одне граматичне значення або й кілька якесь морфема, найчастіше закінчення.

ГРАМАТИЧНЕ ВМІННЯ – це здатність здійснювати граматичні дії у змінених умовах. Вони базуються на перенесенні, сполучуваності та виборі і передбачають наявність граматичних знань, тобто знань граматичних парадигм у мові та граматичних значень кожної окремої граматичної форми, а також граматичної синонімії в межах слова, словосполучення та на синтаксичному рівні.

ГРАМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ – це таке абстраговане поняття, яке оформляє лексичне значення слова й виражає різні його відношення за допомогою граматичної форми. Граматичні значення внаслідок зіставлення, протиставлення, взаємовідношення, якщо вони однорідні, становлять єдність своїх складників та утворюють граматичну категорію.

ГРАМАТИЧНЕ ПОНЯТТЯ – найвищий ступінь абстрактного позначення граматичних категорій.

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ МОВИ – організація навчальної діяльності школярів одного класу на основі їх об'єднання в групи за інтересами, рівнем готовності до виконання певних видів роботи тощо. Кожна група одержує завдання різного рівня складності. Дає можливість забезпечити умови для розвитку учнів кожної групи. Не суперечить застосуванню визначених чинними програмами єдиних вимог до знань, умінь і навичок школярів.

ДИКЦІЯ – манера вимовляння звуків і слів.

ДІАЛОГ – вид мовлення (найчастіше усного), для якого характерні почергові висловлювання двох або кількох співрозмовників.

ДОБУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ – це підготовчий період до навчання читання й письма, основними завданнями якого є адаптація до навчальної діяльності першокласників, розвиток зв'язного мовлення та фонематичного слуху учнів, підготовка руки для письма.

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ – це члени речення, що доповнюють, уточнюють, конкретизують, пояснюють головні члени речення (додаток, обставина, означення).

ЗАГАДКА – це короткий твір, в основі якого лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього.

ЗВ'ЯЗНЕ ВИСЛОВЛЮВАННЯ – це сукупність взаємопов'язаних самостійних речень, об'єднаних спільним предметом мовлення (темою) і головною думкою за допомогою мовних (лексичних, граматичних і інтонаційних) засобів, що виражає закінчену думку.

ЗОВНІШНЄ МОВЛЕННЯ – це мовлення для інших, мовлення, яке розраховане на сприймання слухачами.

ІНТОНАЦІЯ – ритмо - мелодійний малюнок мовлення, основою якого є чергування підвищення та пониження тону голосу.

ІСТОРИКО-ТРАДИЦІЙНИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФІЇ – це принцип орфографії, який полягає в тому, що зберігаються такі написання, які в сучасній мові втратили свою вмотивованість.

КАЗКА – один із основних жанрів народної творчості, епічний, розповідний, сюжетний художній твір усного походження про вигадані та фантастичні події.

КОМПЕТЕНТНІСТЬ – спроможність вирішувати проблеми, які виникають у житті, засобами навчального предмету: а) розпізнавати з-поміж проблем, що виникають, такі, що можуть бути вирішені засобами даного предмету; б) формулювати й вирішувати такі проблеми із застосуванням предметних знань і вмінь; в) аналізувати застосовані методи рішення; г) інтерпретувати одержані результати, формулювати остаточні результати вирішення поставленої проблеми.

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ – це дотримання сталих мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, невимушене, цілеспрямоване, майстерне вживання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування.

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ – поєднання комунікативної установки, знань з етики й психології спілкування та вміння застосовувати ці знання на практиці.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ – розділ мовознавства, що вивчає лексику (словниковий склад мови).

ЛЕКСИЧНІ УМІННЯ – це уміння застосовувати на практиці знання про словникову систему мови, що охоплює діяльність учнів, пов'язану з розпізнаванням та вживанням цих явищ.

ЛІНГВОДИДАКТИКА – теорія навчання мови; досліджує питання змісту навчального курсу мови на основі лінгвістичних досліджень, труднощі засвоєння мовного матеріалу, причини виникнення таких труднощів і шляхи їх подолання, визначає принципи, методи і прийоми навчання мови. Стосовно вивчення української мови у російськомовному середовищі досліджує характер білінгвальних явищ, впливу інтерференції і на цій основі вибудовує методичні рекомендації.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ГРАМОТИ – це розділ навчання української мови, що передбачає формування в учнів елементарних навичок читання і письма. Для шестирічних першокласників він триває протягом цілого навчального року, що пов'язано з їхніми психологічними, фізичними й фізіологічними особливостями.

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ – це педагогічна наука, предметом дослідження якої є процес оволодіння українською мовою в умовах навчання дітей у початковій школі.

МІРКУВАННЯ – це функціональний тип тексту, основна мета якого – виклад, роз'яснення, підтвердження якої-небудь думки.

МОВА – це система фонетичних, лексичних, граматичних одиниць, що використовуються для вираження життєвих реалій у мовленні.

МОВЛЕННЄВА КОМПЕТЕНЦІЯ УЧНІВ – це вміння сприймати й розуміти думки інших та планувати й створювати власні висловлювання.

МОВЛЕННЄВИЙ АБО ФОНЕМАТИЧНИЙ СЛУХ – це здатність розрізняти звуковий склад мовлення і синтезувати значення при сприйманні мовлення.

МОВЛЕННЯ – це своєрідна форма пізнання людиною предметів, явищ дійсності та засіб спілкування людей між собою; практичне застосування потенційних можливостей мови як системи знаків у процесі мовленнєвої діяльності, яка може втілюватись у писемній та усній формах.

МОВНИЙ АНАЛІЗ – це сукупність прийомів, систематично застосовуваних при вивченні всіх мовних рівнів: фонетики, лексики, словотвору, морфології, синтаксису, стилістики – з метою виявлення структури, типів мовних одиниць, їх форм і способів утворення, доцільності їх використання в тексті.

МОВНИЙ МАТЕРІАЛ – це фонетичні та лексико-граматичні явища, побудовані відповідно до норм даної мови і поєднані одне з одним у процесі утворення висловлювань та повідомлень.

МОВНІ НАВИЧКИ – автоматизовані вміння, що формуються внаслідок тривалого вправлення. Належать до інтелектуальних, проте їхня особливість полягає в тому, що, з огляду на безперервний контроль свідомості над мовленням, а також нестримний потяг більшості мовців до мовної творчості, вони ніколи не досягають абсолютної автоматизації (автоматизуються лише окремі елементи дій).

МОНОЛОГ – висловлювання однієї особи, здебільшого значне за обсягом, що має тему, головну думку, певну композиційну структуру. Вимагає від автора певного рівня підготовленості, вольових зусиль, необхідних для складання плану висловлювання, добору адекватних задумові мовних засобів тощо. У шкільній практиці робота над формуванням умінь і навичок складання монологу виявляється в роботі над різними видами переказів та творів.

МОРФЕМА – найменша частина слова, що має певне значення.

МОРФЕМНА БУДОВА СЛОВА – це закономірна єдність взаємопов'язаних складових частин, розташованих у певній послідовності відповідно до їх ролі в організації слова як цілісної одиниці лексичного і граматичного рівнів мови.

МОРФЕМНЕ КОНСТРУЮВАННЯ – це засіб формування в учнів уміння аналізувати структуру похідного слова і добирати слова відповідно до зазначеної будови.

МОРФЕМНИЙ АНАЛІЗ – це поділ слова на морфеми безвідносно до того, в який спосіб і за допомогою яких словотворчих засобів виникло аналізоване слово.

МОРФОЛОГІЧНИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФІЇ – це такий принцип орфографії, що регламентує однакове написання однієї й тієї самої морфеми в різних словах незалежно від її вимови в тій чи іншій позиції.

МОРФОЛОГІЯ – це розділ граматики, в якому вивчаються будова та розряди слів (частини мови), граматичні категорії і систему словозміни їх.

НАВЧАННЯ ПИСЬМА – це складна частина навчання грамоти, під час якої поряд з графічними та каліграфічними навичками діти набувають також навичок орфографії.

ОЗНАКИ СЛОВА – вільна відтворюваність, повторення, один наголос, звукова єдність, значення (лексичне, граматичне).

ОЛІМПІАДА – одна з організаційних форм позакласної й позашкільної роботи з навчального предмета, мета якої – виявлення й розвиток пізнавальних інтересів і здібностей школярів. Складається з кількох турів виконання учнями завдань підвищеної складності. Забезпечує масове охоплення учасників, виявляє їхню ерудицію, кмітливість, спонукає до творчості й самоосвіти.

ОПИС – це функціональний тип тексту, основна мета якого – опис предмета або об'єкту із перерахуванням ознак, властивостей, якостей, характерних для описуваного явища.

ОПОВІДАННЯ – невеликий прозовий твір, сюжет якого заснований на певному епізоді з життя одного персонажа (іноді кількох).

ОРФОГРАМА – це правильне написання слова за відповідним правилом або за традицією, яке обирається з кількох можливих. Орфограма є однією з основних одиниць орфографії, що забезпечуються її теоретичним і практичним вивченням.

ОРФОГРАФІЯ – це система однакових написань, яку використовують у писемному мовленні; розділ мовознавства, який вивчає систему правил, що забезпечують однакові написання.

ОРФОГРАФІЧНА ГРАМОТНІСТЬ – це вміння правильно вживати графічні засоби (букви, дефіс, пропуск, контакт) для відтворення усного мовлення на письмі відповідно до прийнятих правил правопису.

ОРФОГРАФІЧНА ДІЯ – це звернення до правила у разі усвідомлення факту наявності орфограми в слові.

ОРФОГРАФІЧНА НАВИЧКА – це автоматизована дія, пов'язана із застосуванням засвоєних правописних правил.

ОРФОГРАФІЧНА ПИЛЬНІСТЬ – передбачає виявлення орфограм і пунктограм, а також визначення їх типу.

ОРФОГРАФІЧНА ПОМИЛКА – це неправильне написання слова.

ОРФОГРАФІЧНЕ ПРАВИЛО – це певне узагальнення, що стосується написання ряду слів, для яких є характерною одна й та сама фонетична або граматична закономірність.

ОРФОГРАФІЧНИЙ РОЗБІР – розбір, що полягає у визначенні орфограми і пояснення правила написання слова, його частини, літери тощо.

ОРФОГРАФІЧНІ ВПРАВИ – це види навчальної діяльності, виконання яких вимагає від школярів активного використання правописних правил. Види орфографічних вправ: диктант, орфографічне списування, орфографічний аналіз та ін.

ПЕРЕКАЗ – традиційний для школи вид навчальної роботи з розвитку зв'язного мовлення, що полягає в усному або письмовому відтворенні тексту-зразка (вихідного тексту). Сприяє розумінню логіки й композиції тексту, збагаченню та активізації словникового запасу, упорядкуванню граматичного ладу мовлення, а також формуванню вміння відтворювати й поєднувати різні типи мовлення (розповідь, опис, роздум), передавати стильові особливості тексту. Якнайбільше відповідає сучасним вимогам, оскільки дає можливість організувати навчання видів мовленнєвої діяльності: школярі сприймають текст (аудіювання або читання), відтворюють сприйняте (говоріння або говоріння й письмо). За умови даного учням граматичного завдання може сприяти усвідомленому використанню школярами певних граматичних засобів мови. Завжди має виховний потенціал. Види переказу: за метою проведення: навчальні та контрольні; за повнотою передання змісту та мовних засобів: детальні (докладні), стислі, вибіркові, з творчим завданням.

ПИСЬМО – вид мовленнєвої діяльності, що виконує функцію передачі мови в текстовому вигляді за допомогою набору знаків або символів.

ПІСЛЯБУКВАРНИЙ ПЕРІОД НАВЧАННЯ ГРАМОТИ – це період систематизування знань, умінь і навичок з читання й письма, одержаних першокласниками в добукварний і букварний періоди, що забезпечує плавний перехід до навчання рідної мови в 2 класі за підручниками «Читанка» та «Українська мова».

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ПОМИЛОК – досягнення автоматизації мовних умінь (вироблення правописних навичок) на основі багаторазового закріплення знань орфографії та граматики. Порядок попередження помилок такий: 1) розподіл уваги в процесі письма між сприйняттям змісту і контролем за формою записуваного; 2) формування навичок випереджувальної перевірки: визначення слів із «важкими» орфограмами та речень із «важкими» пунктограмами ще до їх написання; 3) формування навичок орфографічного та пунктуаційного коментування, а також самоперевірки записуваного у темпі письма; 4) вироблення і тренування орфографічної пильності; 5) тренування у доборі слів із певними орфограмами та речень із певними пунктограмами; 6) вироблення звички користування словниками та довідниками.

ПОШУКОВІ (ЕВРИСТИЧНІ) МЕТОДИ НАВЧАННЯ – методи, які забезпечують максимальну пізнавальну активність учнів, що спирається на розвинутий пізнавальний інтерес.

Відповідно до типології І.Я. Лернера і М.М. Скаткіна, до цієї групи належать такі методи: *частково-пошуковий, метод проблемного навчання та дослідницький*. До застосування названих методів схильні сучасні *інноваційні методики*. Пошукова діяльність учнів є перехідною ланкою до творчості.

ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МЕТОД – метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ діяльності, роблять висновки, пізнають закономірності.

ПРАВИЛА МОВНИ 1. Положення, що виражають певну закономірність мови у граматиці, фонетиці, словотворі тощо. 2. Припис, інструкція для виконання певної дії, перелік послідовності операцій, з яких ця дія складається в орфографії, орфоєпії, каліграфії тощо.

ПРИСЛІВ'Я – короткий влучний, часто заримований народний вислів повчального змісту.

ПРИКАЗКА – це образний вислів чи мовний зворот, який влучно характеризує людину, її вчинки, явища життя.

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ – один із типів розвивального навчання, навчально-виховна система (інколи визначається як *метод навчання*), суттю якої є пошукова діяльність учнів, яка починається з формулювання *проблемних запитань* (саме вони допомагають учням визначити суть *проблемного завдання*; у проблемному запитанні завжди є прихована суперечність) і створення *проблемних ситуацій* (ситуацій, що породжують задачу, розв'язання якої спонукає школярів до активного мислення, для вирішення якої необхідно знайти й застосувати нові знання чи способи дій). Такі проблемні завдання бувають закладені в навчальних програмах, підручниках і проблемному викладі знань учителем, а також виникають у самостійній роботі учнів. Проблема ситуація – не просто складна ситуація, що виникає внаслідок недостатнього рівня знань учнів; вона передбачає зацікавленість школярів, виникнення потреби в її розв'язанні і обов'язково творчого внеску. У процесі розв'язання проблеми школярі засвоюють досвід творчої діяльності. Проте рівень знань, умінь і навичок учнів повинен бути достатнім, щоб почати пошук способу виконання проблемного завдання. Розв'язання проблемного завдання має бути обґрунтоване, підтверджене доказами. Істотною ознакою проблемного навчання є зближення психології мислення людини з психологією навчання.

РЕЧЕННЯ – це осмислене, граматично та інтонаційно оформлене сполучення слів або окреме слово, що виражає відносно закінчену думку.

РОЗВИВАТИ МОВЛЕННЯ – означає вчити школярів правильно й доцільно, відповідно до норм літературної вимови користуватися всім арсеналом мовних засобів у процесі побудови зв'язних висловлювань.

РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ – провідний напрям навчання мови у початкових класах, що охоплює всі сторони мовленнєвої діяльності учнів. Програмою передбачається набуття учнями елементарних знань про мовлення: усне і писемне, діалогічне і монологічне; про особливості висловлювань, обумовлені їх комунікативними завданнями, ситуацією спілкування.

РОЗПОВІДЬ – це функціональний тип тексту, в якому послідовно повідомляється про певні події. Зміст розповіді складається з трьох частин: зачину, основної частини та кінцівки.

САМОСТІЙНІ ЧАСТИНИ МОВИ – частини мови, що мають лексичне значення і виконують функцію членів речення (іменник, дієслово, прикметник, прислівник, числівник, займенник, слова категорії стану).

СИНТАКСИС – розділ граматики, який вивчає способи поєднання й розміщення слів у мові; будова речення й словосполучення і способи поєднання слів у реченні й словосполученні, властиві тій чи іншій мові, певному авторові, твору.

СИНТАКСИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК – формальний зв'язок між компонентами синтаксичної одиниці (словосполучення, простого речення, складного речення), виражений відповідними мовними засобами.

СИНТАКСИЧНИЙ РОЗБІР – розбір, покликаний виробити вміння аналізувати структуру речення, розкривати характер синтаксичних зв'язків слів у словосполученні й реченні та синтаксичних відношень, що сприяє розвитку зв'язного мовлення учнів.

СКОРОМОВКА – жанр як фольклорного, так і літературного походження: дотепна гра спеціально скомпонованих важковимовних слів і звуків, що створюють труднощі для швидкої й виразної вимови слів. Зазвичай має форму ритмізованої прози, іноді римованої.

СЛОВНИКОВИЙ ЗАПАС – це набір слів, яким володіє людина. Словниковий запас, як правило, зростає та примножується з віком і слугує як практичний і фундаментальний інструмент для спілкування та здобування знань.

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ – синтаксична одиниця, що утворюється поєднанням двох або більше повнозначних слів на основі підрядного зв'язку – узгодження, керування або прилягання.

СЛОВОТВІР (також деривація) – розділ мовознавчої науки, що вивчає структуру слів і способи їх творення.

СЛОВОТВІРНИЙ АНАЛІЗ – це встановлення способу словотворення аналізованого слова, тобто визначення твірної основи та словотворчих афіксів.

СЛОВОТВОРЕННЯ – процес або результат творення нових слів, званих похідними, на базі однокореневих слів або словосполук за допомогою прийнятих в даній мові формальних способів.

СЛУЖБОВІ СЛОВА – незмінювані частини мови. До них належать прийменники, сполучники і частки. На відміну від повнозначних слів, їм не властива номінативна функція, тобто вони не виступають назвами предметів, дій, ознак, кількості, а тому на питання не відповідають і членами речення не виступають.

СМИСЛОВИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФІЇ – це принцип, який визначає написання подібних слів, що мають смислові відмінності.

СПІЛЬНОКОРЕНЕВІ СЛОВА – слова, що мають спільний (однаковий) корінь.

СПІЛКУВАННЯ – соціальна форма взаємодії між людьми, опосередкована обміном думками, почуттями, ідеями, переживаннями.

ТЕКСТ – це змістова, структурно-граматична єдність речень, що виражають завершену думку.

ТЕМБР – забарвлення звука, що дає можливість розрізнити звуки однієї висоти у звучанні голосів.

ТЕМП мовлення, читання – швидкість вимовляння/читання; у школі вимірюється кількістю слів за хвилину.

ФОНЕТИКА – це розділ мовознавства, в якому вивчають звуковий склад мови.

ФОНЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФІЇ – це принцип орфографії, який полягає в тому, що слова пишуть так, як вимовляють.

ФУНКЦІОНАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД – це такий спосіб навчання мови, за яким відбувається вибір із системи мовних засобів функціонально взаємозалежних форм, використання їх у конкретній ситуації спілкування.

ЧАСТИНИ МОВИ – це основні лексико-граматичні розряди (категорії, класи, групи) слів; це великі за обсягом класи слів, об'єднаних спільністю загального граматичного значення і його формальних показників.

ЧИТАННЯ – один з найважливіших видів мовленнєвої діяльності, тісно пов'язаний як з вимовою, так і з розумінням мови; це зорове сприйняття і розуміння написаного чи надрукованого.

ЧИТАННЯ В ОСОБАХ – це один із результативних способів навчання виразного читання, що полягає в читанні реплік дійових осіб заздалегідь визначених учнями з передачею інтонації, індивідуальних особливостей, характеру, настроїв персонажів. Сприяє формуванню вмінь розпізнавати слова автора та дійових осіб.

ЧИТАННЯ ВГОЛОС – це усне озвучене читання, що сприяє розвитку навичок вимови, дає змогу контролювати процес читання, при цьому забезпечується одночасне навчання класу.

ЧИТАННЯ ВИБІРКОВЕ – це читання, при якому, охоплюючи текст загалом, учень звертає увагу лише на потрібні йому мікротеми тексту. Воно застосовується в ході роботи над текстом під час переказу, коли повторно зачитуються тільки потрібні для відтворення певних частин сюжету уривки.

ЧИТАННЯ ВИРАЗНЕ – це таке читання, при якому читець дотримується пауз, логічних наголосів, варіює пришвидшеним чи уповільненим темпом, пониженням чи підвищенням голосу при проказуванні слів або речень відповідно до змісту твору.

ЧИТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНЕ – це форма читання, яка дозволяє здійснювати роботу з окремим учнем, навчати і контролювати його успіхи.

ЧИТАННЯ КЛАСНЕ – вид роботи, який здійснюється на уроках вивчення грамоти та читання в початковій школі.

ЧИТАННЯ ЛАНЦЮЖКОВЕ – це ефективна форма активізації учнівської діяльності в класі, засіб контролю за вже вивченим; практичний прийом удосконалення навичок мовчазного й виразного читання, що полягає у слідкуванні по тексту всіма учнями за читанням вголос одного учня. Учні читають вголос по черзі, міняючись за сигналом учителя.

ЧИТАННЯ НЕСАМОСТІЙНЕ – полягає в тому, що вчитель допомагає учневі, прочитує або слідкує за правильністю читання, він забезпечує сприйняття тексту, націлює дитину на слухання і читання тексту.

ЧИТАННЯ ПОЗАКЛАСНЕ – складова частина шкільного предмета «читання», що полягає у розгляданні та обговоренні кола літературних творів, призначених для дітей певного віку, які рекомендуються вчителем для самостійного читання учнями.

ЧИТАННЯ ПРАВИЛЬНЕ – це читання, яке відповідає таким критеріям, як безпомилковість, відтворення звукового наповнення прочитуваного, ритмічність (плавність) читання, дотримання орфоепічних норм.

ЧИТАННЯ САМОСТІЙНЕ – це індивідуальне читання дитиною самостійно обраних книжок без допомоги вчителя або іншого кваліфікованого читача.

ЧИТАННЯ СВІДОМЕ – це уміння читати з ясним розумінням змісту тексту, описаних подій, зв'язку між ними й умінням оцінити вчинки дійових осіб.

ЧИТАННЯ ХОРОВЕ – це форма читання, що полягає в читанні тексту вголос усіма учнями класу. Допомагає вчителю вирівняти уміння й навички читання всіх учнів чи "підтягти" окремих з них до рівня інших.

ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ – це слова або лексичні словосполучення, пов'язані синтаксичними й морфологічними відношеннями. Членами речення є тільки повнозначні слова, до яких можна поставити питання.

РОЗДІЛ 2. ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «МЕТОДИКА НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ»

2.1. ТЕМАТИЧНА САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема 1. Из истории развития методики обучения русскому языку как второму в школах Украины

Методические рекомендации: в данной теме рассматриваются периоды истории развития методики обучения русскому языку как второму на начальном этапе образования. Более полному ознакомлению с темой будет способствовать самостоятельное изучение первоисточников.

Базовая терминология по теме: история методики обучения русскому языку, прямой (натуральный) метод обучения, сравнительный метод обучения, начальные классы, методика обучения второму (неродному) языку.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Вклад Л.А. Булаховского в развитие методики изучения двух близкородственных языков – украинского и русского.
2. Методические взгляды А.П. Феокистова.
3. Актуальные проблемы методики изучения русского языка во второй половине XX в.
5. Основные тенденции развития методики русского языка как второго в начальных классах на современном этапе (А.М. Беляев, Н.С. Вашуленко, И.Ф. Величковская, А.П. Коваль, И.Ф. Гудзик, И.Н. Лапшина и др.).

Задания для самостоятельной работы

1. Дайте определение понятию «прямой (натуральный) метод обучения» (см. источник №3, С.15).
2. Ознакомьтесь с библиографической картотекой изданий по методике обучения русскому языку библиотеки вашего учебного заведения. Результаты своей работы представьте в виде обзора литературы.
4. Сделайте аннотацию к одному источнику из сделанного вами обзора литературы.

Вопросы для самоконтроля

1. Назовите этапы становления методики русского языка как науки.
2. Раскройте роль деятельности известных вам ученых-методистов в развитии методики обучения русскому языку как второму.
3. Охарактеризуйте актуальные проблемы методики русского языка как второго в начальных классах на современном этапе.

Литература

1. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988. – С. 75- 76.
2. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах / М.Р. Львов, В.Г. Горецкий, О.В. Сосновая. – М.: Академия, 2000. – С. 21-29.
3. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.

4. Пашковская Н.А. Лингводидактические основы обучения русскому языку/ Н.А. Пашковская. – К.: Радянська школа, 1990.– С.7– 16.
5. Пашковская Н.А. Особенности преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения/ Н.А. Пашковская. – К.: Радянська школа, 1979. – С. 3-17.

Тема 2. Учебник как основное средство обучения русскому языку

Методические рекомендации: данная тема представляет учебник как основное средство обучения русскому языку для начальных классов. В процессе анализа учебника необходимо учитывать соответствие его содержания с программой (с какого класса началось обучение русскому языку) и опираться на предложенную схему.

Базовая терминология по теме: средства обучения (основные, неосновные), учебно-методический комплекс, учебник русского языка, учебное пособие, функции учебника и пособий, требования, предъявляемые к учебнику.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Состав учебно-методического комплекса (УМК) по русскому языку.
2. Учебник – центральный компонент комплекса: функции, структура, содержание.
3. Требования к учебнику русского языка для начальных классов.

Задания для самостоятельной работы

1. На основе имеющейся в библиотеке литературы и данных университетского систематического каталога составьте картотеку источников, которые входят в учебно-методический комплекс по русскому языку (второй язык).
2. Проаннотируйте два заинтересовавших вас источника.
4. По приведенной ниже схеме проанализируйте один из учебников по русскому языку (1-4 класс) для школы с украинским языком обучения (под редакцией Гудзик И.П. или Анисимовой В.А., других авторов).

Схема анализа учебника

1. Автор, название, год издания. Рекомендован ли учебник Министерством образования и науки Украины?
2. Композиция учебника (пособие состоит из разделов, глав, параграфов).
3. Содержание отдельных пунктов учебника:
 - а) соответствие по содержанию и объему учебного материала действующей программе по русскому языку;
 - б) соответствует ли содержание заданий целям воспитания учащихся?
4. Анализ заданий и упражнений учебника:
 - а) теоретический материал представлен доступно и обеспечивает понимание младших школьников;
 - б) достаточно ли заданий и упражнений для закрепления теоретического материала и самостоятельной работы;
 - в) расположены ли они с нарастанием трудности их выполнения;
 - г) задания имеют речевую направленность;
 - д) ставятся ли автором вопросы для самоконтроля?
5. Доступным ли языком излагается содержание учебного материала; его убедительность; красочность; простота и т.п. Приведите примеры.
6. Как иллюстрирован учебник (рисунки, схемы, модели предложений и слов), качество и правильность расположения иллюстраций?
7. Есть ли материал для внеклассной работы?
8. Реализованы ли в учебнике межпредметные связи, в частности, с украинским языком? Приведите примеры.

9. Каковы методические отличия учебника от учебников других авторов?
10. Ваше мнение об учебнике.

Вопросы для самоконтроля

1. Назовите основные средства обучения русскому языку.
2. Дайте определение понятию «учебно-методический комплекс».
3. Охарактеризуйте функции учебника и пособий, дополняющих учебник.
4. Перечислите требования, предъявляемые к учебнику.

Литература

1. Баранов М.Т. Методика преподавания русского языка / М.Т. Баранов, Т.А. Ладыженская, М.Р. Львов и др./ Под ред. М.Т.Баранова. – М.: Просвещение, 1990. – С. 84– 97.
2. Вашуленко М.С. Навчання у 1 класі/ М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко, О.Ю. Прищеп та ін. – К.: Радянська школа, 1991. – С. 341 – 347.
3. Кодлюк Я. Підручник для початкової школи: психолого-педагогічні основи побудови/ Я. Кодлюк// Початкова школа. – 2003. – № 10. – С. 39 – 40.
4. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах/ М.Р.Львов, В.Г. Горецкий, О.В. Сосновская. – М.: Академия, 2000. – С. 220– 226.
5. Львов М.Р. Методика обучения русскому языку в начальных классах/ М.Р. Львов, Т.Г. Рамзаева, Н.Н. Светловская. – М.: Просвещение, 1987. – С. 301–305.
6. Методика начального обучения русскому языку в национальной школе / Под ред. И.В. Баранникова, А.И. Грекул. – Л.: Просвещение. – С. 13-15.
7. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.

Тема 3. Особенности обучения в период устного практического курса

Методические рекомендации: для подготовки следует проанализировать пути расширения словарного запаса учащихся, а также развития умений и навыков слушания-понимания русской речи. Целесообразно повторить соответствующие сведения, полученные во время изучения курса «Методика обучения украинскому языку».

Базовая терминология по теме: устный практический курс изучения русского языка, произносительный навык, лексический навык, грамматический навык, слушание-понимание речи, материал для слушания.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Цели, задачи и содержание устного практического курса в условиях украинско-русского двуязычия.
2. Развитие навыков устной речи.
3. Развитие аудиативных умений младших школьников.
4. Структура и особенности уроков устного практического курса.

Задания для самостоятельной работы

1. Объясните, почему обучение русскому языку как второму целесообразно начинать с предварительного устного практического курса.
2. Проанализируйте содержание раздела «Аудирование» речевой линии программы по русскому языку для 1-го класса школ с украинским языком обучения (авторы Гудзик И.П., Лапшина И.Н. и др.).
3. Подберите текст для слушания ученикам первого класса.
4. Разработайте три задания для проверки понимания прослушанного текста.

5. Составьте конспект урока для 1 класса по русскому языку (устный практический курс), используя данные справочного материала.

Справочный материал к вопросу

«Структура и особенности уроков устного практического курса»

Задача уроков устного практического курса – сформировать у учащихся определенный словарный запас и начальные умения говорения и понимания русской речи. В методике считается, что проведение уроков речевого курса – дела довольно трудное. Это подтверждает и практика обучения второму языку. При этом данные трудности возникают не столько у учеников, а у учителя. Первая причина заключается в том, что речевое умение – сложное. В его структуру входит ряд простых (частично речевых) умений: умение слушать и понимать речь, умение говорить, грамматические умения, а также знание надлежащего минимума русских слов – строительного материала речи. Формирование каждого из них и развитие коммуникативных умений должны составлять содержание работы на уроке русского языка. Вторая причина состоит в том, что учитель не всегда понимает весь комплекс заданий, связанных с формированием речевых умений, и третья – он недостаточно владеет методикой их формирования.

Особенностью урока устного практического курса в первом классе является то, что в нем иногда трудно выделить отдельные структурные компоненты. Объяснение нового материала одновременно охватывает и элементы усвоения. Так, если учитель объясняет значение новых слов, он проговаривает и слова-названия предметов, характеристик или действий, которые демонстрирует, а ученики, имитируя, повторяют хором. Одновременно содержание урока – это комплекс заданий, которые должны быть решены на протяжении урока. Из структуры урока выпадает такой компонент, как домашние задания, поскольку они в этот период не задаются. Первое место занимают такие компоненты урока, как контроль, повторение и активизация усвоенных знаний и умений. Этому интегрированному этапу отводится не менее 15-20 мин. в начале каждого урока, иначе знания и умения, которые только начали формироваться, нивелируются под влиянием родного языка.

Формы и методы активизации знаний могут быть самыми разнообразными. Но все они должны стимулировать интерес к урокам русского языка, обеспечивать конечный результат – речевое общение.

Как отдельный структурный компонент урока можно выделить заключительный этап обобщения и систематизации полученных знаний, умений и навыков. На этом этапе учитель обобщает знания детей и проверяет качество овладения умениями (произношения звуков, слов, грамматических форм, усвоения значения русских слов, грамматических конструкций), демонстрируя отдельные рисунки, ставя определенные вопросы (Слова какой темы вы усвоили? Какой звук русского языка научились выговаривать? и т. п.)

Таким образом, урок устного практического курса в первом классе должен состоять из трех основных структурных компонентов:

1. Проверка и активизация знаний и начальных речевых умений.
2. Формирование (коррекция) новых знаний и начальных умений и навыков аудирования и говорения на русском языке.
3. Итог урока (обобщение) с элементами контроля.

(По О.Н. Хорошковой)

Вопросы для самоконтроля

1. Охарактеризуйте цель и задачи устного практического курса изучения русского языка.
2. Какие навыки формируются в период устного практического курса? Охарактеризуйте их.
3. Какие задания используются в процессе формирования умений и навыков слушать-понимать русскую речь?

4. Каковы требования предъявляются к материалу для слушания в период устного практического курса?
5. Каковы особенности уроков устного практического курса.
6. В чем заключаются трудности в проведении уроков устного практического курса?
7. Какова структура уроков устного практического курса?

Литература

1. Вашуленко М.С. Навчання в 1 класі/ М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко, О.Ю. Прищеп. та ін. – К.: Радянська школа, 1991. – С. 335– 339, 375 – 378.
2. Гудзик И.Ф. Изучение русского языка в 1 классе школ с украинским языком обучения/ И.Ф. Гудзик, И.А. Устименко. – К.: Радянська школа, 1984. – С. 3, 22– 25.
3. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения/ А.П. Коваль. - К.: Вища школа, 1989. – С. 17– 24.
4. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.
5. Русский язык // Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – С. 432.

Тема 4. Развитие диалогической и монологической речи учащихся

Методические рекомендации: данная тема раскрывает особенности формирования умений диалогической и монологической речи при помощи создания речевых ситуаций. Необходимо помнить, что важным условием успешной работы по формированию речевых умений является создание речевых ситуаций. Разработка системы таких ситуаций – это дело творчества учителя. При составлении вопросов помните, что: а) не следует начинать со слишком широких вопросов (Что вы видите на рисунке?); б) вопросы должны быть построены так, чтобы они содержали словоформы, словосочетания, необходимые для ответа учащихся.

Базовая терминология по теме: диалог, монолог, связное высказывание, текст, речевая ситуация, информема.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Развитие диалогической речи.
2. Обучение связному высказыванию (монологической речи).

Задания для самостоятельной работы

1. Приведите пример учебной речевой ситуации.
2. Подготовьте серию сюжетных картинок для составления по ним диалогов младшими школьниками.
3. Разработайте тематику речевых ситуаций (например «В библиотеке», «Товарищ заболел» и т.д.).

Вопросы для самоконтроля

1. Охарактеризуйте приемы работы по развитию навыков диалогической и монологической речи.
2. Назовите требования к связным высказываниям учащихся младшей школы.
3. Перечислите этапы работы над связным высказыванием.
4. Каковы условия успешной работы по формированию умений говорить по-русски?
5. Дайте определение понятию «речевая ситуация». Какие существуют виды речевых ситуаций?

Литература

1. Вашуленко М.С. Навчання у 1 класі/ М.С. Вашуленко, Н.Ф. Скрипченко, О.Ю. Прищеп та ін. – К.: Радянська школа, 1991. – С. 388– 395.
2. Гудзик И.Ф. Изучение русского языка во 2 классе четырехлетней начальной школы с украинским языком обучения/ И.Ф. Гудзик, В.В. Гурская. – К.: Радянська школа, 1987. – С. 34–37.
3. Гудзик И.Ф. Изучение русского языка в 1 классе школ с украинским языком обучения/ И.Ф. Гудзик, И.А. Устименко. – К.: Радянська школа, 1984. – С. 25.
4. Иваницкая Г.М. Теория речевой деятельности и ситуативные упражнения/ Г.М. Иваницкая, Г.Т. Шелехова// Рус. яз. и лит. в средних учебных заведениях УССР. – 1991. – № 3. – С. 47– 51.
5. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения/ А.П. Коваль. – К.: Выща школа, 1989. – С. 62– 67.
6. Коваль А.П. Специфика обучения русскому языку младших школьников/ А.П. Коваль. – К.: Радянська школа, 1990. – С. 161– 164, 185– 188.
7. Методика начального обучения русскому языку в национальной школе / Под ред. И.В. Баранникова, А.И. Грекул. – Л.: Просвещение. – С. 119– 122.
8. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.
9. Трунова В.А. Мовленнєві ситуації як засіб формування комунікативних умінь/ В.А. Трунова// Початкова школа. –1988. – № 7. – С. 27–28.

Тема 5. Методика обучению чтению по-русски в условиях украинско-русского двуязычия

Методические рекомендации: в данной теме рассматриваются основные направления работы по обучению чтению на русском языке в условиях украинско-русского двуязычия (дальнейшее развитие и совершенствование навыка чтения, словарная работа и развитие навыков связной русской речи). Следует обратить внимание на то, что работа осуществляется с учетом умений и навыков, полученных на уроках украинского языка.

Базовая терминология по теме: украинско-русское двуязычие, виды чтения, приемы первичного чтения, текст, качества навыка чтения.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Задачи, основные направления и содержание работы по чтению на русском языке в условиях украинско-русского двуязычия.
2. Начальное обучение чтению на русском языке.
3. Критерии подбора учебного материала для чтения.
4. Организация работы по чтению. Виды чтения.

Задания для самостоятельной работы

1. Проанализировав содержание «Пояснительной записки» к программе по русскому языку школ с украинским языком обучения (раздел «Чтение»), определите:

- задачи обучения чтению по-русски;
- критерии подбора учебного материала для чтения;
- требования к организации работы по чтению.

2. Пользуясь программой по русскому языку, сравните содержание работы по чтению в 3 и 4 классах, приведите доказательства постепенности формирования и развития навыков чтения.

3. Проанализируйте материал для чтения в учебнике И.Ф. Гудзик «Русский язык. Учебник для 4 класса общеобразовательных учебных заведений с украинским языком обучения»

(К.: Освіта, 2004) с точки зрения соответствия его требованиям программы (см. задание 1).

Справочный материал

к вопросу «Начальное обучение чтению на русском языке»

До начала обучения чтению по-русски у школьников имеется определенный опыт чтения по-украински (послоговое чтение, чтение целыми словами). Полученные умения актуализируются при чтении текста по-русски.

В начальном обучении чтению (2 класс) выделяется два этапа: 1) чтение слов с буквами, которые не различаются в русской и украинской графиках (урок, рама и др.); 2) чтение слов с буквами, различающимися в русской и украинской графиках (ы, и, э, е, ё, ь, ь): дом, стол, подъезд.

В программе не указаны нормы скорости чтения (темп), так как на анализируемом этапе этот показатель не является главным. Основное внимание сосредоточивается на развитии способа и правильности чтения (плавное, с соблюдением орфоэпических норм, без пропусков, перестановок, повторения, замены букв, слогов, слов). Именно эта работа необходима для понимания содержания читаемого и выразительного его чтения. Дальнейшее становление у младших школьников умения читать достигается, во-первых, путем совершенствования технической стороны чтения, все большей ее автоматизации, а во-вторых, углублением умения понимать содержание читаемого произведения, постигать его подтекст, смысл.

Методику чтения текста на уроке можно представить в виде такого алгоритма:

- 1) Подготовительная работа к чтению текста – актуализация знаний и наблюдений; словарная работа.
- 2) Выразительное чтение текста учителем по составленной партитуре.
- 3) Краткая предварительная беседа (1-2 вопроса) с целью выяснения понимания детьми содержания текста.
- 4) «Орфоэпическое» чтение текста в соединении с артикуляционной гимнастикой и со словарно-орфоэпической работой.
- 5) Повторное чтение текста учителем. («Какие слова мы научились произносить? Какие еще слова произносятся не так, как пишутся?»)
- 6) Словарная работа (уточнение понимания значения ранее выученных и некоторых других общеупотребительных слов).
- 7) Повторное выразительное чтение текста учащимися (вполголоса, по частям, цепочкой).
- 8) Работа над усвоением содержания текста (ответы на вопросы, репродуктивный пересказ, выборочное чтение, составление вопросов к тексту).
- 9) К концу года – творческая работа на основе текста – творческий пересказ, иллюстративная работа (словесное рисование), описание рисунка к тексту, драматизация (чтение в лицах).

Вопросы для самоконтроля

1. Охарактеризуйте задачи обучения чтению по-русски в условиях украинско-русского двуязычия.
2. Перечислите критерии подбора учебного материала для чтения.
3. Какие существуют виды чтения?
4. Назовите основные приемы первичного чтения.
5. Какими качествами характеризуется навык хорошего чтения?
6. Сколько этапов выделяют в начальном обучении чтению по-русски?

7. Охарактеризуйте алгоритм чтения текста на уроке на начальном этапе обучения.

Литература

1. Гудзик И.Ф. Русский язык в 4 классе четырехлетней начальной школы с украинским языком обучения/ И.Ф. Гудзик, Г.М. Иваницкая. – К.: Радянська школа, 1989. – С. 6-7.
2. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения/ А.П. Коваль. – К.: Выща школа, 1989. – С. 109–118.
3. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.
4. Русский язык // Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – С. 432.

Тема 6. Контроль и оценивание знаний, умений и навыков по русскому языку учащихся начальной школы

Методические рекомендации: в этой теме рассматриваются структурные компоненты контроля знаний, умений и навыков учащихся начальных классов, приобретаемых ими во время изучения языка как неродного. При выполнении заданий имейте в виду, что темы, предлагаемые ученикам для устного сочинения, формулируются на основе жизненной ситуации, прочитанного произведения, прослушанных или просмотренных передач. Продумайте, какие вспомогательные материалы к сформулированным темам Вы предложили бы ученикам (план, ключевые слова, сочетания слов, вступительная часть, рисунки и т.д.).

Базовая терминология по теме: функции контроля, виды контроля, методы контроля, формы контроля, интегрированные уровни учебных достижений учащихся начальных классов, критерии оценивания, нормы оценок, речевые навыки, языковые умения и навыки, техника письма, культура оформления письменных работ.

Вопросы для самостоятельного изучения

1. Функции, виды, методы и формы контроля учебных достижений учащихся начальной школы.
2. Особенности оценивания учебных достижений школьников по русскому языку как второму.
3. Критерии и уровни оценивания слушания, говорения (диалогической и монологической речи), чтения, письма, языковых знаний и умений.

Задания для самостоятельной работы

1. Ознакомьтесь с содержанием раздела «Об'єкти, функції і види контролю навчальних досягнень учнів початкових класів» и пояснительной записки к разделу «Мови національних меншин (друга мова), 2-4 класи» методических рекомендаций «Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи». Выпишите определения основных понятий темы (см. выше).
2. На основе содержания пояснительной записки к разделу «Мови національних меншин (друга мова), 2-4 класи» указанных выше методических рекомендаций, проанализируйте общие подходы к оцениванию знаний, умений и навыков школьников по русскому языку:
 - а) умений и навыков аудирования;
 - б) говорения (диалогическая и монологическая речь);
 - в) чтения;
 - г) письма;
 - д) знаний по языку и языковых умений.

3. Пользуясь программой по русскому языку для 2 класса, составьте перечень знаний, умений и навыков учащихся на конец учебного года во втором классе.
4. Подберите текст для прослушивания и составьте к нему 4 вопроса, которые Вы использовали бы для проверки понимания прослушанного во втором классе.
5. Подберите 2-3 текста для устного пересказа в третьем классе.
6. Сформулируйте 4-5 тем для устного сочинения в 4 классе.

Вопросы для самоконтроля

1. Сколько разработано вариантов критериев оценивания учебных достижений учащихся по русскому языку как второму? Где с ними можно ознакомиться?
2. Охарактеризуйте объекты и периодичность их контроля в период устного практического курса.
3. В каком классе оцениваются учебные достижения учащихся по письму?
4. Охарактеризуйте общие подходы и нормы оценивания письменных работ.
5. Назовите формы и методы контроля чтения в зависимости от его вида.

Дополнительные задания

Составьте 4 задания тестового характера (с тремя вариантами ответов) для проверки усвоения школьниками материала о гласных звуках (из учебника по русскому языку для 4 класса, С. 32-33). При выполнении задания учитывайте то, что тесты составляются на основе фактического материала – отдельных слов, словосочетаний, предложений, например: «Какое из данных слов отвечает на вопрос что делать?: бег, бежать, беговой?»; «Просмотри текст. Сколько в нем обращений: а) два, б) четыре, в) пять?

Вы знаете, что гласные звуки в слове очень зависят от ударения. Помнишь, как мы показывали это с помощью живых звуков? Если ударение падает на гласный звук, то он звучит четко, ясно. И можно писать так, как слышишь. Например: дом, март. А когда ударение не падает на гласный? Тогда его произносят кратко, слабо или даже заменяют другим гласным звуком. Например, в слове молоток первый гласный – короткий, нечеткий, мало похожий на «чистый» звук [о]. А второй гласный звук – не [о], а [а] (хотя под ударением мы произнесем [о] – молотит). Для того чтобы не сделать ошибки на письме, надо запомнить, как пишется слово с безударным гласным, или применить правило. Оказывается, есть много правил о безударных гласных в разных частях слова. Со временем вы узнаете их и научитесь ими пользоваться. А сейчас главное – помнить, что безударные гласные требуют внимания, проверки. Надо научиться замечать их в слове. Представьте, что такой гласный будто подает сигнал маленьким красным фонариком: «Осторожно, я безударный, не сделай ошибки на письме!» И мы отвечаем ему: «Да-да, спасибо за подсказку, мы видим, мы будем внимательны!»

Однако имейте в виду, что даже ударный гласные после ж, ш, ц, ч, щ пишут не по слуху, а по правилам. Например: живой, цирк, щука, желтый. Вы уже знаете многие из этих правил.

Литература

1. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Методичні рекомендації // Початкова освіта. – 2002. – №39-40. – С. 73–85.
2. Русский язык // Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1-4 класи. – К.: Початкова школа, 2006. – 432 с.
3. Пахненко И.И. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение» / И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006. – 336 с.
4. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи // Початкова школа. – 2001. – №10. – С. 11–68.
5. Современные диктанты по русскому языку для 1-4 классов / Сост. В.В.Андросова, Е.А.Стогний. – Донецк: ПКФ «БАО», 2002. – 268 с.

2.2. ВАРИАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Тема 1. Методика обучения русскому языку младших школьников в школах с украинским языком обучения

Во время подготовки к контрольной работе необходимо обратиться к нормативной документации начальной школы («Государственный стандарт начального общего образования», программы по русскому языку для школ с украинским языком обучения, методические рекомендации МОН Украины), а также к школьным учебникам по русскому языку и учебно-методической литературе, приведенной в библиографическом списке.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Объяснить специфику обучения русскому языку младших школьников в условиях двуязычия.
2. Определить пути совершенствования системы обучения русскому языку как неродному в условиях украинско-русского двуязычия.
3. Охарактеризовать психолингвистические особенности усвоения русского языка в условиях украинско-русского двуязычия (транспозиция и интерференция).

Практическое задание:

4. Привести примеры межъязыковой интерференции и проанализировать их.

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Дать характеристику принципов обучения русскому языку в условиях близкородственного двуязычия.
2. Описать опорно-сопоставительное направление в обучении как основной путь преодоления интерференции.
3. Проанализировать требования программы по русскому языку к знаниям, умениям и навыкам учащихся 1 класса.

Практическое задание:

4. Привести пример проблемной ситуации на уроке русского языка.

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать познавательные методы обучения русскому языку.
2. Определить цель и содержание социокультурной линии программы по русскому языку.
3. Описать структуру урока транспозиции знаний, умений и навыков.

Практическое задание:

4. Привести пример учебной речевой ситуации.

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Определить взаимосвязь в преподавании русского и украинского языков в школах с украинским языком обучения.

2. Проанализировать требования программы по русскому языку к знаниям, умениям и навыкам учащихся 2 класса.
3. Описать структуру урока коррекции знаний, умений и навыков.

Практическое задание:

4. Привести пример фрагмента урока русского языка с использованием объяснительно-иллюстративного метода.

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Выделить специфические принципы обучения русскому языку в школах с украинским языком обучения и охарактеризовать их.
2. Охарактеризовать содержательные линии программы по русскому языку.
3. Описать структуру урока устного практического курса в 1 классе.

Практическое задание:

4. Привести пример урока русского языка с использованием репродуктивного метода.

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Дать определение методике обучения русскому языку как науке.
2. Охарактеризовать тренировочные методы обучения русскому языку.
3. Кратко проанализировать программу по русскому языку для младших классов школ с украинским языком обучения.

Практическое задания:

4. Привести примеры реализации оперативного метода на уроках русского языка.

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать приём межъязыковой аналогии.
2. Определить формы и содержание внеклассной работы по русскому языку.
3. Проанализировать требования программы по русскому языку к знаниям, умениям и навыкам учащихся 3 класса.

Практическое задание:

4. Привести пример фрагмента урока-транспозиции.

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать приём межъязыкового сопоставления.
2. Проанализировать содержание речевой линии программы по русскому языку.
3. Дать определение уроку как основной форме обучения русскому языку.

Практическое задание:

4. Привести пример фрагмента транспозитивно-коррекционного урока.

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать контрольно-оперативные методы обучения русскому языку.
2. Определить особенности уроков устного практического курса.
3. Проанализировать требования программы по русскому языку к знаниям, умениям и навыкам учащихся 4 класса.

Практическое задание:

4. Привести примеры реализации коммуникативного метода на уроках русского языка.

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Проанализировать содержание языковой линии программы по русскому языку.
2. Определить место русского языка как учебного предмета в общеобразовательных учебных заведениях (по Государственному стандарту начального общего образования).
3. Охарактеризовать календарно-тематическое планирование уроков русского языка в начальных классах.

Практическое задание:

4. Привести пример фрагмента урока устного практического курса.

Тема 2. Развитие речевого слуха и произносительных умений младших школьников

Приступая к изучению этой темы, необходимо повторить особенности звуковой работы, ее значение на начальном этапе обучения языку, алгоритм проведения звуко-буквенного анализа, приёмы звукового моделирования, методику работы со слогом, ударением, способы развития интонационно-произносительных навыков и выразительности речи.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Назвать основные требования к орфоэпической работе.
2. Охарактеризовать компоненты содержания звуковой работы.
3. Описать приемы обучения русскому литературному произношению.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, направленных на формирование умений орфоэпически грамотно произносить слова, литературное произношение которых совпадает с правописанием.

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать особенности усвоения специфических фонем русского языка.
2. Описать методику работы по развитию интонационно-произносительных навыков учащихся младших классов.
3. Выделить приёмы звукового анализа.

Практическое задание:

4. Привести примеры приёмов работы по формированию орфоэпических навыков.

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать направления работы по развитию навыка правильной постановки ударения.
2. Перечислить критерии отбора слов для усвоения их произношения на уроке русского языка в условиях билингвизма.
3. Определить алгоритм проведения звуко-буквенного анализа.

Практическое задание:

4. Объяснить, почему в списках слов, различающихся ударением в русском и украинском языках, предназначенных для запоминания, целесообразно помещать только русские слова (без соответствий украинского языка).

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать практическую направленность работы над звуковым и звуко-буквенным составом слова.
2. Обозначить цель, значение и объект звуковой работы в начальной школе.
3. Описать приёмы звукового синтеза (конструирования).

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по работе над ударением.

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать требования к проведению звуко-буквенного разбора.
2. Охарактеризовать требования к отбору слов для звуковой работы на начальном этапе обучения русскому языку.
3. Описать методику обучения слогоразделу.

Практическое задание:

4. Составить алгоритм работы со звуковой моделью слова *точка*.

-	•	=	-	•
---	---	---	---	---

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Описать специфику звуковой работы в условиях украинско-русского двуязычия.
2. Охарактеризовать орфоэпические ошибки в речи младших школьников.
3. Объяснить смысл методического приёма «живые звуки», встречающегося в учебнике по русскому языку для школ с украинским языком обучения (2, 3, 4 класс) Гудзик И.Ф.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока по работе над звуко-слоговым анализом слова.

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Описать методику работы по преодолению произносительных трудностей, связанных с интерференцией родного языка.
2. Охарактеризовать применение имитационного метода в процессе развития произносительных умений.
3. Обозначить приёмы, которые позволяют сосредоточить внимание на произношении слова.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, направленных на исправление и предупреждение акцентологических ошибок.

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Описать направления работы по воспитанию выразительности речи.
2. Выделить главные аспекты работы по развитию фонематического слуха.
3. Охарактеризовать этапы работы по формированию правильного произношения звуков.

Практическое задание:

4. Сделать образцовый звуко-буквенный анализ слова *мальчик* для учащихся 4 класса.

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Описать причины появления произносительных ошибок в речи учащихся.
2. Охарактеризовать цели и содержание работы по формированию речевого слуха.
3. Определить функции орфоэпического словаря и описать методику работы с ним на уроках русского языка.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, направленных на развитие интонационных умений.

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Объяснить целесообразность использования звукового и звуко-буквенного анализа слова.
2. Охарактеризовать синтетические (конструктивные) виды работ по развитию произносительных умений младших школьников.
3. Описать методику работы над акцентологическими ошибками в речи.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, направленных на формирование умений различать на слух слова русского и украинского языков.

Тема 3. Система работы по изучению орфографии

Контрольная работа по данной теме составлена таким образом, что первые два вопроса носят теоретический характер, а последние два вопроса – практический, поэтому целесообразно повторить термины «орфограмма», «орфографическая зоркость», «орфографическое действие» и круг понятий, с ними связанных: «виды орфограмм», «опознавательные признаки орфограмм», «структура орфографического действия», а также возобновить в памяти методики проведения различных орфографических упражнений.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Описать причины появления у детей орфографических ошибок в условиях двуязычия.
2. Определить основные принципы русской орфографии.
3. Охарактеризовать методику проведения списывания в разных классах начальной школы.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, развивающих умение детей опираться на сильную позицию при определении буквы в безударном корне.

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Перечислить виды орфограмм и привести примеры изучаемых в начальной школе орфограмм.
2. Охарактеризовать основные виды диктантов в начальной школе.
3. Объяснить, что в системе правописания определяется правилами графики и что – правилами орфографии.

Практическое задание:

4. Привести примеры 4-5 упражнений, используемых для отработки орфографических правил.

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать специфику формирования правописных навыков младших школьников в условиях билингвизма.
2. Определить значимость работы по формированию умения ставить орфографическую задачу.
3. Обозначить виды работ по формированию орфографической зоркости младших школьников.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на изучение правила «Прописная буква в именах собственных».

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Определить приемы, способствующие формированию орфографической зоркости у младших школьников в условиях украинско-русского двуязычия.
2. Дать определение понятию «Орфограмма» и выделить орфограммы, изучаемые в начальной школе.
3. Описать методику работы над орфографическим правилом.

Практическое задание:

4. Привести примеры заданий, направленных на формирование умений пользоваться орфографическим словарем.

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Определить задачи обучения правописанию.
2. Охарактеризовать диктант и его разновидности в системе обучения орфографии младшего школьника.
3. Описать методику орфографического списывания на уроке русского языка.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, способствующих развитию орфографической зоркости у учащихся.

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Описать предмет и задачи обучения русской орфографии в младшей школе.

2. Назвать основные требования к оцениванию знаний учащихся на уроках правописания.
3. Описать методику проведения орфографического разбора.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений, построенных на основе творческого списывания.

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать этапы обучения правописанию.
2. Выделить основные аспекты лексико-орфографической работы на уроках русского языка в школе с украинским языком обучения.
3. Описать методику подготовки и проведения письма с пропусками орфограмм.

Практическое задание:

4. Составить конспект фрагмента урока на этапе объяснения нового материала по теме «Правописание глухих и звонких согласных на конце слова и перед другими согласными».

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Описать виды орфографического анализа в начальной школе.
2. Назвать трудности усвоения русской орфографии у младших школьников.
3. Сформулировать алгоритм решения орфографической задачи.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на этапе изучения нового материала по теме «Безударные гласные в корне слова».

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Обозначить способы фиксации учителем ошибок в письменных работах учащихся.
2. Определить содержание работы по орфографии в начальной школе.
3. Описать методику работы над ошибками учащихся.

Практическое задание:

4. Разработать фрагмент урока по правописанию с использованием интерактивных технологий.

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Определить структуру орфографического действия.
2. Охарактеризовать основные орфограммы, изучающиеся в младшей школе и их опознавательные признаки.
3. Описать методику проведения текстового диктанта.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на тему «Правописание буквосочетаний **жи, ши**».

Тема 4. Методика работы по формированию словообразовательных и грамматических умений. Методика работы над элементами синтаксиса и пунктуации

Готовясь к написанию контрольной работы по данной теме, следует особое внимание обратить на то, что тема «Синтаксис» пронизывает весь курс русского языка в начальной школе, поэтому так или иначе связана с формированием прочих языковых и речевых умений. Необходимо вспомнить об абстрактном характере лингвистического понятия, значении аналитических упражнений для усвоения грамматических категорий, о возможностях транспозиции словообразовательных, грамматических и пунктуационных знаний, умений и навыков, полученных на уроках украинского языка.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Определить значение грамматических умений для формирования культуры речи младшего школьника.
2. Обосновать взаимообусловленность формирования словообразовательных и орфографических навыков.
3. Описать методику работы над частями слова на уроках русского языка.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на этапе обобщения и повторения темы «Предложения по цели высказывания».

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать особенности усвоения лингвистического понятия.
2. Обозначить приемы формирования словообразовательных умений в начальной школе в условиях украинско-русского двуязычия.
3. Описать методику работы над предложением в 1 классе.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на этапе обобщения и повторения темы «Обращение».

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать методы работы, предупреждающие грамматическую интерференцию родного языка.
2. Определить содержание грамматической работы у детей младшего школьного возраста.
3. Описать методику работы над словосочетанием в начальной школе.

Практическое задание:

4. Проиллюстрировать на примерах взаимосвязь в формировании интонационных и пунктуационных умений (постановка знаков препинания в конце предложения).

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Обозначить аспекты работы над правописанием предлогов в младшей школе.
2. Охарактеризовать этапы формирования языковых понятий.

3. Описать методику формирования у школьников словоупотребительных умений и навыков.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока-транспозиции на тему «Простое предложение».

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Описать условия, обеспечивающие усвоение языковых понятий.
2. Определить содержание работы над частями слова на уроках русского языка.
3. Охарактеризовать систему работы по изучению имен существительных в условиях украинско-русского двуязычия.

Практическое задание:

4. Разработать систему упражнений для ознакомления учащихся с временными формами глагола.

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать этапы процесса формирования языковых понятий в условиях двуязычия.
2. Объяснить цели и задачи пропедевтики изучения словообразования.
3. Охарактеризовать методику работы по изучению имен прилагательных на уроках русского языка в условиях двуязычия.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент транспозиционно-коррекционного урока на тему «Род имен существительных».

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Обозначить дидактико-методические условия, обеспечивающие результативность работы над усвоением лингвистических понятий.
2. Определить значение и задачи начального изучения грамматики русского языка на современном этапе развития школы в условиях двуязычия.
3. Описать методику работы по изучению глагола в начальной школе.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент транспозиционно-коррекционного урока на тему «Части слова».

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать значение и систему работы над предложениями в младшей школе.
2. Определить сущность грамматических понятий и трудности их усвоения младшими школьниками.
3. Описать методику работы над суффиксами и окончанием в начальной школе.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на этапе закрепления изученного материала на тему «Имя прилагательное как часть речи».

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Выделить значение и задачи работы над морфемным составом и образованием слов в начальной школе.
2. Описать четыре этапа системы работы над морфемным составом слова.
3. Охарактеризовать грамматический разбор как аналитическое упражнение.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока на этапе изучения нового материала на тему «Падеж имен существительных».

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Обозначить условия формирования у младших школьников основных синтаксических понятий в условиях билингвизма.
2. Охарактеризовать методику работы над корнем и приставками в начальной школе.
3. Описать методику работы над составом слова в связи с изучением частей речи.

Практическое задание:

4. Разработать систему упражнения для эффективного изучения элементов синтаксиса в начальной школе.

Тема 5. Методика обучения чтению

Для подготовки целесообразно проанализировать методы и приёмы формирования навыка чтения по-русски у младших школьников, методику развития читательских умений и критерии оценивания учебных достижений учащихся, связанных этим видом речевой деятельности.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Определить задачи и основные направления работы по чтению на уроках русского языка в условиях двуязычия.
2. Охарактеризовать особенности обучения чтению на уроках русского языка.
3. Определить способы организации работы над разметкой текста для выразительного чтения.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по развитию умений читать слова с буквами э – е.

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Обозначить условия успешного развития техники чтения.
2. Определить критерии подбора учебного материала для чтения на уроках русского языка в младших классах.
3. Описать методику «толковательного» чтения.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений для развития выразительного чтения.

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Дать определение понятию «навык чтения» и охарактеризовать его качества.
2. Назвать основные ошибки в чтении учащихся и описать способы их устранения.
3. Описать методику обучения чтению по-русски в условиях украинско-русского двуязычия.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений для развития беглости чтения.

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать первичные навыки чтения по-русски и методику их формирования.
2. Определить содержание работы по чтению на русском языке.
3. Охарактеризовать этапы словарной работы в процессе обучения чтению на русском языке.

Практическое задание:

4. Разработать фрагмент урока по русскому языку с использованием поискового чтения.

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать условия работы над выразительным чтением.
2. Назвать приёмы исправления ошибок при чтении.
3. Описать методику организации работы по чтению в условиях двуязычия.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по развитию умений читать слова с буквами і – и.

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать задачи обучения чтению в условиях билингвизма.
2. Выделить и описать виды чтения.
3. Описать методику организации словарно-семантической работы во время работы с текстами для чтения.

Практическое задание:

4. Привести пример заданий для обучения ознакомительному чтению.

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Обозначить основные направления работы над сознательностью чтения.
2. Определить содержание работы на каждом из этапов обучения чтению.
3. Охарактеризовать основные методы работы при обучении чтению по-русски в условиях билингвизма.

Практическое задание:

4. Привести пример заданий для формирования умений изучающего чтения.

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Определить цели, назначение и содержание подготовительной работы к чтению текста.
2. Охарактеризовать научные основы методики чтения.
3. Описать основные этапы подготовки учащихся к выразительному чтению.

Практическое задание:

4. Разработать фрагмент урока на тему «Анализ поэтического текста».

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать приемы работы для развития правильного и беглого чтения.
2. Выделить особенности анализа художественного произведения в младшей школе.
3. Определить последовательность работы при разработке партитуры выразительного чтения.

Практическое задание:

4. Разработать фрагмент урока на ознакомление с одной из русских народных сказок.

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Определить направления работы по формированию читательской самостоятельности младших школьников.
2. Охарактеризовать способы формирования навыков выразительного чтения.
3. Описать методику анализа художественного произведения в начальных классах.

Практическое задание:

4. Привести примеры произведений на русском языке, которые могут быть предложены младшему школьнику для внеклассного чтения.

Тема 6. Методика развития связной речи при обучении русскому языку

Начиная подготовку к контрольной работе по этой теме, следует повторить толкование терминов, связанных с развитием речи: речь, текст, виды текстов, диалог, монолог, речевая ситуация, расширение и активизация словаря. Полезно также вспомнить особенности лексической работы в младшей школе, методику работы над различными видами пересказов и сочинений.

Вариант 1

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать задачи и пути развития речи младших школьников.
2. Обозначить учебный лексический минимум младших школьников по русскому языку в школе с украинским языком обучения.
3. Описать методическую работу введения слов, предназначенных для усвоения.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока по развитию лексических навыков учащихся.

Вариант 2

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать условия успешной речевой деятельности и развития речи школьников.
2. Обосновать взаимосвязь работы по развитию речи младших школьников с другими видами занятий по русскому языку (чтение, письмо, грамматика, орфография).
3. Описать методику работы развитием диалогической речи младших школьников в условиях двуязычия.

Практическое задание:

4. Привести примеры заданий для развития лексических навыков учащихся.

Вариант 3

Теоретические вопросы:

1. Определить основные требования к русской речи учащихся в школах с украинским языком обучения.
2. Охарактеризовать работу над предложением как средство развития речи младших школьников.
3. Выделить источники обогащения словаря учащихся.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по изучению синонимов.

Вариант 4

Теоретические вопросы:

1. Описать задачи словарной работы в начальных классах школы.
2. Определить способы объяснения значений слов в условиях близкородственного двуязычия.
3. Охарактеризовать методику работы над синонимами.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по изучению омонимов.

Вариант 5

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать принципы словарной работы.
2. Перечислить и обосновать методические приемы объяснения новых слов в условиях билингвизма.
3. Описать методику работы над антонимами.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений для активизации новых слов в речи на уроках русского языка в школах с украинским языком обучения.

Вариант 6

Теоретические вопросы:

1. Выделить способы обогащения словаря младших школьников.
2. Описать приемы активизации словаря младших школьников.
3. Охарактеризовать методику работы над омонимами и многозначными словами.

Практическое задание:

4. Подобрать 5-6 упражнений, которые вы бы использовали на уроке с целью проверки понимания школьниками услышанного текста.

Вариант 7

Теоретические вопросы:

1. Определить виды упражнений по развитию речи.
2. Описать методику формирования понятия «текст», «типы текстов».
3. Охарактеризовать методику составления плана и умение пользоваться планом при подготовке и написания сочинения.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока развития связной речи (активизация новых слов).

Вариант 8

Теоретические вопросы:

1. Обосновать типичные речевые ошибки учащихся, их причины и способы исправления.
2. Описать методику работы над ошибками в изложениях и сочинениях учащихся.
3. Охарактеризовать этапы подготовки к сочинению на уроках русского языка.

Практическое задание:

4. Составить фрагмент урока развития связной речи в 1 классе.

Вариант 9

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать общие требования к устным и письменным пересказам.
2. Описать методику работы с изложением в начальных классах в школах с украинским языком обучения.
3. Представить алгоритм создания обучающей речевой ситуации на уроке русского языка в младшей школе.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по изучению антонимов.

Вариант 10

Теоретические вопросы:

1. Охарактеризовать значение обучающей речевой ситуации на уроке русского языка в условиях близкородственного двуязычия.
2. Проанализировать методику работы над подготовкой и написанием сочинения.
3. Описать методику работы с текстом на уроках русского языка в условиях билингвизма.

Практическое задание:

4. Привести примеры упражнений по изучению многозначных слов.

2.3. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Тестові завдання

Варіант 1

1. На современном этапе развития начальной школы формирование умений всех видов речевой деятельности, языковых и орфографических знаний, умений и навыков является:
 - а) объектом исследования методики;
 - б) предметом исследования методики;
 - в) задачей исследования методики;

г) целью исследования методики.

2. К видам речевой деятельности относится:

- а) абстракция;
- б) адъективация;
- в) аудиенция;
- г) аудирование.

3. К условиям, которые учитываются во время разработки методики обучения русскому языку, относится:

- а) сопоставительное направление;
- б) методы и приемы обучения русскому языку;
- в) наличие (полное или частичное) или отсутствие языковой среды;
- г) варианты падежных окончаний имен существительных.

4. Компетенция – это:

- а) умение работать над учебным материалом самостоятельно;
- б) умение определять задачу в целом и её отдельные составляющие;
- в) умения и навыки конкретизировать задания коммуникативных упражнений в учебнике русского языка;
- г) совокупность взаимосвязанных качеств личности: знаний, умений, навыков, способов деятельности.

5. Способ упорядоченной взаимосвязанной деятельности учителя и учеников, направленный на решение учебно-воспитательных задач – это:

- а) приём обучения;
- б) задача обучения;
- в) метод обучения;
- г) принцип обучения.

6. Формирование, развитие у школьников знаний о языке и языковых умений предполагает такая содержательная линия современного курса обучения русскому языку в начальной школе:

- а) языковая;
- б) речевая;
- в) социокультурная;
- г) лингвистическая.

7. Билингвизм – это:

- а) сопоставительное направление в обучении;
- б) положительный перенос знаний, умений и навыков из родного языка в неродной;
- в) отрицательный перенос знаний, умений и навыков из родного языка в изучаемый;
- г) владение двумя языками и регулярное переключение с одного языка на другой в зависимости от ситуации общения.

8. Транспозиция – это:

- а) приём усвоения знаний, формирования умений и навыков по второму языку на основе сходства с родным языком;
- б) положительный перенос знаний, умений и навыков из родного языка в неродной;
- в) отрицательный перенос знаний, умений и навыков из родного языка в изучаемый;
- г) владение двумя языками и регулярное переключение с одного языка на другой в зависимости от ситуации общения.

9. Предполагает ознакомление школьников с нормами, регулирующими социальные отношения в обществе, развитие у учащихся умения соблюдать эти нормы, надлежащим образом выполнять различные социальные роли такая содержательная линия современного курса обучения русскому языку в начальной школе:

- а) лингвистическая;
- б) речевая;
- в) социокультурная;
- г) языковая.

10. Приоритетным в развитии устной речи является в соответствии с программой обучения русскому языку такой класс:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

11. Формирование коммуникативной компетентности, способности успешно пользоваться языком для решения различных жизненных задач, требующих применения речевых умений – это:

- а) объект методики обучения русскому языку;
- б) предмет методики обучения русскому языку;
- в) задача методики обучения русскому языку;
- г) цель методики обучения русскому языку.

12. Методику обучения языку называют:

- а) лингвистикой;
- б) психолингвистикой;
- в) лингводидактикой;
- г) дидактикой.

13. Отличает методики обучения русского языка как родного и как второго:

- а) опора на родной язык;
- б) предмет обучения;
- в) использование слов с фонетической природой написания на начальном этапе;
- г) методика списывания с проговариванием.

14. Предусматривает развитие устной и письменной речи учащихся, их умения пользоваться языком как средством общения, познания, влияния, такая содержательная линия современного курса обучения русскому языку в начальной школе:

- а) лингвистическая;
- б) социокультурная;
- в) речевая;
- г) коммуникативная.

15. Сколько этапов насчитывает процесс формирования умений и навыков:

- а) 1;
- б) 2;
- в) 3;
- г) 4.

16. На этом этапе формирования умений и навыков применяют познавательные методы:

- а) первый;

- б) второй;
- в) третий;
- г) четвёртый.

17. В основе этого метода лежат такие приемы, как наблюдение за языковым материалом, который вызывает противоречивость между известным и неизвестным, и прием эвристической беседы, который помогает ученикам выйти из ситуации интеллектуального затруднения. Определите этот метод:

- а) имитационный;
- б) объяснительно-иллюстративный;
- в) частично проблемный (частично поисковый);
- г) проблемный (поисковый).

18. Метод, во время которого учитель сам объясняет теоретический материал, иллюстрируя его показом, выполненным на доске, таблице наглядно, называется:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

19. Слуховое восприятие образца и устное воспроизведение – суть такого специфического метода обучения речи как:

- а) оперативный;
- б) метод продуцирования речи;
- в) имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

20. Аналитические и конструктивные упражнения лежат в основе такого специфического метода обучения как:

- а) оперативный;
- б) продуктивно-творческий;
- в) имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

21. Порождение речи в процессе конструктивных связных высказываний – основа такого специфического метода обучения речи как:

- а) оперативный;
- б) продуктивно-творческий;
- в) рецептивно-имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

22. Слуховое восприятие образца и устное воспроизведение – суть такого специфического метода обучения речи как:

- а) оперативный;
- б) продуктивно-творческий;
- в) имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

23. Во время усвоения языковых фактов, противоположных в обоих языках, наиболее эффективно использование приёма:

- а) эвристической беседы;
- б) межъязыкового сопоставления;

- в) межъязыковой аналогии;
- г) работа с учебником.

24. Когда нужно просто сообщить языковые факты и добиться их запоминания; объяснить учебный материал отдельным, чаще всего слабым, школьникам, целесообразно применять:

- а) объяснительно-иллюстративный метод;
- б) имитационный метод;
- в) проблемный (поисковый) метод обучения;
- г) исследовательский.

25. Определите, какой из методов принадлежит и к познавательным, и к тренировочным:

- а) объяснительно-иллюстративный метод;
- б) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- в) исследовательский;
- г) репродуктивный.

26. Какой метод на уроках русского языка как второго имеет ограниченное использование, поскольку в содержании мало материала, который бы вступал в противоречие между известным и неизвестным:

- а) проблемный (поисковый) метод обучения;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) репродуктивный.

27. Данный метод широко применяют на уроках усвоения русского лингвистического и орфографического материала, имеющего определенные отличия в украинском языке:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

28. Метод, во время которого ученики остаются пассивными наблюдателями, мышление их мало активизируется; однако его использование на уроках достаточно распространено, ибо не требует много времени, называется:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) проблемный (поисковый) метод обучения;
- г) исследовательский.

29. Когда учебный материал содержит противоречия между тем, что ученики усвоили на уроках украинского языка, и тем новым, с чем столкнулись на уроках русского, следует применять:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

30. Продумывать последовательность и содержание вопросов поискового плана так, чтобы они способствовали осмыслению учебного материала обоих языков; умело формулировать такие вопросы, ставить их в соответствующей логической последовательности, требует метод:

- а) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) репродуктивный метод;

г) проблемный (поисковый) метод обучения.

31. Такие приемы, как сообщение учителя, работа с учебником, демонстрация показа наглядно с помощью таблиц, схем, карточек, содержит:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

32. Если у учеников есть предыдущие знания, которые можно использовать в ходе беседы и наблюдений над новым языковым материалом, эффективным оказывается:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

33. Какое из условий характеризует транспозицию:

- а) наличие крепких знаний, умений, навыков по родному языку;
- б) неумение разграничивать факты языкового материала русского и украинского языков;
- в) смешение языковых систем билингва;
- г) наличие коммуникативной компетенции.

34. Какой элемент является лишним при создании речевой ситуации:

- а) словесное рисование воображаемой обстановки реальной действительности;
- б) выяснение цели высказывания (восприятие учениками задания);
- в) назначение учеников на роль собеседников;
- г) направление речевой деятельности учащихся.

35. Имитационный, репродуктивный, оперативный и продуктивно-творческий принадлежат к группе методов обучения, которые называются:

- а) тренировочные;
- б) познавательные;
- в) проблемные;
- г) инновационные.

36. Метод обучения, который используется для формирования первичных умений, касающихся произношения отдельных звуков, слогов, слов носит название:

- а) репродуктивный;
- б) оперативный;
- в) имитационный;
- г) проблемный.

37. Если предложение произносится более низким тоном, с логическим ударением на слове, выражающем волеизъявление, и некоторым повышением или понижением тона к концу, то это:

- а) побудительное предложение;
- б) восклицательное предложение;
- в) вопросительное предложение;
- г) повествовательное предложение.

38. Назовите, какие из перечисленных звуков дети подменяют смягченными, потому что такие есть в украинском языке:

- а) [ч], [ш'ш'] или [ш'ч'];

- б) мягкие губные согласные;
- в) мягкие заднеязычные согласные;
- г) твердые звуки [ж], [ш], [ц].

39. Определите, какие умения являются опорой при произнесении звуков:

- а) умения соединять звуки в слова;
- б) умения выделять звуки в слове;
- в) умения слышать и различать звуки в слове умения;
- г) умения грамотно писать.

40. Назовите, что относится к синтаксическим понятиям:

- а) окончание;
- б) однокоренные слова;
- в) глагол;
- г) сказуемое.

41. Назовите особенность системы тренировочных упражнений при изучении несовпадающего грамматического материала в русском и украинском языках:

- а) сопоставительный характер;
- б) усвоение на основе наблюдений;
- в) воспроизведение опорных знаний и умений;
- г) опора на жизненный опыт учащихся.

42. Определите, в каком случае межъязыковое сравнение имеет транспозитивный характер:

- а) при сопоставлении орфоэпических и орфографических фактов в различных частях речи;
- б) при усвоении по принципу аналогии;
- в) при установлении различий в грамматических формах обоих языков;
- г) при определении характера несовпадений в каждом правиле.

43. Назовите, каким бывает грамматический разбор по содержанию:

- а) обучающим и контрольным;
- б) полным и частичным;
- в) устным и письменным;
- г) синтаксическим и морфологическим.

44. Ознакомление с категорией рода имён прилагательных после изучения рода имён прилагательных принадлежит к такому методическому условию, обеспечивающему эффективное усвоение грамматических понятий как:

- а) наглядное изучение понятия;
- б) раскрытие сущности связи определённых языковых категорий;
- в) осознание существенных и несущественных признаков понятия;
- г) целенаправленная работа по развитию лингвистического отношения к слову и предложению.

45. Наиболее распространен в русском языке такой принцип орфографии:

- а) фонетический;
- б) исторический;
- в) дифференцирующий;
- г) морфологический.

46. Потребность узнавать, какую букву следует писать в том месте слова, где один и тот же звук может быть обозначен разными буквами – это:

- а) орфографическая зоркость;

- б) пунктуационная зоркость;
- в) активизация интереса к изучению русского языка;
- г) интенсификация обучения русскому языку.

47. Написание в слове, где можно допустить ошибку, называется:

- а) проблемное написание;
- б) фонетическое написание;
- в) орфограмма;
- г) пунктограмма.

48. Орфографические правила на уроках русского языка в начальных классах школ с украинским языком обучения изучаются в:

- а) 1-4 классах;
- б) 2-4 классах;
- в) 3-4 классах;
- г) 4 классе.

49. Данный вид упражнения относится к орфографическим:

- а) речевая ситуация;
- б) аудирование;
- в) списывание;
- г) разыгрывание диалога.

50. В основе упражнений этого вида лежат подбор собственных примеров на заданное правило:

- а) аналитические упражнения;
- б) свободное письмо;
- в) грамматические упражнения;
- г) диктант.

Тестові завдання

Варіант 2

1. Такие основные способы преподавания, которые определяют работу учителя и учеников и имеют свое воспитательное значение, отвечают специфическим особенностям дисциплины, характера обучаемой темы и этапа обучения, объединяют ряд частичных приемов, называются:

- а) методы обучения;
- б) предметы обучения;
- в) задачи обучения;
- г) принципы обучения.

2. Заранее продумывать, какие из усвоенных знаний будут опорными во время изучения нового материала и нуждаются в актуализации перед объяснением (если это знания из украинского языка, то их целесообразно повторить на уроках украинского перед тем, как будет прорабатываться соответствующая тема на уроке русского), требует метод:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

3. Метод, который имеет проявление в упражнениях аналитического и конструктивного плана (подстановочных и трансформационных), носит название:

- а) имитационный;
- б) репродуктивный;

- в) продуктивно-творческий;
- г) оперативный.

4. Метод, лежащий на границе между получением знаний (самостоятельное чтение) и формированием умений и навыков, заключающийся в воссоздании (устном или письменном) воспринятых на слух или зрением слов, предложений, текстов, носит название:

- а) имитационный;
- б) репродуктивный;
- в) оперативный;
- г) продуктивно-творческий.

5. Отработка произношения звуков русского языка отдельно и в составе слова (усвоение материала, который приближает обучающегося к орфоэпической норме, и отдельных орфоэпических норм на начальном этапе обучения русскому языку) происходит на таком этапе формирования орфоэпических умений и навыков:

- а) первом;
- б) втором;
- в) третьем;
- г) четвёртом.

6. Развитие орфоэпических умений и навыков на основе осознанного усвоения фонетических знаний происходит на таком этапе формирования орфоэпических умений и навыков:

- а) первом;
- б) втором;
- в) третьем;
- г) четвёртом.

7. Определите, какая из программных тем способствует усвоению произношения гласных звуков в первом предударном слоге (*ст [ʌ] лица, М [ʌ]сква, з[иʲ]мля, ч[иʲ]сы, сн[иʲ]ла*):

- а) «Звуки и буквы»;
- б) «Состав слова»;
- в) «Слоги. Ударение»;
- г) «Мягкий знак (ь) для обозначения мягкости согласного».

8. Определите, совершенствованию каких произносительных навыков способствует указанная зрительно-речевая наглядность:

Читай (произноси) на месте выделенной буквы согласный звук [к']:			
<i>руки</i>	<i>крышки</i>	<i>мальчики</i>	<i>нитки</i>
<i>волки</i>	<i>крошки</i>	<i>рисунки</i>	<i>воротники</i>
<i>щетка</i>	<i>мышки</i>	<i>картинки</i>	<i>школьники</i>

- а) редукации безударных гласных, «аканью»;
- б) произношению взрывного звука [г];
- в) произношению твердого [ц];
- г) произношению мягкого согласного вместо твёрдого перед звуками, обозначаемыми на письме буквой и.

9. Определите, какие из перечисленных звуков есть в украинском языке:

- а) [ч'], [ш'ш'];
- б) мягкие губные согласные;
- в) твердые звуки [ж], [ш], [ц];
- г) мягкие заднеязычные согласные.

10. Слуховое восприятие устного образца речи и устное воспроизведение – составляющие такого метода, облегчающего формирование орфоэпических умений, как:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

11. Назовите, какое слуховое упражнение способствует умению различать редуцированные звуки русского языка:

- а) послушайте слово, назовите второй звук (*водá*);
- б) послушайте слово, скажите, какой звук слышится в конце (*зуб*);
- в) послушайте слово, повторите третий звук (*Харь-ков*);
- г) послушайте слово, скажите, какой звук (слог) произносится с большей силой (*водá, поля*).

12. Назовите, какое слуховое упражнение способствует развитию акцентологических умений у учащихся:

- а) послушайте слово, назовите второй звук (*водá*);
- б) послушайте слово, скажите, какой звук слышится в конце (*зуб*);
- в) послушайте слово, повторите третий звук (*Харь-ков*);
- г) послушайте слово, скажите, какой звук (слог) произносится с большей силой (*водá, поля*).

13. Определите, какие средства речевой выразительности могут быть на границе синтагм:

- а) паузы;
- б) интонация;
- в) логическое ударение;
- г) темп голоса.

14. Определите, какие предложения произносятся спокойным тоном с повышением его на логически выделяемом слове и обязательным понижением к концу предложения:

- а) побудительные предложения;
- б) восклицательные предложения;
- в) вопросительные предложения;
- г) повествовательные предложения.

15. Если предложение произносится высоким тоном, с резким выделением того слова, которое выражает чувство, и с внезапным снижением тона, то это:

- а) побудительное предложение;
- б) восклицательное предложение;
- в) вопросительное предложение;
- г) повествовательное предложение.

16. Назовите, какой вид упражнений способствует формированию понятия о словосочетании как распространённом названии предмета:

- а) восстановление деформированного предложения;
- б) деление сплошного текста на предложения;
- в) анализ предложения и составление его схемы;
- г) распространение предложения.

17. Назовите, чем прежде всего обусловлена значимость работы над предложением:

- а) предикативностью;
- б) коммуникативной функцией;

- в) особенностью структуры;
- г) интонационной завершенностью.

18. Пропедевтическая работа не проводится во 2-4 классе над постановкой:

- а) точки;
- б) двоеточия;
- в) тире;
- г) точки с запятой.

19. Определите, совершенствованию каких произносительных навыков способствует указанная зрительно-речевая наглядность:

[фт]	завтрак	[ц]	боится	[ч']	летчик
	завтракать		детский		летчики

- а) редукции безударных гласных, «аканью»;
- б) произношению взрывного звука [г];
- в) произношению мягкого согласного вместо твёрдого перед звуками, обозначаемыми на письме буквами е, и;
- г) ассимилятивному изменению согласных звуков.

20. Определите, какая из программных тем способствует усвоению произношения мягкого согласного перед звуками, которые обозначаются на письме буквами и, е, я (*крохи, кислый, гиря, ряд, голубя* и др.):

- а) «Слог. Ударение. Звуки и буквы»;
- б) «Состав слова»;
- в) «Твёрдые и мягкие согласные звуки»;
- г) «Мягкий знак (ь) для обозначения мягкости согласного».

21. Определите, на основе чего формируются орфоэпические умения:

- а) на основе графических сопоставлений;
- б) на основе грамматического разбора;
- в) на основе морфологического разбора;
- г) на основе звукового анализа.

22. Определите, какой из методов находит широкое применение при формировании орфоэпических умений:

- а) объяснительно-иллюстративный метод;
- б) имитационный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

23. Определите, какой вид орфоэпического воспроизведения является наиболее эффективным:

- а) индивидуальное;
- б) молча;
- в) хоровое;
- г) парное.

24. Определите, что является сложным комплексом отдельных элементов выразительности речи:

- а) паузы;
- б) интонация;
- в) логическое ударение;
- г) темп голоса.

25. Использование таблиц и схем принадлежит к такому методическому условию, обеспечивающему эффективное усвоение грамматических понятий как:

- а) наглядное изучение понятия;
- б) целенаправленная работа по развитию лингвистического отношения к слову и предложению;
- в) осознание существенных и несущественных признаков понятия;
- г) включение нового понятия в систему ранее изученных.

26. Назовите, чем ограничено употребление запятой в 1-4 классах:

- а) вставными конструкциями;
- б) прямой речью;
- в) особенностями сложного предложения;
- г) простым предложением.

27. На завершенность предложения и на отношение говорящего или пишущего к своему высказыванию указывает:

- а) восклицательный знак;
- б) точка;
- в) запятая;
- г) вопросительный знак.

28. Назовите главное условие при работе над сходным грамматическим материалом на уроках русского языка в условиях украинско-русского близкородственного двуязычия:

- а) мотивация учебной деятельности;
- б) учёт наличия языковой среды;
- в) возрастные особенности учащихся;
- г) учёт возможности транспозиции и интерференции.

29. Назовите, каким бывает грамматический разбор по объёму:

- а) обучающим и контрольным;
- б) полным и частичным;
- в) устным и письменным;
- г) синтаксическим и морфологическим.

30. Назовите, каким бывает грамматический разбор по содержанию:

- а) обучающим и контрольным;
- б) полным и частичным;
- в) устным и письменным;
- г) синтаксическим и морфологическим.

31. Позволяет школьнику лучше понять смысл всего предложения и каждого слова, входящего в его состав:

- а) синтаксический разбор;
- б) орфоэпический разбор;
- в) морфологический разбор;
- г) орфографический разбор.

32. Установление связей между признаками понятия, введение термина происходит на таком этапе формирования языковых понятий, как:

- а) анализ языкового материала;
- б) обобщение признаков;
- в) осознание формулировки;

г) конкретизация изучаемого.

33. Вопрос-задача «Почему в слове *(по) улице* пишется окончание *-е*, а слове *(по) площади* пишется *-и*, хотя они употреблены в одном и том же (дательном) падеже?», принадлежит к такому методическому условию, обеспечивающему эффективное усвоение грамматических понятий, как:

- а) активная умственная деятельность;
- б) целенаправленная работа по развитию лингвистического отношения к слову и предложению;
- в) осознание существенных и несущественных признаков понятия;
- г) включение нового понятия в систему ранее изученных.

34. Установление зависимости употребления предлогов с существительными в определённом падеже принадлежит такому методическому условию, обеспечивающему эффективное усвоение грамматических понятий, как:

- а) наглядное изучение понятия;
- б) целенаправленная работа по развитию лингвистического отношения к слову и предложению;
- в) осознание существенных и несущественных признаков понятия;
- г) раскрытие сущности связи определённых языковых категорий.

35. Какое из условий характеризует интерференцию:

- а) наличие крепких знаний, умений, навыков по родному языку;
- б) неумение разграничивать факты языкового материала русского и украинского языков;
- в) идентичный языковой материал;
- г) наличие коммуникативной компетенции.

36. Какой элемент является лишним при создании речевой ситуации:

- а) словесное рисование воображаемой обстановки реальной действительности;
- б) выяснение цели высказывания (восприятие учениками задания);
- в) назначение учеников на роль собеседников;
- г) направление речевой деятельности учащихся.

37. К тренировочным методам обучения относится:

- а) контрольно-оперативный;
- б) объяснительно-иллюстративный;
- в) оперативный;
- г) проблемного изложения.

38. К видам речевой деятельности относится:

- а) говорение;
- б) диалог;
- в) монолог;
- г) артикуляция.

39. Раздел «Графические навыки, техника письма, культура оформления письменных работ» отсутствует в программе по русскому языку для учащихся школ с украинским языком обучения для:

- а) 1 класса;
- б) 2 класса;
- в) 3 класса;
- г) 4 класса.

40. Данный метод широко применяют на уроках усвоения русского языкового и

орфографического материала, имеющего определенные отличия в украинском языке:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) исследовательский.

41. Метод, во время которого ученики остаются пассивными наблюдателями, мышление их мало активизируется; однако его использование на уроках достаточно распространено, ибо не требует много времени, называется:

- а) имитационный метод;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) проблемный (поисковый) метод обучения;
- г) исследовательский.

42. Какой из методов на уроках русского языка как второго имеет ограниченное использование, поскольку здесь мало материала, который бы содержал противоречие между известным и неизвестным:

- а) проблемный (поисковый) метод обучения;
- б) объяснительно-иллюстративный метод;
- в) частично проблемный или метод эвристической беседы;
- г) репродуктивный.

43. Порождение речи в процессе конструктивных связных высказываний – основа такого специфического метода обучения связной речи, как:

- а) оперативный;
- б) продуктивно-творческий;
- в) рецептивно-имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

44. Слуховое восприятие образца и устное воспроизведение – суть такого специфического метода обучения речи, как:

- а) оперативный;
- б) продуктивно-творческий;
- в) имитационный;
- г) проблемный (поисковый) метод обучения.

45. Умение определять орфограммы в слове называется:

- а) орфографическая зоркость;
- б) пунктуационная зоркость;
- в) активизация интереса к изучению русского языка;
- г) интенсификация обучения русскому языку.

46. Для того чтобы у учащихся возникла потребность в знании орфографического правила, ознакомление с ним целесообразно начинать с:

- а) заучивания этого правила;
- б) чтения этого правила;
- в) ситуации орфографического затруднения;
- г) рассмотрения алгоритма выбора правильного написания.

47. Орфографическое действие – это:

- а) проверка орфограммы;
- б) установление орфографического признака;

- в) постановка орфографической задачи;
- г) действие, усиливающие орфографическую зоркость.

48. Суть этого аналитического упражнения заключается в опознании орфограмм в словах (анализ) и в характеристике (объяснении). Определите, какое это упражнение:

- а) диктант;
- б) орфографический разбор;
- в) свободное письмо;
- г) списывание с проговариванием.

49. Решение орфографической задачи в процессе записи предполагает:

- а) выборочный диктант;
- б) предупредительный диктант;
- в) объяснительный диктант;
- г) комментированный диктант.

50. Назовите вариант, где межъязыковое сравнение имеет транспозитивный характер:

- а) при сопоставлении орфоэпических и орфографических фактов в различных частях речи;
- б) при усвоении учебного материала в близкородственных языках по принципу аналогии;
- в) при установлении различий в грамматических формах обоих языков;
- г) при определении характера несовпадений в орфографических правилах русского и украинского языков.

2.4. СЛОВНИК-МІНІМУМ ЛІНГВОДИДАКТИЧНИХ ТЕРМІНІВ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

(Словарь-минимум

лингводидактических терминов по методике обучения русскому языку)

АКЦЕНТОЛОГИЧЕСКИЕ ОШИБКИ (укр. «акцентологічні помилки») – неправильная постановка ударения в словах.

БЕГЛОЕ ЧТЕНИЕ (укр. «вільне читання») – такой темп чтения, при котором понимание опережает произношение, темп беглого чтения приближается к темпу разговорной речи.

БЕГЛОСТЬ ЧТЕНИЯ (укр. «вільність читання») – это такая скорость чтения, которая предполагает и обеспечивает сознательное восприятие читаемого.

ВНЕКЛАССНАЯ РАБОТА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ (укр. «позакласна робота з російської мови») – это целенаправленная система неоднородных по содержанию, назначению, методике проведения и формам воспитательно-учебных внеурочных мероприятий, направленных на развитие интереса к изучению русского языка. Основные формы реализации: кружок русского языка, тематическая неделя, выступления по школьному радио, экскурсии и т.д.

ВЫРАЗИТЕЛЬНОЕ ЧТЕНИЕ (укр. «виразне читання») – это чтение в соответствии с нормами литературного произношения, с расстановкой фразового, логического ударения, с нужной интонацией и дикцией, с передачей определенного эмоционального настроения.

ГРАМОТНОСТЬ (укр. «грамотність») – это определенная степень владения навыками чтения и письма в соответствии с грамматическими нормами языка.

ДИФФЕРЕНЦИРУЮЩИЙ (СМЫСЛОВОЙ) ПРИНЦИП ОРФОГРАФИИ

(укр. «диференціюючий (смысловий) принцип орфографії») – этот принцип реализуется в ситуациях, когда средствами орфографии необходимо разграничить одинаково звучащие слова. Например: *Орел-орел, Роза-роза, Трубач-трубач*.

ДВУАЗЫЧИЕ (БИЛИНГВИЗМ) (укр. «двомовність», «білінгвізм») – это владение двумя языками и регулярное переключение с одного языка на другой в зависимости от ситуации общения.

ЗВУКО-БУКВЕННЫЙ АНАЛИЗ СЛОВА (укр. «звуко-буквений аналіз слова») – это анализ слова, который заключается в характеристике слоговой структуры и звукового состава слова.

ЗВУКОВОЙ АНАЛИЗ (укр. «звуковий аналіз») – установление звуковой последовательности в слове (называние последовательно всех звуков); выделение звука из слова, слога; определение звуков по их качеству – гласного или согласного, твердого или мягкого, звонкого или глухого.

ЗВУКОВОЙ СИНТЕЗ (укр. «звуковий синтез») – подбор слов по заданным звуковым координатам, звуковым моделям.

ИЗЛОЖЕНИЕ (укр. «письмовий переказ») – творческая работа, заключающаяся в письменном пересказе прослушанного (прочитанного) и проанализированного текста.

ИМИТАЦИОННЫЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ (укр. «імітаційний метод навчання мови») – метод, в котором преимущественное внимание уделяется подражанию предлагаемым образцам. Активно используется на начальном этапе обучения русскому языку, особенно во время формирования произносительных умений.

ИНТЕРФЕРЕНЦИЯ (укр. «інтерференція») – это взаимодействие языковых систем в условиях двуязычия, заключающееся в отрицательном влиянии умений и навыков родного языка (в области фонетики, грамматики, лексики) на формирование умений и навыков в изучаемом языке.

ИНТОНАЦИОННО-ПРОИЗНОСИТЕЛЬНЫЕ УМЕНИЯ (укр. «інтонаційно-вимовні вміння») – это умения правильно интонационно оформлять свою речь или прочитанный текст.

КОМПЕТЕНЦИЯ (укр. «компетенція») – это совокупность взаимосвязанных качеств личности: знаний, умений, навыков, способов деятельности.

МЕТОД (укр. «метод») – способ упорядоченной взаимосвязанной деятельности учителя и учащихся, направленные на решение учебно-воспитательных задач.

МЕТОДИКА ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ (укр. «методика навчання російської мови у початкових класах») – это лингводидактическая наука, которая изучает процессы обучения школьников русскому языку (усвоение знаний о языке, формирование речевых и языковых умений и навыков) в условиях начальной школы.

МОРФОЛОГИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФИИ (укр. «морфологічний принцип орфографії») – это принцип, который заключается в одинаковом написании одних и тех же морфем: приставок, корней, суффиксов и т. д. Ведущий принцип русской орфографии, ему подчиняются основные орфографические правила, изучающиеся в младшей школе – правописание безударных гласных в корне, проверяемых ударением и написание парных согласных в конце слова или перед другими согласными.

ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ (укр. «навчання російській мові») – это педагогический процесс, в ходе которого учащиеся под руководством учителя овладевают знаниями, умениями, навыками по русскому языку.

ОБЪЯСНИТЕЛЬНО-ИЛЛЮСТРАТИВНЫЙ МЕТОД (укр. «пояснювальний-ілюстративний метод») – это метод обучения русскому языку, предполагающий осознанное усвоение знаний. Он состоит в том, что учитель сообщает готовую информацию при помощи различных наглядных средств, с обязательным разъяснением, показом примеров: по книге, по иллюстрации или таблице.

ОЗНАКОМИТЕЛЬНОЕ ЧТЕНИЕ (укр. «ознайомлювальне читання») – это познавательное чтение, при котором предметом внимания читающего становится все текстовое произведение (книга, статья, рассказ) без установки на получение определенной информации.

ОРФОГРАММА (укр. «орфограма») – это такое написание в слове, которое не устанавливается на слух и соответствует определенному орфографическому правилу. Орфограммой может быть буква, дефис, пробел (раздельное написание).

ОРФОГРАФИЧЕСКАЯ ЗОРКОСТЬ (укр. «орфографічна пильність») – это способность быстро обнаруживать в тексте, в словах и их сочетаниях орфограммы, а также определять их типы.

ОРФОГРАФИЧЕСКАЯ ОШИБКА (укр. «орфографічна помилка») – это неправильное написание слова, может быть допущена только на письме.

ОРФОГРАФИЧЕСКОЕ ДЕЙСТВИЕ (укр. «орфографічна дія») – это умение осознанно ставить перед собой в процессе письма орфографические задачи, находить адекватные способы их решения, осуществлять эффективный контроль и оценку письма с точки зрения соответствия орфографическим нормам.

ОРФОГРАФИЧЕСКОЕ ПОЛЕ (укр. «орфографічне поле») – это место (пространство) проверки орфограммы, нескольких связанных между собой орфограмм. Например, орфографическое поле слова *река́* – *ре́ки, ре́к, ре́чка*.

ОРФОГРАФИЧЕСКОЕ ПРАВИЛО (укр. «орфографічне правило») – это предписание, устанавливающее обязательное для всех написание, а также определяющее способ проверки орфограммы.

ОРФОГРАФИЧЕСКИЙ РАЗБОР (укр. «орфографічний розбір») – это вид орфографического упражнения, который заключается в обнаружении в тексте (слове) орфограмм, их определении и комментировании, в указании способов их проверки.

ОРФОГРАФИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ (укр. «орфографічний словник») – это словарь, содержащий перечень слов в их нормативном написании.

ОРФОГРАФИЯ (укр. «орфографія») – это раздел науки о языке, изучающий правильное написание слов.

ОРФОЭПИЧЕСКИЕ ОШИБКИ (укр. «орфоепічні помилки») – это ошибки произношения (неправильное ударение, замена одних звуков другими).

ОРФОЭПИЯ (укр. «орфоепія») – это система норм литературного языка, определяющих нормативное звуковое оформление слов; раздел языкознания, который изучает функционирование этих норм и вырабатывает орфоэпические правила – рекомендации по нормативному литературному произношению.

ПРАВИЛЬНОЕ ЧТЕНИЕ (укр. «правильне читання») – это чтение без искажения звукового состава слова.

ПЕРЕСКАЗ (укр. «усний переказ») – это упражнение, которое используется для развития речи учащихся, состоящее в устном пересказывании учеником содержания прочитанного или прослушанного.

ПРИЁМ (укр. «прийом») – это элемент метода, его составная часть, разовое действие, отдельный шаг в реализации метода или модификация метода.

ПРИЁМ МЕЖЪЯЗЫКОВОГО СОПОСТАВЛЕНИЯ (укр. «прийом міжмовного зіставлення») – приём усвоения знаний, формирования умений и навыков по близкородственному языку на основе разграничения языковых явлений.

ПРИЁМ МЕЖЪЯЗЫКОВОЙ АНАЛОГИИ (укр. «прийом міжмовної аналогії») – приём усвоения знаний, формирования умений и навыков по близкородственному языку на основе сходства с родным языком.

ПРИНЦИПЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ (укр. «принципи навчання російської мови») – основные, исходные теоретические положения, определяющие выбор методов, приемов, других средств обучения.

ПРИНЦИПЫ ОРФОГРАФИИ (укр. «принципи орфографії») – это закономерности, лежащие в основе орфографической системы.

ПРОБЛЕМНЫЙ (ПОИСКОВЫЙ) МЕТОД (укр. «проблемний (пошуковий) метод») – это метод обучения русскому языку, в основе которого лежит приём наблюдения за языковым материалом, вызывающим проблемную ситуацию, то есть противоречие между известным и неизвестным. Призван побудить учащихся к самостоятельному поиску правильного ответа.

ПРОГРАММЫ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ (укр. «програми з російської мови») – государственный документ, определяющий содержание и объем обучения предмету, круг знаний, умений и навыков, подлежащих обязательному усвоению учащимися каждого класса.

ПУНКТУАЦИЯ (укр. «пунктуація») – это совокупность правил о постановке знаков препинания.

РЕЧЕВОЙ СЛУХ (ФОНЕМАТИЧЕСКИЙ СЛУХ) (укр. «фонематичний слух») – это способность воспринимать звучащую речь, ее особенности, различать звуки в речевом потоке, выделять их из слов, из слогов.

СЛОВАРНАЯ РАБОТА (укр. «словникова робота») – одно из основных звеньев разнообразной работы по развитию речи учащихся, охватывающая овладение словарным составом литературного языка, усвоение учащимися новых слов и их значений, использование усвоенных слов в речи.

СОЗНАТЕЛЬНОЕ ЧТЕНИЕ (укр. «свідоме читання») – это чтение, при котором правильно воспринимается информационное и эмоциональное содержание прочитанного.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ МЕТОД ОБУЧЕНИЯ ЯЗЫКУ (укр. «порівняльний метод навчання мови») – это система приемов, используемая при обучении близкородственному языку путём сопоставления языковых фактов и выявления в них общего и различного.

СОЧИНЕНИЕ (укр. «вір») – вид творческой школьной работы, который заключается в письменном изложении своих мыслей, знаний на заданную тему.

ТРАДИЦИОННЫЙ (ИСТОРИЧЕСКИЙ) ПРИНЦИП ОРФОГРАФИИ (укр. «традиційний принцип орфографії») – это принцип, согласно которому признаётся правильным написание, закреплённое традицией. Это, например, написание русских и заимствованных слов с непроверяемыми гласными, непроверяемыми, непроизносимыми или удвоенными согласными в корне, написание сочетаний *жи-ши, ча-ща, чу-щу*.

УРОК (укр. «урок») – это форма организации обучения с постоянной группой учащихся одного возраста, занятия в которой проводятся по стабильному расписанию и с единой для всех программой обучения.

ФОНЕТИЧЕСКИЙ ПРИНЦИП ОРФОГРАФИИ (укр. «фонетичний принцип орфографії») – это принцип, который заключается в том, что написание должно соответствовать произношению. Данный принцип орфографии обычно проявляется при передаче на письме чередований в одной и той же морфеме.

ЧАСТИЧНО-ПРОБЛЕМНИЙ МЕТОД (укр. «частково-пошуковий метод») – это метод обучения русскому языку, суть которого заключается в поиске детьми решения познавательной задачи (под руководством учителя), поставленной учителем. Часто используется в методике обучения близкородственному языку, поскольку для его реализации необходимо наличие базового уровня знаний (которые учащиеся получают на уроках первого языка) для создания проблемной ситуации.

ЧТЕНИЕ (укр. «читання») – это один из важнейших видов речевой деятельности, который заключается в способности воспринимать, понимать информацию, записанную (передаваемую) тем или иным графическим способом.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти. Курс лекцій: модульне навчання: Навчальний посібник / А.М. Алексюк. – К.: ІСДО, 1993.
2. Бабанський Ю.К. Интенсификация процесса обучения / Ю.К. Бабанський. – М.: Знание, 1987.
3. Бабич Н.Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови / Н.Д. Бабич. – Чернівці: Рута, 2000.
4. Бадер В.І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів / І.В. Бадер. – К.: АПН, 2000.
5. Безруких М.М. Леворукий ребенок в школе и дома / М. М. Безруких. – Екатеринбург: У-Фактория, 2003.
6. Безруких М.М. Если ваш ребенок - «левша»/ М.М. Безруких, М.Г. Князева. – Тула: Актоус, 1996.
7. Бескоровайная Л.С. Современные открытые уроки русского языка. 1-2 классы / Бескоровайная Л.С., Перекальева О.В. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2002.
8. Блінова Г.Й. Дидактичний матеріал для подолання вад письма дітей: Посібник для вчителя/ Г.Й. Блінова, Т.В. Мічуріна. – К.:Рад.шк., 1990.
9. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови / А.М. Богуш. – К.: Вища школа, 1995.
10. Бондар В.І. Теорія і технологія управління процесом навчання в школі / В.І. Бондар. –К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2000.
11. Брусило Н. Вивчення прикметника як частини мови / Н. Брусило // Початкова школа. –2005. – №3. – С. 9 -10.
12. Варзацька Л.О. Навчання мови на мовлення на основі тексту / Л.О. Варзацька. – К.: Рад.шк., 1986.
13. Варзацька Л.О. Рідна мова й мовлення. Розвивальне навчання / Л.О. Варзацька. – Кам'янець-Подільський, 2001.
14. Васильківська Н.А. Тестові завдання з методики викладання української мови: Навч.посібник / Н.А. Васильківськ. – Тернопіль: ТНПУ, 2006.

15. Вашуленко М.С. Навчання грамоти в 1 кл.: Посіб.для вчителя / М.С. Вашуленко. –К.: Освіта, 2002.
16. Вашуленко М.С. Орфоепія і орфографія / М.С. Вашуленко. – К.:Рад.шк., 1982.
17. Вашуленко М.С. Супутник букваря: Навч.посібник для 1 кл. / М.С. Вашуленко, В.Ф. Вашуленко. – КІМО, 2004. – 96с.
18. Голобородько Е.П. Русский язык. 2 класс (по программе И.Ф. Гудзик, И.Н. Лапшиной). Рабочая тетрадь-пособие / Е.П. Голобородько, К.Ю. Голобородько, Е.А. Павлик, Ю.Ю. Мельничук, И. А. Бондаренко. – Харьков.: Изд. группа «Основа», 2012.
19. Грибіниченко Т.О. Збірник диктантів з української мови для початкових класів / Т.О.Гребіниченко, Г.О. Козачук , Т.О.Чорноус. – К.:Либідь, 2000.
20. Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах: Посібник для вчителя/ Н.Я. Грипас. – К.:Рад.шк., 1988.
21. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою: Посібник/ І.П. Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003.
22. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою. Вчимося слухати і розуміти почуте (для шкіл національних меншин): Посібник для вчителів початкової школи / І.П. Гудзик. – К.: Педагогічна думка, 2003.
23. Державний стандарт початкової освіти // Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. Режим доступу:
http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/56/general-secondary-education/state_standards/
24. Державний стандарт початкової загальної освіти. Українська мова в школах з навчанням мовами національних меншин // Початкова школа. – 2011.- №7. – С.1-18.
25. Деркач Н.І. Навчання грамоти. Навчально-методичний посібник для студентів, учителів / Н.І. Деркач. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.
26. Деркач Н.І. Ефективні прийоми роботи над звуком і буквою в період навчання грамоти // Реформування освіти і школи: сутність, проблеми, перспективи / Н.І. Деркач, Н.В. Чечел. – Рівне: Теніс, 1997.
27. Дубовик С. Аудіювання на уроках української мови / С. Дубовик // Початкова школа. – 2002. – №3. – С.48-51.
28. Дубовик С. Засвоєння теми «Прислівник» у 4 класі / С. Дубовик // Початкова школа. – 2004. – №3. – С.12-14; 2004. – №4. – С.18-22.
29. Зайцев Н.А. Резервы обучения чтению / Н.А. Зайцева. – М.: Педагогика, 1989.
30. Зимняя И.А. Психология обучения неродному языку / И.А. Зимняя. – М.: Рус. яз., 1989.
31. Зміст, дидактичні структури та методичне забезпечення уроків у початкових класах (психологічні та педагогічні аспекти): Навчально-методичний посібник для студентів

педагогічного факультету, керівництво до педагогічної практики / Коваль Г.П., Павелків Г.В., Деркач Н.І. та ін. – Рівне, 2003.

32. Ігнатенко Т. Творчі завдання на уроках розвитку мовлення / Т. Ігнатенко // Початкова школа. – 2006. – №2.

33. Капинос В.И. Культура речи // Методика развития речи на уроках русского языка / В.И. Капинос / Под.ред. Т.А. Ладыженской.- 2-е изд. – М., 1997.

34. Капська А.Й. Як навчити учнів виразно читати / А.Й. Капська. – К.:Рад.шк., 1978.

35. Карнаух П. Цікавинки на уроках навчання грамоти / П. Карнаух. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2002.

36. Кирей І.Ф. Методика викладання каліграфії в початковій школі: Навчальний посібник / І.Ф. Кирей, В.А. Трунов.а – К.:Рад.шк., 1994.

37. Коваль Г. Звукобуквенний аналіз на уроках української мови в початкових класах. Спецкурс з методики викладання української мови. Навчально-методичний посібник для студентів педагогічного факультету / Г.Коваль. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2003.

38. Коваль А.П. Методика преподавания русского языка в школах с украинским языком обучения / А.П. Коваль. – К.: Вища шк., 1989.

39. Коваль А.П. Специфика обучения русскому языку младших школьников / А.П. Коваль. – К.: Рад. шк, 1990.

40. Коваль Г.П. Методика викладання української мови. Навчальний посібник для студентів педінститутів, гуманітарних університетів, педагогічних коледжів / Г.П. Коваль, Н.І. Деркач, М.М. Наумчук. – ернопіль: Астон, 2008.

41. Кодлюк Я.П. Сто двадцять розповідей про письменників: Довідник для вчителя початкових класів / Я.П. Кодлюк, Г.С. Одинцова. – К.: Наш час, 2006.

42. Козачук Г.О. Підвищення грамотності учнів / Г.О. Козачук. – К.: Освіта, 1995.

43. Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Методичні рекомендації. – К.: Початкова школа, 2002.

44. Крайнова Ж. Формування комунікативної компетентності молодших школярів на заняттях рідної мови / Ж. Крайнова // Початкова школа. – 2003. – №11.

45. Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи. Українська мова (державна) // Початкова школа. – 2008. – №8. – С.16-20.

46. Крупа М. Лінгвістичний аналіз художнього тексту / М.Крупа. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005.

47. Кушнир А.М. Информационно-ценностный подход в обучении чтению / А.М. Кушнир. – Благовещенск, 1991.

48. Лапшина І. Російська мова для ЗНЗ з навчанням українською мовою. 1 клас / Лапшина І.М., Зорька Н.М. // Початкова освіта. – 2012. – Квітень, №14-15 (вкладка).
49. Логачевська С. Диференційовані завдання на уроках звязного мовлення / С. Логачевська // Початкова школа . – 2004. – №5.
50. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка / М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1988.
51. Львов М.Р. Методика преподавания русского языка в начальных классах / М.Р. Львов, В.Г. Горецкий. – М.: Издательский центр «Академия», 2004.
52. Мельничайко В.Я. Лінгвістика тексту в шкільному курсі української мови / В.Я. Мельничайко. – К.:Рад.школа, 1986.
53. Мельничайко В.Я. Творчі роботи на уроках української мови / Конструювання. Редагування. Переказ: Посібник для вчителів / В.Я. Мельничайко. – К.: Рад.шк., 1984.
54. Мельничайко О.І. Рідна мова. Комунікативні вправи: Навчальний посібник О.І. Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004.
55. Мельничайко О.І. Рідна мова. Творчі роботи на основі неповного тексту. 4-6 класи. Посібник для вчителя і учня / О.І. Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000.
56. Мельничайко О.І. Українська мова. Вивчення елементів синтаксису в початкових класах: Методичний посібник / О.І. Мельничайко. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006.
57. Методика викладання української мови / За ред. С.І.Дорошенка. – К.: Вища школа, 1992.
58. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С.Вашуленка. – К.: Літера ЛТД, 2010.
59. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2011.
60. Наумчук М.М. Сучасний урок української мови в початковій школі / М.М. Наумчук. (Методика і технологія навчання). – Тернопіль: Астон, 2005.
61. Наумчук М.М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови / М.М. Наумчук, Л.П. Лупшинська. – Тернопіль: Астон, 2003.
62. Палихата Е.Я. Методика навчання українського діалогічного мовлення учнів основної школи / Е.Я. Палихата. – Тернопіль: ТДПУ, 2002.
63. Пахненко І.І. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений специальности «Начальное обучение»/ И.И. Пахненко. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2006.
64. Пахненко І.І. Методика преподавания русского языка в начальной школе с украинским языком обучения (тестовые и индивидуальные учебно-исследовательские задания): учеб.

пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. И. Пахненко. – Сумы: Университетская книга, 2011.

65. Пашковская Н.А. Лингводидактические основы обучения русскому языку: Пособие для учителя / Н.А. Пашковская. – К.: Рад. школа, 1990.

66. Полевикова О.Б. Використання творчих вправ як засіб мотиваційного забезпечення процесу навчання рідної мови / О.Б. Полевикова // Початкова школа. – 2004. – №3. – С. 15-18.

67. Пономарьова К.І. Основні напрямки роботи з розвитку монологічного мовлення учнів / Навчання і виховання учнів 4 класу: Метод. посібник для вчителів / К.І. Пономарьова. – К.: Початкова школа, 2005.

68. Пономарьова К.І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Уроки розвитку мовлення в 1-4 класах / К.І. Пономарьова. – К.: КІМО, 2006.

69. Правова Н. Відбір текстів для аудіювання та способи перевірки аудіативних умінь / Н.Правова // Початкова школа. – 2006. – №6. – С.39-42.

70. Прищепа К.С. Збірник диктантів з української мови для 1-3 класів / К.С. Прищепа, В.Ф. Вашуленко. – К.:Рад.шк., 1984.

71. Прищепа О.Ю. Навчання письма в 1 класі.: Посіб. для вчителя / О.Ю. Прищепа. – К.: Освіта, 2004.

72. Програми для середньої загальноосвітньої школи 1-4 класи . – К.: Початкова школа, 2006.

73. Рамзаева Т.Г. Методика обучения русскому языку в начальных классах / Т.Г. Рамзаева, М.Р. Львов. – М.: Просвещение, 1979.

74. Російська мова. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи / І.М. Лапшина, І.П. Гудзик, О.В. Вербицька, Л.Г. Купцова. – К.: «Освіта». – 2012.

75. Русский язык в начальных классах: Теория и практика обучения / М. С. Соловейчик, П. С. Жедек, Н.Н. Светловская и др.; Под ред. М.С. Соловейчик. – М.: Издательский центр "Академия", 1997.

76. Савченко О.Я. Сучасний урок у початкових класах: Посібник для вчителя / О.Я. Савченко. – К.: Магістр- S, 1997.

77. Савченко О.Я. Читання. Навчання і виховання учнів 2 класу/ О.Я. Савченко. – К.: Початкова школа, 2003.

78. Савченко О.Я. Читання. Навчання і виховання учнів 3 класу / О.Я. Савченко. А.І. Мовчун. – К.: Початкова школа, 2004.

79. Савченко О.Я. Читання. Навчання і виховання учнів 4 класу/ О.Я. Савченко.- К.: Початкова школа, 2005.

80. Соловейчик М.С. Русский язык в начальных классах: Сборник методических задач / М.С. Соловейчик, О.В. Кубасова, Н.С. Кузьменко, О.Е. Курлыгина. – М.: «Академия», 1997.
81. Тоцька Н.І. Фонетика української мови в початкових класах / Н.І. Тоцька. – К.: Рад.школа, 1976.
82. Узорова О.В. Подготовка к контрольным диктантам по русскому языку: 4 класс / О.В. Узорова. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2002.
83. Українська мова з методикою навчання в початкових класах. Інтегрований курс / За ред. А.П.Каніщенко, Т.О.Ткачук. – К.: Промінь, 2003.
84. Уроки розвитку зв'язного мовлення в початкових класах: Методичні рекомендації для вчителів початкових класів і студентів педагогічних навчальних закладів / Укл. А.П. Каніщен, О.В. Ночвінова. – К.: ІСДО, 1995.
85. Фролова Т.Я. Методика інтенсивного обучения правописанию. Русский язык: Книга для учителя / Т.Я. Фролова. – Симферополь: Таврида, 2001.
86. Хорошковська О.Н. Методика навчання української мови у початкових класах: Підручник для студентів ВНЗ та вчителів / О.Н. Хорошковська. – К.: Промінь, 2006.
87. Хорошковська О.Н. Розвиток мовлення молодших школярів: Посібник для вчителів / О.Н. Хорошковська. – К.: Рад.школа, 1985.

**САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МЕТОДИК
УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ**

Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки
«Початкова освіта»

Нагрибельна Інна Анатоліївна
Сугейко Любов Григорівна
Мельничук Юлія Юріївна